

”Hei sta Thaimassa”

**Thainkielisen suomen oppijan paikallissijailmaukset
konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta**

Suomen kielen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
syksy 2005
Sanna Mustonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Mustonen Sanna	
Työn nimi – Title ”Hei sta Thaimassa” - Thainkielisen suomen oppijan paikallissijailmaukset konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta	
Oppiaine – Subject suomen kieli	Työn laji – Level pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year lokakuu 2005	Sivumäärä – Number of pages 90
Tiivistelmä – Abstract <p>Tapaustutkimukseni käsittelee thainkielisen oppijan edistymistä suomen morfologiassa. Näkökulmani on konseptuaalisen semantiikan mukaan se, että tietyt merkitykset ovat universaaleja, mutta ne kielennetään – tai jätetään kielenetämättä – eri kielijärjestelmissä eri tavoin. Konseptuaalinen semantiikka toimii metakielenä kahden toisistaan paljonkin eroavan kielen rinnakkaisessa tarkastelussa</p> <p>Tutkin, miten thain kielen merkityksen muodostaminen eroaa suomenkielisestä sekä miten informanttini välkielessään käyttää näiden kielten merkityksen muodostamistapoja (transfer). Näiden tutkimuskysymysten pohjavireenä on siis kontrastiivinen tutkimus. Tutkimukseni valottaa, miten oppijan tuotos kehittyy kohdekielisemmäksi – mitä semanttisia kenttiä oppija ilmaisee kohdekielen normien mukaisesti oppimiskulkunsa eri vaiheissa. Koska kyse on nimenomaan pitkittäistutkimuksesta, kehitysnäkökulma on tärkeä.</p> <p>Aineistonani on informantilta 18.10.2002–22.2.2005 aikana tallennetut sähköpostit (26) ja tekstiviestit (57), kirjeet (6) sekä muutama kirjallinen ja suullinen tehtävä, joissa ei ole fokusoitu tutkittuun muotoon. Aineistoni on siis spontaania, vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kirjoitettua kieltä. Olen poiminut aineistosta ilmaukset, joissa kohdekieli vaatii paikallissijan, ja luokitellut ne konseptuaalisen semantiikan semanttisten kenttien mukaan.</p> <p>Toivoisin tutkimuksestani löytyvän viitteitä siihen, kuinka tiedostumista kohdekielen (suomen) kategorioista voidaan ohjata ja helpottaa. Äidinkielellä on merkitystä oppimisprosessin etenemisessä. Mitä paremmin opettaja tuntee oppijan lähdekielen, sitä kohdistetummin hän voi opetuksensa järjestää. Myös oppimisessa esiintyvät ongelmat voi analysoida syvemmin. (Latomaa 1993: 12.) Informanttini on thainkielinen, joten tutkimustuloksia voi hyödyntää juuri tämän Suomessa kasvavan maahanmuuttajaryhmän kohdalla.</p>	
Asiasanat – Keywords S2, thainkielinen oppija, konseptuaalinen semantiikka, paikallissijailmaukset	
Säilytyspaikka – Depository Fennicum	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaiheen esittely	1
1.2. Aikaisempi tutkimus – ja uuden tarve	2
1.2.1 Thainkieliset suomen oppijat informanteina	2
1.2.2 Suomen paikallissijojen omaksumisen tutkimus	4
1.3. Informantin sosiobiografinen tausta	5
1.4. Aineisto	7
1.5. Tutkimusmenetelmät	8
2. TEORIATAUSTA	11
2.1 Välikieli tutkimuskohteena	11
2.2 Kontrastiivisen tutkimuksen osuus välikielen analyysissä	14
2.3 Paikallissijat tutkimuskohteena: muodon suhde merkitykseen	15
2.4 Konseptuaalinen semantiikka	17
2.4.1 Taustaksi – konseptuaalisen semantiikan lähtökohdat	17
2.4.1.1 Konseptuaalinen semantiikka kielioppien joukossa	18
2.4.1.2 Konseptuaaliset rakenteet yksityisissä kielijärjestelmissä	20
2.4.2 Konseptuaalisen semantiikan keskeisiä käsitteitä ja rakenteita	22
2.4.2.1 Konseptuaaliset kategoriat	23
2.4.2.2 Vastaavuussäännöt	24
2.4.2.3 Funktiot	24
2.4.2.4 Hyvänmuotoisuussäännöt	27
2.4.3 Semanttisen kentät ja paikallissijojen funktiot niissä	27
2.4.3.1 Spatiaalinen kenttä	27
2.4.3.2 Temporaalinen kenttä	30
2.4.3.3 Possessiivinen kenttä	33
2.4.3.4 Sirkumstantiaalinen kenttä	34
2.4.3.5 Identifioiva kenttä	35
2.4.3.6 Väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä paikallissijakäyttöjä	36
3. SUOMEN JA THAIN KONTRASTIIVISTA TARKASTELUA	38
3.1 Kielijärjestelmien yleisemmät erot	38
3.2 Thain prepositiot ja postpositiot semanttisilla kentillä.	40
3.2.1 Spatiaalinen kenttä	40
3.2.2 Temporaalinen kenttä	41
3.2.3 Possessiivinen kenttä	43
3.2.4 Sirkumstantiaalinen kenttä	43
3.2.5 Identifioiva kenttä	43
3.2.6 Väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä ilmauksia: väline, keino	44
4. INFORMANTIN PAIKALLISSIJOJEN OPPIMISEN JA KÄYTÖN TARKASTELUA	45
4.1 Morfologisen kielentämisen alkutaipaleella	45
4.1.1 Ei sijataivutusta	45
4.1.2 Päätteet alkavat hahmottua	46
4.1.3 Sääntöjen yleistäminen	47
4.1.4 Paikallissijojen käytön kohdekielistyminen	49

4.2 Informantin ilmaukset eri semanttisilla kentillä	49
4.2.1 Spatiaalinen kenttä	50
4.2.1.1 [TILA], BE – IN, FAST, ON ja AT	50
4.2.1.2 [TAPAHTUMA], GO – TO ja FROM	58
4.2.1.2.1 TO	58
4.2.1.2.2 FROM	62
4.2.2 Temporaalinen kenttä	65
4.2.2.1 [TILA], BE – AT	65
4.2.2.2 [TAPAHTUMA], GO - TO ja FROM	68
4.2.3 Possessiivinen kenttä	70
4.2.3.1 [TILA] BE _{Poss} – protyyppinen omistusrakenne	70
4.2.3.2 [TAPAHTUMA] TO _{Poss} – vastaanottaja	73
4.2.4 Sirkumstantiaalinen kenttä	78
4.2.4.1 III infinitiivi	79
4.2.4.2 Paikallissijaiset substantiivit	80
4.2.5 Identifioiva kenttä	82
4.2.6 Väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä paikallissijakäyttöjä	83
4.3 Miten kentillä kehittyttiin?	86
5. LOPUKSI	89

LÄHTEET

*Niin kuin lasimaljakot, muodot pitävät sisällään sanojen nestettä,
joka muutoin valuisi pois ja haihtuisi hiljaisuuteen. Kielen muodot
heijastuvat välttämättä puhujaan, muovaavat hänen kasvonsa,
talonsa, maan, tapansa, ruokansa. Suomea opetteleva ulkomaalainen
vääristää omat somaattiset piirteensä, vieraantuu itsestään --*

– Diego Maranini: Nuova grammatica Finlandese

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Tapaustutkimukseni käsittelee thainkielisen naisen edistymistä suomen morfologiassa. Tarkastelen, kuinka kielijärjestelmästä siirrytään toiseen (tässä tapauksessa agglutinoivasta flekteeraavaan): mikä on äidinkielen ja muiden opittujen kielten vaikutus toisen kielen omaksumiseen.

Tutkimusaihe muotoutui käytännössä kohtaamaani ongelman pohjalta: miten avata suomen kielen systeemejä thainkieliselle oppijalle, miten ymmärtää edistymisen hitautta ja vaikeuksia? Olin itse informanttini opettaja tai oppimisen ohjaaja aivan tämän opintojen alussa. Proseminarityössäni tein kontrastiivista kuvausta thain ja suomen kielen tavoista ilmaista paikallisuutta. Tutkin myös, miten thainkielinen informanttini edistyi suomenkielisissä paikallisuusilmauksissa sekä minkälaiset ”virheet” johtuivat mahdollisesti äidinkielestä. Nyt jatkan tutkimusta siten, että otan huomioon myös muut paikallissijoilla suomessa ilmaistavat merkitykset: näin myös thain kielen rakenteiden kuvaus laajenee ja oppijan kehitys kuvataan pidemmällä aikavälillä. Teen siis hieman samanlaista tutkimusta kuin Nikkari (1994) albanian kielestä: tarkoitus on tutustua oppijan äidinkieleen niin, että oppijaa voidaan auttaa hahmottamaan äidinkieltä ja kohdekielen rakenteellisia eroja. Tarkastelen morfologian kehittymistä tältä pohjalta.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, miten thain kielen merkityksen muodostaminen eroaa suomenkielisestä. Näkökulmani on **konseptuaalisen semantiikan** mukaan se, että tietyt merkitykset ovat universaaleja, mutta ne kielennetään kielissä eri tavoin. Konseptuaalinen semantiikka toimii metakielenä kahden toisistaan paljonkin eroavan kielen rinnakkaisessa tarkastelussa. Toinen tutkimuskysymykseni on, miten informanttini **välikiellessään** käyttää

näiden kielten merkityksen muodostamistapoja (transfer), ja mikä vaikutus äidinkielellä tai muilla opituilla kielillä mahdollisesti tuotokseen on. Näiden tutkimuskysymysteni pohjavireenä on **kontrastiivinen tutkimus**.

Kuten Lauranto (1997), joka tarkasteli espanjankielisten oppijoiden kieltä, noudatan tässä tutkielmassa konseptuaalisen semantiikan periaatteita: en lähde liikkeelle muodoista vaan merkityksistä käsin. Tutkin siis oppijan välikieltä ja sen kehittymistä erikseen kullakin semanttisella kentällä. Yritän saada selville, millaisia funktioita hän on oppinut sijapääteillä ilmaisemaan.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Sijoitan sen pitkittäistutkimusten joukkoon, sillä olen kerännyt aineistoani niin pitkällä aikavälillä ja suhteellisen säännöllisesti, että kehitys on mahdollista saada näkyviin. (Larsen-Freeman & Long 1991: 14.) En etsi spontaanista aineistosta yleistettäviä suomen kielen luonnollista kielenoppimiskulkua koskevia hypoteeseja. Tapaustutkimukseni tarkoitus on valottaa nimenomaan thainkielisen oppijan edistymistä.

1.2 Aikaisempi tutkimus – ja uuden tarve

1.2.1 Thainkieliset suomen oppijat informantteina

Thainkielisten suomen oppijoiden edistymisestä ei ole kovinkaan paljon tehty tutkimusta: tätä ennen vain kaksi pro gradu -tutkielmaa. Paso (1993) tarkasteli taivutussuffiksien ilmaantumista thainkielisen adoptiolapsen kieleen. Pason informantti oli tallenteiden aloittamisen ottohetkellä 2.10 ikäinen ja ollut Suomessa 6 viikkoa (Paso 1993:1). Hänellä on todennäköisesti ollut passiivista tietoa äidinkielestään, vaikka hän Thaimaassa lastenkodissa on kommunikoinut vain non-verbaalasti (Paso 1993:125). Lähtökielen vaikutusta on kuitenkin mahdotonta todentaa: Lapsen ensimmäinen kieli ei ole ehtinyt vakiintua niin kuin aikuisella. Paso käsittelee myös yleisesti lapsen kielen omaksuntaa sekä kaksikielisen lapsen kielen kehittymistä. Adoptiolasten äidinkieli vaihtuu hyvin varhaisessa vaiheessa, samoin kuin koko sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö (Paso 1993: 8-19, 21). En voi käyttää Pason tutkimuksesta ilmennyttä taivutussuffiksien ilmaantumisen järjestystä tai määrää vertailukohteena, koska informanttien taustamuuttajat ovat aivan erilaisia.

Numminen-Jalava puolestaan tutki pro gradu -tutkielmassaan (1994) thaimaalaisen spontaanioppijan tapaa ilmaista persoonaa välikiellessään. Hän etsi sekä kielellisiä että ei-

kielellisiä tekijöitä, joilla informantin kielenkäyttöä voisi selittää. Numminen-Jalava otti siis huomioon myös lähtökielen rakenteen. Hänen informanttinsa välikielistä, muoto-funktio -suhteiltaan vakiintumatonta persoonanilmaussysteemiä selitti ainakin osittain äidinkielen vaikutus. Kuten omassa tutkielmassani, lähtökielen näkökulma on siis esillä. Myös aineiston tulkinta lähtee samalla tavoin välikielen näkökulmasta: merkitysten tulkinnassa on apuna mm. konteksti ja kuulijan pragmaattinen tietämys. Tarkasteltava välikielen piirre oli toinen, mutta Numminen-Jalavan tutkimus motivoi omaani, koska informanttimme sosiobiografia ja integroitumisessa kohdatut ongelmat ovat hyvin samantapaisia.

Numminen-Jalava keräsi aineistonsa pitkittäistutkimuksen metodein, mutta ei onnistunut saamaan kehitystä näkyviin, koska informantin kieli oli stabiloitunut. Minun informanttini on puolestaan oppimisen aktiivisessa vaiheessa koko aineiston keruun ajan – hän oli suomen kursseilla sekä työharjoittelujaksoilla ja kotoutui myös muulla tavoin: uskaltautui liikkumaan kodin ulkopuolella sekä syvensi sosiaalisia suhteitaan muutamiin suomalaisiin. Kehitys on mahdollista kuvata.

Tutkimus on tarpeen, koska thaimaalaisia – etenkin naisia – on viime vuosina tullut Suomeen paljon. Vuoden 1990 alussa thaita äidinkielenään puhuvia oli maassamme 170, vuonna 1998 jo 1046 (Nuolijärvi 1999: 404). Siirtolaisinstituutin 17.9.2003 päivättyjen sivujen mukaan Suomessa asuu 2207 Thaimaassa syntynyttä henkilöä. Vakinaisesti täällä asuvista Thaimaan kansalaisista naisten osuus on 83,5 % (www.migrationistitute.fi). Vaikka he osallistuivatkin täällä kielikursseille, on eteneminen yleensä vaikeaa, koska he joutuvat opiskelemaan täysin uutta kieltä ilman minkäänlaisia lingvistisiä työkaluja. Kielen oppimista ja sitä kautta yhteiskuntaan integroitumista hidastaa vähäinen koulutustausta: lähes kaikilla Suomeen muuttaneilla thaimaalaisilla naisilla näyttää olevan tässä suhteessa samantapainen sosiobiografia. Kielitaito jää heikoksi ilman eksplisiittistä opetusta. Thain kielen tuntemus voisi auttaa suomen opettajia ohjaamaan opiskelua entistä tehokkaammin.

Informanttini on koko opiskelunsa ajan ollut tuskastunut siitä, ettei ole olemassa kuvausta (tai edes kattavaa sanakirjaa), jossa suomi ja thai olisivat rinnakkain. Hän on joutunut opiskelemaan monet kielioppiasiat heikon englannin kielen taitonsa avulla. *I know Finnish not easy to me too. Because not have Fin-Thai. Same English-Thai I hope too much have Fin-Thai.* (Informantin sähköpostiviestissä 24.1.2003.) Tällainen kontrastiivinen (ja funktionaalinen) kuvaus voisi helpottaa oppijoita siirtymään kielijärjestelmästä toiseen. Seuraavanlaisia viestejä Khon on lähettänyt lähes jatkuvasti ihmetellessään kielioppitermejä, joilla sanoja ja muotoja suomessa luokitellaan, tai uusien muotojen merkityksiä:

Minä en tiedä [mitä sanaluokat tarkoittavat]. Matti [informantin mies] ei tiedä myös kovin hyvin (matti is "tomkop") (I don't know what this mean because in Thai not have this) Can you explain for me (sähköpostiviestistä 15.1.2004)

Suomi kieli on vaikea muuttaa kokoajan. Minä pidän opiskelusta, lukemisesta. kysymys miksi kysy mistä sinä pidät? tai vastaan sama lukemisesta! Basic=lukea (when I want say I like something how I can know to change) koska ei sama Missä? Mihin? OK minä odotan sinä tulet. minulla on kysymys paljon. Minä toivon sinä et pelkää tulet näet minulle. (sähköpostiviestistä 28.1.2004)

Mutta minä en tiedä paljoa sanamuodoista, minä en osaa muuttaa muotoa.[luettelo sijamuodoista] Mitä tarkoittaa sanat? (sähköpostiviestistä 19.2.2004)

Lisäksi informanttini törmää toistuvasti omankin äidinkiелensä heikkoon sanavarastoon. ”Olen käynyt Thaimaassa vain peruskoulun, en ymmärrä thain kielelläkään kaikkia sanoja, joita löydän sanakirjasta”. Khonin mukaan esimerkiksi yhteiskuntatieto ja historia ovat hyvin vaikeita opiskella abstraktien sanojen vuoksi.

Toivoisin siis tutkimuksestani löytyvän viitteitä siihen, kuinka tiedostumista kohdekielen (suomen) kategorioista voidaan ohjata ja helpottaa. Äidinkielellä on merkitystä oppimisprosessin etenemisessä. Mitä paremmin opettaja tuntee oppijan lähdekielen, sitä kohdistetummin hän voi opetuksensa järjestää. Myös oppimisessa esiintyvät ongelmat voi analysoida syvemmin. (Latomaa 1993: 12.) Lähdekielen morfologisen rakenteen ymmärtäminen auttaa myös muissa rakenteeseen liittyvissä kysymyksissä: morfologinen systeemi on yhteydessä esimerkiksi siihen, millainen asema syntaksilla ja sanajärjestyksellä merkityksen koodaamisessa on (Latomaa 1993: 16).

Latomaan (1993: 10) mukaan oppijan lähdekieleen tutustuminen on perusteltua myös siksi, että uusiin kieliin tutustumalla omakin kieli avautuu uudella tavalla: sen ”normaalit” kategoriat suhtautuvat yllättävällä tavalla muiden kielten kategorioihin. Ensimmäinen haasteeni on siis päästä itse ulos suomen kielen tavoista koodata merkityksiä. Suomen paikallissijoille ei löydy thain kielestä tarkkoja vastineita. Tutkimusaiheeni ei voi siis olla rajattu pelkästään suomen kieliopin kautta ennen kuin ymmärrän, millainen rakenne sitä vastaa thaissa. Tai mikä näille kielille on yhteistä, kenties universaalia.

1.2.2 Suomen paikallissijojen omaksumisen tutkimus

Paikallissijojen dynaamista järjestelmää on fennistiikassa tutkittu lähinnä osana syntaksia, ei puhtaasti semanttisesta näkökulmasta. Tämä on heijastunut myös kielen omaksumisen tutki-

miseen: oppiminen on nähty kohdekielisten muotojen hallintana. Esimerkiksi minun tutkimukseeni hieman liittyvässä Pason pro gradu -tutkielmassa (1993), joka käsitteli thaimaalaisen adoptiolapsen kielen oppimista, otetaan ensimmäiseksi ilmausten luokitteluperusteeksi suomen kielen taivutussuffiksit ja tarkastellaan niiden oppimista muotoryhmittäin. Myös Numminen-Jalava (1994) luokittelee aineistonsa (thainkielisen suomen oppijan spontaanin tuotoksen) muodon perusteella.

Pason tutkimuksessa semantiikka korostuu enemmän kuin Numminen-Jalavalla: hän käsittelee ensin vajaaparadigmaiset, pronomnivartaloiset paikallisadverbit ja erikseen sisältösanat. Sisältösanat hän on järjestänyt tehtävittäin Penttilän (1963) ja Toivaisen (1977) laatimien luokitusten mukaisesti: **paikka, haltu, tila, kohde, keino, aika**. Nämä tehtävät vastaavat pitkälle semanttisia kenttiä, jotka ovat minun ensimmäinen luokitteluperusteeni. Erona on kuitenkin se, että Pason tarkastelee vain kohdekielisiä muotoja kun taas minä lähdän liikkeelle funktioista, joita ilmaistaan monilla eri kohdekielillä ja välikielisillä muodoilla. Mikä pääte valitaan, on toki osaksi myös syntaktinen ongelma. Analyysini ulkopuolelle jäävät ilmaukset, joiden päätteen määrää rektio.

Lauranto (1997) on tutkinut paikallissijojen omaksumista konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. Hänen informantteinaan oli viisi espanjankielistä oppijaa: homogeeninen oppijaryhmä mahdollisti äidinkielen vaikutuksen analysoinnin ja tulkinnan (Lauranto 1997: 14).

1.3 Informantin sosiobiografinen tausta

Informanttini, peitenimeltään Khon, on 30-vuotias thainkielinen nainen. Khon on oleskellut Suomessa jo muutaman vuoden, aluksi kolmen kuukauden jaksoin turistiviisumilla ennen kuin sai pysyvämmän oleskeluluvan. Suurin kulttuurishokki on siis jo takana, ja sopeutuminen on alkanut. Khon on naimisissa suomalaisen miehen kanssa ja auttaa hoitamaan tämän vanhan äidin taloutta. Koulutustaustaa hänellä on kotimaastaan vain muutaman vuoden verran: maanviljelijävanhemmilla ei ole ollut varaa kustantaa tyttärensä opiskelua. Khon on työskennellyt paitsi vanhempiensa riisiviljelyksillä, myös kylänsä parturina sekä vaatetehtaassa Bangkokissa.

Oleskeluluvan saatuaan Khon on saattanut osallistua intensiiviseen suomen opetukseen, ennen kursseille osallistumista oppiminen tapahtui lähinnä arkielämän keskellä ja sen tarpeisiin. Olin nimenomaan oppimisen alkuvaiheessa informanttini apuna: itsenäinen opiskelu oli työlästä, oudon kielijärjestelmän avaamiseen ei ollut lingvistisiä työkaluja. Uudenlaisten

kategorioiden hahmottamiseen tarvittiin opasta, jollaisena yritin parhaani mukaan toimia. Tästä lähtökohdasta alkoi muotoutua kielten rinnakkainen kuvaus.

Numminen-Jalavan informantin tausta ja sitä myöten suomen kielen oppiminen ja yhteiskuntaan oppiminen ovat samanlaisia kuin Khonilla: Molemmat ovat 30-vuotiaita naisia ja avioituneet suomalaisen miehen kanssa. Kotimaassaan he ovat saaneet vain vähän koulutusta, englannin kielen taito on heikko. Alkuvuosina ainoat suomalaiset kontaktit ovat miehen sukulaiset. Mies on auttanut pyydettyä suomen kielen opiskelussa, mutta esimerkiksi verbityypeistä tai sanaluokista miehellä ei ole mitään käsitystä, joten kurssien kielioppisisällöissä he eivät ole osanneet auttaa. Molemmat ovat kommunikoineet aluksi miehensä kanssa englanniksi, vasta kielitaidon karttuessa on ollut kärsivällisyyttä siirtyä suomeen. Ennen kursseille osallistumista molemmat opiskelivat suomea esimerkiksi TV:stä (englannin kautta tekstityksestä) sekä turistican kirjasta, koska kontakteja suomen puhujiin ei ollut. Kommunikaatio erityisesti miehen vanhempien sukulaisten kanssa on ollut vaikeaa näiden murteellisen suomen vuoksi: kuitenkin yhteisymmärrystä on koetettu synnyttää, molemmat yrittivät auttaa anoppiin esimerkiksi ruuanlaitossa, vaikka kommunikaatio olikin vaikeaa. Mies jäi pitkäksi aikaa tulkiksi anopin ja miniän välille senkin jälkeen, kun jonkinlainen suomen kieli alkoi hahmottua.

Parannusta kotouttamisessa on sentään tapahtunut 1980-luvulta: Toisin kuin Numminen-Jalavan informantti, joka joutui istumaan vuosia toimeettomana kotona, Khon on päässyt opiskelemaan suomea melko pian sen jälkeen, kun sai oleskeluluvan. Kursseilla myös painotetaan yhteiskuntaan osallistumisen taitoja: työharjoittelu on osa opiskelua ja kielen käyttö korostuu muotojen drillaamisen ohella.

Olen tässä selostanut laveasti myös Numminen-Jalavan informantin taustoja omani rinnalla. Kuvaus sopisi pääpiirteissään lähes kaikkiin Suomessa asuviin thaimaalaisiin naisiin. Kotoutuminen ja kielen opiskelu vaatii valtavia ponnisteluja ja aktiivisuutta maahanmuuttajalta, jonka koulutustausta on vähäinen ja sosiaalinen asema ennakkoluulojen kuormittama. Ympäristö ei rohkaise luomaan sosiaalisia suhteita, joten vähäisenkin kielitaidon harjoittaminen onnistuu vain harvoin. Thaimaalaiset naiset jäävät liian usein eristyksiin suomalaisesta yhteiskunnasta. Vaikka en oletakaan joukon olevan täysin homogeeninen, se antaa jonkinlaista yleistettävyyttä tutkimukselleni – tai ainakin voisi motivoida hyödyntämään tuloksia.

1.4 Aineisto

Aineistonani on informantilta 18.10.2002–22.2.2005 aikana tallennetut sähköpostit (26) ja tekstiviestit (57), kirjeet (6) sekä muutama kirjallinen ja suullinen tehtävä, joissa ei kaikissa ole fokusoitu tutkittuun muotoon. Aineistoni on siis spontaania, vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kirjoitettua kieltä. Olen poiminut aineistosta ilmaukset, joissa kohdekieli vaatii paikallissijan. Koska näkökulmani on paikallissijojen merkityksessä (eri funktioiden oppimisessa), tarkastelen päätteitä lauseen pituisissa konteksteissa.

Elisitaatiota – tutkimuksen kohteena olevien muotojen kirvoittamista – käytin aivan oppimisen alkuvaiheessa. Elisitoitua tuotosta tarvitsin saadakseni esiin muotoja, joita halusin tutkia: Tavallisesta keskustelusta ei ilman ohjailua löytynyt paljon paikallissijaisia ilmauksia. Oppimisen alussa informantti ei välttämättä tuota vaikeita muotoja lainkaan, koska olisi tarkoituksenmukaista keskittyä viestiin kokonaisuudessaan. Toisaalta tarkkailijan läsnäolo voi pakottaa tavallista huolellisempaan kielen muotoiluun, jolloin ei myöskään voida puhua spontaanista tuotoksesta. (Larsen-Freeman & Long 1991: 26) Se, ettei tavoiteltua rakennetta löydy spontaanista tuotoksesta, ei välttämättä todista, ettei oppija tiedä, kuinka rakenne muodostetaan (Gass & Selinker 1994: 26). Kompetenssin todentaminen ei performanssin kautta ole ongelmatonta, mutta toivoin saavani selville, mitä oppija on ymmärtänyt.

Elisitaation käyttö on perusteltua myös siksi, ettei tarkoitukseni ole tutkia luonnollisia kommunikaatiotilanteita ja merkitysten perillemenoja (Larsen-Freeman & Long 1991: 25), vaan keskityn muotoon ja sen merkityksen omaksumiseen. Nykytutkimuksessa painotetaan enemmän kommunikatiivista kompetenssia kuin lingvististä taituruutta (Larsen-Freeman & Long 1991: 39), mutta kieliopillinen osaaminen on osa kommunikatiivista kompetenssia. Merkityksiä muodostetaan kieliopillisten kategorioiden avulla.

Suulliset elisitoidut tuotokset (kuvista kertominen) nauhoitin ja litteroin puolikarkealla, fonemaattisella tarkkuustasolla. Lisäksi informantti teki muutaman kirjoitustehtävän sarjakuvista. Näitä aineiston keruumenetelmiä ovat eritelleet mm. Larsen-Freeman & Long (1991: 29). Kirjoitustehtävät, joissa en kiinnittänyt informantin huomiota paikallissijoihin, olivat esimerkiksi lauseiden muodostamista adjektiivien ympärille: kirjoita jokin lause, jossa käytät sanaa kaunis, kylmä jne.

Osassa elisitoitua tuotosta informantti joutui keskittymään muotoihin. Spontaanimpaa tuotosta ovat sähköpostiviestit ja kirjeet, joista aineistoni pääasiassa muodostuu. Pyrin kuitenkin elisoidullakin tuotoksella monipuoliseen aineistoon, koska tutkimusten mukaan oppijan performanssi vaihtelee tehtävätyypistä toiseen (Larsen-Freeman & Long 1991: 31).

Aineisto on myös sikäli yksipuolista, että se on suurelta osin kirjoitettua kieltä. Kirjalinen tuotos antaa informantille enemmän aikaa prosessoida ja tehdä valintoja, toisin kuin suullinen, jossa olisi pysyttävä koko ajan reaaliajassa. Ongelma kirjoitetun tekstin analysoinnissa on se, etten voi tietää, onko virheiden kohdalla kyse oikeinkirjoitus- vai taivutusongelmasta (esim. pitkät vokaalit lyhenevät: **koulun* 'kouluun'). Toisaalta puhutun tekstin analysoinnissa ongelma säilyisi, vaikkakin kielen eri osa-alueella: siinä on pohdittava, onko kyse ääntämis- vai taivutusongelmasta.

Aineistosta keskityn siis tarkastelemaan vain suomessa paikallissijoja vaativia ilmauksia. Ulkopuolelle jäävät grammaattiset sijat (nominatiivi, akkusatiivi, partitiivi) sekä harvinaisemmat abessiivi, komitatiivi ja instruktiivi. Suuri osa paikallissijojen erilaisista tehtävistä jää ulkopuolelle: kuvaus keskittyy nimenomaan siihen osaan paikallissijojen käyttöä, joka on kuvattavissa lokalistisesti. (vrt. Leino 1990a: 10.) Demonstratiiviset paikallisadverbit, jotka taipuvat paikallissijojen tapaan mutta eivät muodosta täydellistä muotosarjaa, jäävät myös tutkimukseni ulkopuolelle. Aineistostani ei näitä juuri löydy, minkä tulkitsen siten, että informanttini ei ole vielä täysin hahmottanut adverbien käyttötehtäviä.

Suomen paikallissijojen jakautuminen olo-, ero- ja muutossijoihin sekä sisäisiin, ulkoihin ja yleisiin voidaan kuvata seuraavasti (Siro 1964: 29):

OLO	ERO	TULO
SISÄ inessiivi	elatiivi	illatiivi
ULKO adessiivi	ablatiivi	allatiivi
YLEIS essiivi		translatiivi

Sisä- ja ulkopaikallissijat ovat produktiivisia; yleispaikallissijojen käyttö rajoittuu muutamiin kiteytymiin. (Lauerma 1990a: 111.) Otan tutkimuksessani huomioon myös oppijan yleispaikallissijojen käytön, koska esimerkiksi temporaali-ilmauksissa essiivi on olennaisen tärkeä ja produktiivinen sija (Lauerma 1990b: 154).

1.5 Tutkimusmenetelmät

Olen rajannut tutkimuskohteeni tiettyyn kielen piirteeseen, jota keskityn kuvailemaan, nimitäin merkityksiin, joita suomessa ilmaistaan paikallissijojen avulla. En siis ota haltuuni koko välikieltä. Lisäksi yritän selvittää, onko äidinkielellä jotain yhteyttä toisen kielen omaksumiseen juuri tämän kielen piirteen kohdalla. (vrt. Larsen-Freeman & Long 1991: 17.)

Ensimmäinen tutkimustehtäväni on tehdä kontrastiivista tutkimusta suomen ja thain kielestä. Keskityn siihen, miten näissä kielissä ilmaistaan merkityksiä, joita suomessa ilmaistaan paikallissijoilla. Tarkoitukseni on siis kartoittaa oppijan lähtötilanne: millaisia ovat hänen äidinkieliensä ilmaukset, jotka vastaavat semanttisilla kentillä suomen paikallissijoilla ilmaistavia merkityksiä?

Toiseen tutkimuskysymykseeni – millaisia ilmauksia informanttini suomen kieltä opissaan tuottaa – olen etsinyt vastausta luokittelemalla aineistosta keräämäni ilmaukset konseptuaalisen semantiikan semanttisten kenttien ja funktioiden mukaan. Luokittelussa olen ottanut huomioon sekä kohdekieliset että välikieliset muodot, jotta saan näkyviin oppijan kehityksen eri semanttisilla kentillä. Tarkastelen oppimista ja kehitystä siitä näkökulmasta, että oppijan kielessä jokin muoto löytää funktionsa (esim. pääte *-ssa* ilmaisee sisällä olemista), jolloin merkitys on ymmärretty. Oppija on tasolla, jolla ei voida vielä vaatia vartalossa tapahtuvien vaihteluiden hallintaa, en siis keskity vain täydellisesti tuotettuihin muotoihin (ks. Martin 1995: 8). Tarkastelen morfologisen typologian termein sitä, kuinka isoivoivaa kieltä puhuva oppii agglutinoinnin periaatteen. Suomen kielen flekteeraavat piirteet jätän huomiotta (morfologisesta typologiasta lisää luvussa 3.1).

Kiinnitän siis huomiota vain päätteen valintaan. En kajoa vartalon muodostukseen, koska en voi tämän tutkielman puitteissa ottaa sen prosessoimiseen kantaa: Käyttääkö Khon sääntöjä (jonkinlainen produktiivinen systeemi meillä on oltava päässämme, koska kaikkia muotoja ei voi kuulla ja oppia), analogiaa (mikä näyttää olevan ihmisen ajattelulle tyypillistä, vrt. mallisanat, taivutustyyppinumerot suomen sanakirjoissa) vai valmiita taivutusmuotoja (jotka yleensä käytössä vain, jos sana on erittäin frekventti, mies). (ks. esim. Martin 1995: 212–217.)

Pyrin myös saamaan selville, mikä oppimisessa on mahdollisesti heijastusta äidinkielestä tai muista opituista kielistä; minkälaisesta kielitaustasta ja -tiedosta toisen kielen ongelmat nousevat. En käsittele siirtovaikutusta virheiden näkökulmasta, vaan haluan päästä virheiden kautta käsiksi siihen prosessiin, jonka oppija käy läpi rakentaessaan kohdekielen mukaisia ilmauksia. Kuten Martin (1995: 264) toteaa, virhe voi paljastaa lähteensä ja tuottamisprosessinsa toisin kuin virheetön tuotos; oppijan kömmähdykset ovat hedelmällistä tutkimusaineistoa.

Esimerkiksi Martinin (1995: 43) mukaan suoraa siirtovaikutusta ei voi tapahtua, jos kielisysteemeillä ei ole mitään yhteistä. Suomen morfologia on monien kielten näkökulmasta liian erilaista, jotta oppijoiden äidinkielen vaikutusta siihen olisi helppo tunnistaa (Martin 1995: 42). Tarkastelenkin tässä työssäni funktionaalista siirtovaikutusta: mitkä oppijan käyt-

tämät keinot ilmaista paikallisuutta suomeksi juontavat mahdollisesti thain kielestä? Havaitut ongelmakohdat eivät välttämättä johdu äidinkielen erilaisuudesta, vaan jostain yksilöllisestä tekijästä tai toisen kielen omaksumisen lainalaisuuksista. Siksi päätelmät ovat varovaisia.

2 TEORIATAUSTA

Lähden etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiini välikielen tutkimuksen, kontrastiivisen analyysin sekä konseptuaalisen semantiikan teorioiden avulla. Luvussa 2.1 esittelen välikieli-teorian keskeisimpiä käsitteitä ja teesejä, luvussa 2.2 kontrastiivisen tutkimuksen historiaa ja periaatteita, luvussa 2.3 paikallissijojen merkityksen tutkimisen ongelmallisuutta ja luvussa 2.4 konseptuaalista semantiikkaa.

2.1 Välikieli tutkimuskohteena

Välikielen näkökulmasta oppijan kieltä tarkastellaan sen omilla ehdoilla. Aineiston analyysissa sovellan teoriaa tarkastelemalla informantini välikieltä ja oppimiskulkua. Välikielen analyysissa etsin myös mahdollista siirtovaikutusta – siis kytköstä konseptuaalisen semantiikan avulla tehtyyn kontrastiiviseen kuvaukseen.

Kielimuotoa, jonka oppija rakentaa kohdekielen syötöksestä, kutsutaan välikieleksi (*interlanguage*, Selinker 1972). Ellisin (1985: 42) mukaan *interlanguage* viittaa oppijan äidinkielen tai opittavasta kohdekielestä riippumattomaan systemaattiseen tietoon kielestä. Välikieli voidaan käsittää jatkumoksi äidinkielen ja kohdekielen välillä: oppija siirtyy kehitystasolta toiselle prosessoimalla saamaansa syötöstä sekä luomalla ja testaamalla hypoteeseja kohdekielestä. Välikieli on kaikissa kehitysvaiheissaan säännönmukainen, strukturoitu järjestelmä, ja sitä voidaankin tarkastella itsenäisenä kielimuotona. Kohdekielen näkökulmasta oppijan kieli sitä vastoin olisi ”vajaata” tai ”virheellistä”. (Ellis 1985: 47; Larsen-Freeman & Long 1991: 60, 61.) Ristiriita on kuitenkin siinä, että välikielisyys on tunnistettavissa vain kohdekielestä käsin, välikielen sisäinen logiikka kuvataan siis helposti kohdekielen normeihin tukeutuen (Larsen-Freeman & Long 1991: 66).

Siirtovaikutuksen etsiminen on itse asiassa alkuperäisen välikielen teorian vastaista: Mentaalisten tekijöiden korostaminen toisen kielen omaksumisen tutkimuksessa tuotti hypoteesin luonnollisesta kielenoppimisreitistä. Tämä tarkoittaa sitä, että synnynnäiset mekanismit säätelevät omaksumista: kohdekieli kehittyy samaa polkua lähtökielestä huolimatta. Interferenssin asemesta puhutaan kehitysvirheistä, jotka ovat rinnastettavissa ensimmäisen kielen omaksumisen polulla tehtyihin virheisiin. (Ellis 1985: 8, 68.) Toisaalta ei voida kieltää sitä, että syötös vaikuttaa välikielen kehittymiseen kohdekielisemmäksi (Ellis 1991: 229). Välikielen jatkumo eli luonnollinen kielenoppimisreitti nähdään siis teoriassa sekä universaalina (mi-

tä kuvataan käsitteellä *natural sequence of development*) että oppijakohtaisena (*natural order of development*) (Ellis 1985: 73).

Mentaaliseen oppimisenäkemykseen kuului ajatus välikielen systemaattisuudesta; oppijan ajateltiin operoivan jokaisessa kehitysvaiheessa luomansa säännösten mukaisesti. Ellisin mukaan (1991, 71) luonnollisen kehityskulun korostaminen jättää oppijakohtaiset erot huomiotta: oppija ei noudata eri kehitysvaiheissa muuttumattomia, kategorisia sääntöjä vaan useita vaihtelevia sääntöjä. Yksilölliset erot vaikuttavat kulkuun (Ellis 1991: 72). Kieltä prosoidaan ja opitaan sitä paitsi myös muuten kuin sääntöjä luomalla, esim. analogian avulla (ks. esim. Martin 1995: 27–37).

Kaikissa luonnollisissa kielissä on vaihtelua; välikielissä synkronista vaihtelua on erityisen paljon. Vapaa vaihtelu johtuu erityisesti kahdesta syystä: Ensinnäkin välikielen kieliooppi muuttuu kaiken aikaa kohdekielisemmäksi. Kehitys on nopeaa, koska hypoteeseja voi tarkastaa ja muokata syötöksen mukaiseksi. Syötöksestä ei saa tukea omille välikielisille malleille. Toiseksi, vanhemmilla lapsilla ja aikuisilla on paremmat kognitiiviset ja psykolingvistiset edellytykset oppia kieltä kuin pienillä äidinkieltään omaksuvilla lapsilla. (Larsen-Freeman & Long 1991: 81, 82.)

Ellisin mallissa (1985: 84, 85, 94, 95, 97) vapaalla vaihtelulla on kehityksen kannalta merkittävä tehtävä: Uudet muodot ilmestyvät välikieleen ensin huolellisessa tuotoksessa. Kie-lenaineksen oppimisen alkuvaiheessa sen funktiota ei välttämättä tiedetä. Oppija monitoroi muotoa, joka vaihtelee vapaasti aikaisemmin opitun kanssa: kohdekielen muoto–funktio -suhde ei vielä toteudu, vaan useat muodot voivat palvella yhtä merkitystä ja funktiota. Seuraavaksi uusi ja vanha eriytyvät funktioiltaan: käyttö on systemaattista, mutta sääntö ei ole välttämättä kohdekielinen. Kehitys kulkee sitten muodon analysoinnista kohti sen automaattista hallintaa.

Systemaattinen vaihtelu (Selinker 1969, Larsen-Freeman & Longin 1991 mukaan) puolestaan merkitsee sitä, että oppija noudattaa systemaattisesti luomiaan ei-kohdekielisiä sääntöjä. Hän käyttää tiettyä muotoa esimerkiksi vain tietyssä tilanteessa tai kielellisessä ympäristössä – tai sitten aivan joka paikassa. Systemaattista vaihtelua tarkastelemalla voidaan päästä käsiksi siihen prosessiin, jossa muoto ja funktio löytävät toisensa. (Larsen-Freeman & Long 1991: 82, 83.)

Ellisin mukaan (1985: 88–89) äidinkielen vaikutus näkyy todennäköisimmin elisoitoidussa, huolellisessa tuotoksessa, jossa oppija kiinnittää huomionsa muotoihin ja on ikään kuin pakotettu vertailemaan äidinkieltään kohdekieleen. Spontaania tuotosta säätelevät sitä vastoin välikielen omat, oppijan kehittyneimmiksi toteamat säännöt. Tämänkin hypoteesin valossa ai-

neistostani on vaikea etsiä äidinkielen vaikutusta: olen kerännyt lähinnä spontaania tuotosta. Joka tapauksessa voin olettaa, että äidinkieli vaikuttaa oppijan kohdekielestä luomiin hypoteeseihin ja siten välikielen muotoihin.

Välikielen taustalla on kaikille kielenoppijoille yhteisiä taktiikoita: sääntöjen yleistämistä ja yksinkertaistamista sekä kommunikaatiostrategioiden käyttöä. Sääntöjen muodostamisen lisäksi oppiminen on varsinkin alussa myös holofrastista: fraaseja omaksutaan analysoimattomina kokonaisuuksina käyttöyhteyksissään. (Latomaa 1993: 20, 21.) Ja kuten jo aiemmin olen maininnut, analogian avulla oppiminen on yksi kielen prosessointistrategia.

Äidinkielen vaikutus välikielen kehitykseen on kompleksinen. On kuitenkin todennäköistä, että se tulee enemmän tai vähemmän osaksi välikieltä (Kellerman 1986: 4, ks. myös Larsen-Freeman & Long 1991: 106–107). Oppimiskulku voi nopeutua, jos äidinkieli on hyvin samanlainen, mutta toisaalta samankaltaisuus voi myös hämätä. Ja vaikka morfologinen systeemi olisikin samanlainen, kehityksen lainalaisuuksiin kuuluu, että sanoja jätetään alussa taivuttamatta (Larsen-Freeman & Long 1991: 96, 99). Mikäli kohdekieli taas on erilainen – siinä on esimerkiksi kategorioita, jotka puuttuvat äidinkielestä – tiettyyn oppimisvaiheeseen pääsy ja siinä eteneminen voi viivästyä. Oppimiskulkuun voi myös tulla lisävaiheita, koska oppijan ei ole mahdollista ottaa kerralla liian pitkiä harppauksia. Hän pyrkii pitämään välikielensä säännöstön mahdollisimman samanlaisena kuin edellisessä kehitysvaiheessa. (Latomaa 1993: 23, 24.)

Oppijan välikielestä puuttuu kohdekielisiä kategorioita, mutta se ei merkitse sitä, ettei hän pyrkisi niitä jollain tavoin ilmaisemaan. Opettajan tulisikin huomata, millaisilla alueilla systemaattista variaatiota on; nämä alueet ovat todennäköisesti jo oppijan prosessoitavissa. Näin oppijaa voidaan auttaa siirtymään seuraavaan oppimisvaiheeseen nopeammin. (Latomaa 1993: 26.)

Monissa välikielen tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota mahdolliseen yhteiseen oppimiskulkuun, ”luonnolliseen oppimisjärjestykseen”, joka olisi kaikilla oppijoilla sama kieli-taustasta tai iästä riippumatta. Oppimiskulun määrääjänä saattavat olla esimerkiksi yleiset kognitiiviset periaatteet ja prosessointirajoitteet. (Latomaa 1993: 20–22.) Tähän mennessä suomen morfeemien omaksumista koskevia tutkimuksia ovat tehneet esimerkiksi Immonen (pro gradu -tutkielma 1999) ja Lauranto (1997).

Morfeemien omaksumisen tutkimukselle on ollut tyypillistä keskittyä muotoon: muodoilla ilmaistut funktiot on jätetty syrjään. Ellisin mukaan oppijan ei voida sanoa omaksuneen jotain muotoa ennen kuin hän käyttää sitä yksinomaan kohdekielisesti. (Ellis 1991: 288–

289.) Tässä tutkimuksessani tarkastelen myös niitä välikielisiä muotoja, joilla informanttini ilmaisee (universaaleja, kohdekielessä merkitsemistä vaativia) funktioita. (Ks. morfeemien omaksumisen järjestyksestä esim. Ellis 1991: 55, 56, 58, 68, 69, 92.).

2.2 Kontrastiivisen tutkimuksen osuus välikielen analyysissa

Toisen kielen omaksumisen tutkimus lähti liikkeelle kontrastiivisesta analyysistä 1940-luvulla. Kontrastiivisessa kielentutkimuksessa kieliä vertailtiin systemaattisesti: erot ja yhtäläisyydet äidinkielen ja kohdekielen välillä pyrittiin tunnistamaan tarkasti. Analyysia tehtiin pedagogisia tarpeita varten; opetuksen uskottiin olevan tehokkainta, mikäli siinä otettiin huomioon oppilaan äidinkielen rakenne – sekä muoto että merkitys. (Larsen-Freeman & Long 1991: 52.)

Kontrastiivisen analyysin keskeinen väite on, että ne kielen piirteet, jotka ovat kohdekielessä samanlaisia kuin äidinkielessä, ovat helposti omaksuttavissa. Negatiivista siirtovaikutusta taas tapahtuu, jos kohdekielen tapa ilmaista jotain asiaa eroaa äidinkielestä. (Larsen-Freeman & Long 1991: 53.) Olisi kuitenkin liian yksinkertaistettua olettaa kaikenlaisten erojen merkitsevän vaikeuksia tai jokaisen samankaltaisuuden helpottavan omaksumista. Oppijalle on todennäköisesti helpointa omaksua kohdekielen aines, joka vastaa sekä rakenteellisesti että funktionaalis-semanttisesti äidinkielen ainesta (esimerkiksi englannin *on* ja ruotsin *på* paikallisilmauksissa). Vaikeinta taas on omaksua ilmaus, jolle äidinkielessä on yksi muoto mutta kohdekielessä kaksi tai useampia (suomen *-sta*, *-lta* ja thain *dsaak*, ks. luku 3.2). (Larsen-Freeman & Long 1991: 53, 54.)

Kontrastiivinen analyysi pyrki vahvimmillaan ennustamaan kaikki oppijoiden tekemät virheet äidinkielen erojen perusteella; muut virheitä mahdollisesti tuottavat tekijät suljettiin pois (Ellis 1994: 307, 308). Behavioristista oppimiskäsitystä noudatellen se näki kielen omaksumisen edellyttävän vanhojen käyttäytymismallien hylkäämistä uusien hyväksi (Larsen-Freeman & Long 1991: 55). Keskeistä oli virheen ja interferenssin näkökulma.

Vasta 1970-luvulla toisen kielen oppimista alettiin tutkia empiirisesti. Tutkimukset osoittivat, että kaikki virheet ja vaikeudet kohdekielen omaksumisessa eivät johdu siirtovaikutuksesta (Ellis 1994: 308). Wardhaugin (1970, Ellisin 1994: 308 mukaan) muotoilema kontrastiivisen analyysin heikompi muoto ei enää pyrikään ennustamaan virheitä vaan selittämään niitä. Kontrastiivinen analyysi antoi pian tilaa virheanalyysille: virheitä luokiteltiin ja arvioitiin, siirtovaikutus riitti selitykseksi vain yhtenä monien joukossa. Virheitten huomattiin ole-

van systemaattisia: oppijan aktiivisuus ja rationaalisuus kielen prosessoinnissa korostui. (Latomaa 1993: 19)

Chomskyn ajatukset kielenoppimisesta sääntöjen muodostamisena muuttivat näkemystä äidinkielen roolista toisen kielen omaksumisessa. Kontrastiivinen analyysi tunnistaa siirtovaikutuksen vain virheinä tai virheettömyyksinä, mutta transferia voidaan tarkastella laajemminkin. Jokainen kielenoppija rakentaa hypoteeseja siitä, kuinka kohdekieli toimii. (Larsen-Freeman & Long 1991: 57, 96, 97.)

Nykytutkimuksessa painotetaan enemmän lingvistisiä ja kognitiivisia periaatteita kuin äidinkielen vaikutusta (Ellis 1994: 309). Kuitenkin, kuten Kellerman (1987, Ellisin 1994: 309 mukaan) toteaa: äidinkieli voi tarjota ”puolapuun kehityksen tikkaille”. Tutkijat käyttävät yhä kontrastiivista analyysia tunnistukseen ja ennustukseen mahdollisia ongelma-alueita kohdekielen omaksumisessa (Ellis 1994: 309). Potentiaalisen siirtovaikutuksen tunnistaminen auttaa ymmärtämään kielenomaksumisprosessia syvemmin. Ja on kiinnostavaa tarkastella, millainen ajatusmaailma oppijan kieleen heijastuu: mitkä ovat ne merkitykset, joita hänellä on äidinkielenensä perusteella helppo tai vaikea kielentää (vrt. Lauranto 1997: 68).

2.3 Paikallissijat tutkimuskohteena: muodon suhde merkitykseen

Mikä on merkityksen ja muodon suhde kielessä? Millaisia ovat sijamuotojen välittämät merkitykset? Onko toisten sijojen funktio puhtaasti syntaktinen, toisten semanttinen? Vai onko jokaiselle osoitettavissa semanttinen funktio – tai useampia? Vastaukset riippuvat siitä, mistä kieliteoriasta käsin kieltä tarkastellaan.

Sijoja on tarkasteltu erilaisista kieliteorioista lähtien. Kaikkia tarkastelutapoja yhdistää käsitys, että sijoja on vaikeampi analysoida kuin muita grammaattistuneita semanttisia alueita kuten sukua, lukua, persoonaa ja aikamuotoa. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että sijoille on näitä vaikeampi löytää referenttejä reaali maailmasta. (Leinon 1990a: 8 mukaan Brecht ja Levine 1986: 18.)

Lukuun ottamatta generatiivista teoriaa (jonka mukaan sijanmerkintä on syntaktinen pintailmiö, ja johon konseptuaalinen semantiikka perustuu) yleisimmät sijojen kuvaustavat ottavat lähtökohdakseen sen, että sijoilla on itsenäiset merkitykset (Leino 1990a: 37.) Teoriat, jotka antavat sijoille leksikaaliset merkitykset, eivät ole kyenneet osoittamaan sijan semanttista yhtenäisyyttä. Sijoja voidaan pitää polyseemisinä kuten taajakäyttöisiä sanoja tai homo-

nyymisinä, mikä on ongelmallista, koska monet sijojen merkityksistä ovat selvästi sukua toisilleen. (Leino 1990a: 38.)

Kielen morfologiset yksiköt ilmaisevat käsitteitä, joihin ulkomaailman oliot ja relaatiot sijoitetaan (Leino 1990a: 39). Kun yksi muoto ilmaisee useampaa merkitystä, on pohdittava polysemian ongelmaa. Strukturaaliset ja generatiiviset semanttiset kuvausmallit lähtevät oletuksesta, että luokat (ydinmerkitykset) ovat yksiselitteisiä ja niiden rajat ovat täsmällisesti määriteltävissä. Jokaiselle polyseemiselle yksikölle, vaikkapa illatiivin päätteelle, on siis löydettävissä semanttinen sisältö, joka on yhteinen kaikille todetuille merkityksille. Ydinmerkityksen ja pintamerkityksen suhde voidaan sitten määrittellä tarkoin säännöin. Olennaista on ottaa huomioon myös konteksti: kielellinen ympäristö, jossa pintamerkitys toteutuu. (Leino 1990a: 39–41.) Vaihtoehtoinen näkemys tällaiselle klassiselle kategorisoinnille on perheyhtäläisyyksiin nojaava malli, jossa luokat eivät ole selvärajaisia vaan ne voivat leikata toisiaan. Luokan jäsenyys on asteittaista, ei ehdotonta. Leksikaalisen yksikön merkitykset muodostavat siis kompleksisen kategorian, jossa prototyyppisimmän jäsenen lisäksi on sellaisia jäseniä, joilla on yhtäläisyyksiä tämän kanssa. Kuvauksen tulee perustella kunkin yksikön jäsenyys tietyssä kategoriassa. Sen on esitettävä luokan sisäinen rakenne. Esimerkiksi sijamuodon merkitykset muodostavat luokan, jossa tietyt merkitykset ovat prototyyppisiä ja siis luokan keskustassa, toiset taas periferiassa. – Sijamuotojen monifunktioisuus ja polyseemisyys ei välttämättä eroa muista kielen taajakäyttöisistä yksiköistä. (Leino 1990a: 41–43.)

Polysemian tarkastelu tässä työssä on olennaista, koska joudun analyysissäni tekemään päätöksiä ja valintoja siitä, miten luokittelen välikieliset ilmaisut sekä mihin semanttiseen kategoriaan ne liitän. Leino yms. (Kieli 5, 1990) ovat käyttäneet klassisen kategorisoinnin mallia, ja heidän analyysijään käyttäessäni nojaan siis itsekin niihin. Prototyyppimalli on kuitenkin taustalla armahtajana: epäilemättä aineiston analyysissä rajaamani luokat ovat hämähärajaisia. Kognitiivinen lingvistiikka nojautuu vahvasti semanttisten kategorioiden prototyyppisyyteen. Toisaalta lokalistisen hypoteesin perusteella (tähän konseptuaalinen semantiikka tukee) voidaan ajatella, että spatiaalinen merkitys on sijan prototyyppinen merkitys ja muut ovat siihen perheyhteydessä.

Sijojen perusmerkityksen etsiminen ei siis ole ongelmatonta, koska sija voi toteuttaa monta syntaktista funktiota, ja toisaalta tietty syntaktinen funktio voi toteutua monella tavalla samassakin kielessä. Lingvistinen analyysi ei ole kyennyt löytämään sijan yhtenäisyyttä, kytkemään toisiinsa sen eri käyttötapoja. (Leino 1990a: 26–27.) Äärimmillään se, ettei sijojen kuvauksessa ei ole onnistuttu osoittamaan muodon ja merkityksen välistä yhteyttä, on johtanut näkemykseen, että sijat ovat merkityksiltään tyhjiä ja niiden käyttö nojaa täysin syntak-

siin. Esimerkiksi sijakielioppi suhtautuu kriittisesti yrityksiin etsiä sijoille perusmerkityksiä. Generatiivisen kieliopin teorioita mukaillen tällainen näkemys esittää, että ”pintasijat” osoittavat vain nominaalilausekkeen syntaktista tai semanttista funktiota; olennaisia ovat vain pii-
lokategoriat, syntaktisen relaatiot tai ”syväsisijat”. Syväsisija on universaali grammaattinen käsite. Se esiintyy jokaisessa kielessä. (Leino 1990a: 28.) Kulloisestakin kielestä riippuu, millaisen morfologisen ilmiön relaatio saa vai jääkö se vaille ilmiösua (Leino 1990a: 30).

Sijakieliopin yksi näkyvin suuntaus on Leinon mukaan ”syväsisijojen” (semanttisten perussuhteiden, ”fillmorelaisten 1968 syväsisijojen”) yhdistäminen lokalistiseen teoriaan. Lokalistisen näkemyksen mukaan spatiaalisten ja ei-spatiaalisten sijojen taustalla ovat samat periaatteet, ja spatiaaliset variantit ovat ainakin ontologisesti mutta mahdollisesti myös kronologisesti primaareja. Siis kaikki sijat voidaan esittää liikkeen tai suunnan nojalla. Myös suomen paikallissijoille voidaan ajatella primaariksi merkitykseksi spatiaalinen käyttö, vaikka kaikki nykykielessä olevat käyttötavat eivät olekaan johdettavissa paikallisuudesta. Kuten Leino yms. (Kieli 5, 1990) lähdän kuitenkin analyysissäni liikkeelle spatiaalisen käytön ensisijaisuudesta. (Leino 1990a: 20.) – Myös kognitiivinen lingvistiikka, jota tässä on väistämättä sivuttava, olettaa ihmisen hahmottavan maailmaa konkreettisen liikkeen ja sijainnin metaforilla: esimerkiksi aikaa hahmotetaan paikan avulla. (ks. esim. Lakoff & Johnson: 1980.)

Sijakielioppi ei koskaan onnistunut määrittelemään, mitkä ovat ne syväsisijat, jotka tarvitaan kuvaamaan lauseiden syntaktisia rakenteita. (Leino 1990a: 29.) Tähän yritykseen lähtee lokalistinen konseptuaalinen semantiikka, jota esittelen seuraavassa luvussa.

2.4 Konseptuaalinen semantiikka

2.4.1 Taustaksi - Konseptuaalisen semantiikan lähtökohdat

Kahdessa seuraavassa alaluvussa esitän, mikä yhteys konseptuaalisella semantiikalla on chomskylaiseen universaaliin, generatiiviseen kielioppiin ja miten se toisaalta poikkeaa siitä. Konseptuaalinen semantiikka liittyy myös kognitiivisen lingvistiikan väljään kenttään: Hahmotan hieman myös sitä, miten se eroaa kognitiivisessa kielentutkimuksessa omaksi haarakseen.

2.4.1.1 Konseptuaalinen semantiikka kielioppien joukossa

Autonomiseen syntaksiin liittyvää semantiikkaa pidetään usein objektivistisena (termi Lakoffin ja Johnsonin 1980): lauseen ja objektiivisen todellisuuden välinen suhde on totta tai ei riippumatta mielestä. Kun ”totuus”, kielellä ilmaistut merkitykset, määritellään loogisin maailman ja kielen välisin suhtein, päädytään käsitykseen, että ”pohjimmiltaan kaikki kielet ovat samanlaisia”. (Leino lainaa tässä Fillmorea 1968: 3.) Mitkä hyvänsä käsitteelliset sisällöt voi siis ilmaista kaikilla kielillä. Perusajatteluprosessit ovat täten riippumattomia käytetystä kielestä. Kun maailma nähdään kaikille yhteisenä objektiivisena todellisuutena, kieli on autonominen ja irti esimerkiksi kulttuurista, jossa sitä käytetään. (Leino 1990a: 34–36.) Toisenlainen käsitys on, että kieli heijastaa konstruitua, konseptuaalista maailmaa. Kieli on kulttuurin rakentama. Jokaisella kielellä on siis oma potentiaalinsa ilmaista ja käsittää todellisuutta. (Leino 1990a: 36.) Tällaista näkökulmaa edustavat mm. systeemis-funktionaalinen kielioppi (Halliday 1985) ja kognitiivinen kielioppi (Langacker 1986, 1987). (Lauranto 1997: 44.)

Ray Jackendoffin (1983) konseptuaalinen semantiikka on generatiivinen kieliteoria. Se perustuu osaksi Chomskyn (mm. 1972) laajennettuun standarditeoriaan ja on siis universaali kieliteoria (ks. esim. Jackendoff 1983, 2002: 68–101.) Konseptuaalinen semantiikka pitää syntaksia autonomisena ja on sikäli objektivistinen: se pitää merkitystä lauseen ja objektiivisen todellisuuden välisenä suhteena (Leino 1990a: 35). Semantiikka ei teorian mukaan kuulu kielioppiin, kielijärjestelmään, vaan on siitä irrallinen ja sitä rikkaampi, *organization of those thoughts that language can express* (Jackendoff 2002: 123). Konseptuaalinen semantiikka yhdistää kielen ja kognition, joten sanojen muotoja on käsiteltävä mielessä olevina representaatioina. Semanttisessa teoriassa tarkastellaan sitä, millaisen muodon tämä representatio eli ”käsite” saa, ja mitä kielen muoto kertoo kognitiosta. (Leino 1990a: 44, 46.)

Jackendoff ei erottele toisistaan semanttista ja konseptuaalista tasoa (Jackendoff 1983: 3, 95). Ihmismielessä oleva käsite on siis yhtä kuin merkitys. (Leino 1990a: 44). Konseptuaalisen representaation taso koostuu kategorioista ja säännöistä, jotka määrittelevät, millaiset konseptuaaliset eli semanttiset rakenteet ovat mahdollisia. Nämä säännöt ovat ihmisillä sisäsyntyisiä ja universaaleja, ne kuuluvat siis kielen ulkopuolelle ja ovat siitä riippumattomia. (Jackendoff 1983: 77, 83, 84). Konseptuaalinen semantiikka tunnustaa siis yhteisen ulkomailman ja kielestä irti olevat perusajatteluprosessit, ei kielen konstruoimaa todellisuutta. (Leino 1990a: 46, 52.)

Jackendoff ei kuitenkaan sulje kulttuurikontekstia kielenkäytön ulkopuolelle: hän kutsuu semantiikkaa sanakirjaksi ja pragmatiikkaa ensyklopediaksi, tietosanakirjaksi. Jackendoff

myöntää, ettei maailmantieto ole osa sanan merkitystä, niin vaikeaa (tai jopa mahdotonta) kuin rajanveto näiden kahden ”tiedon” välille onkin. (Jackendoff 2002: 285–286, 1983: 105–106.) Semantiikka eli sanojen merkityksen tutkiminen on yhtä kuin kognitiivinen psykologia (Jackendoff 1983: 3.) Pragmaattinen tieto taas ei liity varsinaisesti kognitiivisen toiminnan mekanismeihin. Jackendoffin (2002: 102) mukaan kielitiede on jakautunut kahteen ääripäähän: toiset uskovat universaaleihin ja synnynnäisiin syvärakenteisiin, toiset vain oppimisstrategioihin, joiden avulla kieli on omaksuttavissa. Hän asettuu itse näiden kahden ääripään väliin. (Ks. Jackendoff 2002: 152–195.)

Pysyttelen tässä tutkimuksessani Jackendoffin käsityksessä, jonka mukaan tiettyjä universaaleja konseptuaalisia rakenteita on oltava johtuen inhimillisen kulttuurin ilmaisutarpeista. (Tähän tukee myös Laurannon 1997 tutkimus, vaikka hän väittää jopa, että merkitys on yhtäläillä kielikohtainen ilmiö kuin muotokin. Lauranto 1997: 68.) Konseptuaalinen semantiikka toimii metakielenä toisistaan eroavien kielten rinnakkaisessa tarkastelussa. Kuten Jackendoff (2002: 35–36) toteaa, kielitiede puhuu kielistä samalla tavoin kuin biologia lajeista: Lajit eroavat toisistaan geneettisesti, mutta biologia tarjoaa yhteiset termit (ja elolliselta olenolta vaadittavat toiminnot) niiden rakenteiden kuvaamiseen. On kuitenkin suhtauduttava varauksella siihen, että nimenomaan englanti voisi tarjota sopivan käsitteistön inhimillisen merkitysmaailman kuvaamiselle (Lauranto 1997: 200, 84).

Syntaksin teoriat nojaavat suurelta osin englantiin, jossa on niukka sijataivutus. Kuvauskeinot ovat kuitenkin myös suomeen sovellettavissa esimerkiksi siten, että sijat jaetaan grammaattisiin ja semanttisiin (tiukka rajanveto on tietenkin mahdotonta). Semanttisia sijoja vastaavat englannissa prepositiot, joten ne voitaisiin kuvata samalla tavoin. (Leino 1990a: 14.) Sovellan tätä käsitystä tutkielmassani: Jätän tutkimukseni ulkopuolelle puhtaasti grammaattiset sijat ja asetan rinnakkain thain funktiosanat sekä suomen semanttisiksi luokitellut paikallissijat.

Semantiikka määritellään perinteisesti kielen ja ulkomaailman suhteen tutkimukseksi. Tällaisena sitä ei voi Chomskyn (1986a: 43–45) mukaan liittää kielioppiin: kieli on mentaalinen ilmiö, eikä kielen merkityksiä voi tarkastella mielen ulkopuolella. Semantiikka voidaan kuitenkin liittää kielioppiin, jos tutkimuskohdetta lähestytään konseptuaaliselta kannalta. Tämä merkitsee, että keskitytään kuvaamaan mentaalisia rakenteita, ihmismielen sisäisiä liikkeitä. Jackendoffin konseptuaalinen semantiikka ei siis sovi enää perinteiseen semantiikan määrittelyyn. (Nikanne 1990a: 60–61.)

Konseptuaalinen semantiikka kuuluu generatiiviseen kielioppiin siten, että se pyrkii olemaan yhden kielen – tai mielen – komponentin, konseptuaalisen komponentin, kuvaaja.

Teorian mukaan samoin kuin syntaksi, myös semantiikka muodostuu itsenäisistä rakenteista. Konseptuaalinen semantiikka pyrkii selvittämään, millaisia nämä rakenteet ovat: mitä ovat konseptuaalisen komponentin primitiivit sekä miten ne yhdistyvät. Jackendoff ei kuitenkaan eristä konseptuaalista komponenttia muista komponenteista, vaan olettaa jokaisen komponentin vaikuttavan lauseen generoinnissa – siis kielellisessä muodossa. (Jackendoff 1983: 19, 21; Nikanne 1990a: 61, 62)

Toisaalta konseptuaalinen semantiikka näyttää myös olevan osa väljää kognitiivisen kielitieteen kenttää, joka kehiteltiin alkuaan vaihtoehdoksi generatiiviselle näkemykselle kielestä. Tätä tukee etenkin se, ettei se erota kielikykyä muista kognitiivisista kyvyistä: Myös Jackendoffin (2002: 78–82) mukaan semantiikka on osa muita ihmisen kognitiivisia kykyjä eikä liity ainoastaan kielikykyyn. Konseptuaalinen semantiikka eroaa kuitenkin esimerkiksi siinä, että kognitiivisen kieliopin mukaan kieli ilmentää tulkintaa ympäröivästä todellisuudesta, ei todellisuutta sellaisenaan. Ihmismieleen ei oleteta yhteistä käsitteistöä, konseptuaalista komponenttia. Kognitiivisessa kieliopissa kieltä ei jaeta autonomisiin komponentteihin, vaan esimerkiksi syntaksi, semantiikka ja pragmatiikka nähdään jatkumona. Saussurelaisesti se myös näkee muodon heijastavan merkitystä, vaikka kuvaakin merkityksen kielenkäyttäjän tulkinnaksi tilanteesta, ei absoluuttiseksi ilmauksen tarkoitteen ominaisuudeksi. Kielisysteemeihin vakiintuu tiettyjä tulkintatapoja, mikä selittää kielten välisiä eroja samanlaisten tilanteiden hahmottamisessa. (Huumo & Ojutkangas 12.8.2004 luentomuistiinpanot.)

2.4.1.2 Konseptuaaliset rakenteet yksityisissä kielijärjestelmissä

Pohjois-Grönlannissa matkan mittana on sinik, ”uni”, matkan vaatimien yöpymisten määrä. Se ei varsinaisesti kerro etäisyyttä, sillä sinikien määrä vaihtelee sään ja vuorokauden aikojen mukaan. Se ei liioin ole aikakäsite. -- Sinik ei ole välimatka, se ei ole jokin määrä päiviä tai tunteja. Se on sekä tila- että aikailmiö, aika-avaruuden käsite, jonka kuvaama tilan ja liikkeen ja ajan yhdistelmä on eskimoille selviö, mutta yhdenkään eurooppalaisen arkikielen tavoittamattomissa.

- Peter Høeg: Lumen taju

Jackendoffin mukaan kielijärjestelmään kuuluu fonologian, leksikon ja syntaktisten rakenteiden osajärjestelmä sekä ne vastaavuussäännöt, jotka yhdistävät konseptuaaliset merkitysrakenteet syntaktisiin rakenteisiin. Konseptuaaliset rakenteet ovat riippumattomia yksityisistä

kielijärjestelmistä, ne ovat universaaleja. (Jackendoff 1983: 21.) Nikanne (1991: 146) kuitenkin huomauttaa, että kunkin kielen semanttisten rakenteiden kytkennässä universaaleihin käsi-terakenteisiin on eroja. Kielissä on siis jossain määrin erilaiset semanttiset järjestelmät. Kuitenkin jokaisesta kielestä johdetut käsiterakenteet noudattavat universaaleja hyvänmuotoisuusehtoja: tämän vuoksi käsiterakennetta voi pitää universaalina. Kuten Nikanne (1990: 93) toteaa, on osoitettava, kuinka teoriat semanttisista rakenteista ja syntaktisista rakenteista liittyvät toisiinsa, jotta semantiikka edes olisi lingvistiksi kiinnostavaa.

Konseptuaalisessa semantiikassa fonologiset, syntaktiset ja konseptuaaliset rakenteet kuvataan erillisinä (Jackendoff 1983: 21). Näiden rakenteiden välille oletetaan vastaavuussäännöt, joiden avulla ne voidaan kääntää toisikseen. (ks. esim. Nikanne 1990a: 94–103.) Konseptuaalinen rakenne siis kääntyy sitä vastaavaksi syntaktiseksi ja fonologiseksi rakenteeksi, eli ”reaalistuu” kielenä. Leino yms. (Kieli 5, 1990) tutkimuksessa suomen paikallisista konseptuaalisessa semantiikassa sijoja tarkastellaan juuri näin: Kielelliselle ilmaukselle esitetään sekä syntaktinen kuvaus että semanttinen tulkinta, mutta nämä kuvaukset pidetään toisistaan riippumattomina. Muoto ja merkitys kytketään yhteen erillisellä vastaavuussäännöllä. (Leino 1990a: 9.)

Semanttisten rakenteiden ja kategorioiden (kuten tilan ja ajan) kielentäminen tai kielentämättä jättäminen on erilainen jokaisessa kielessä, joten jokainen kielenoppija joutuu hahmottamaan maailman uudelleen kohdekielen kautta. Merkitysten ja niiden ilmaisemien suhteen vakiintuminen on prosessi, jossa oppijaa voidaan helpottaa tarjoamalla yhtenäinen kuva kohdekielen systeemistöstä. Konseptuaalinen semantiikka tarjoaa mallin, jonka avulla voi esittää koherentteja kokonaisuuksia kielen muotojen ja merkitysten välisistä suhteista. (Lauranto 1997: 200.)

Jackendoffin teoria tarkastelee yksittäisten kielten takana olevaa kielen universaaliamuotoa. Semantiikka pohjaa objektiiviseen todellisuuteen ja ihmisen mentaaliseen rakenteeseen: kulttuurin rooli – ja kielikohtaiset ilmiöt – ihmisen ja maailman välisen suhteen luojana jäävät tässä teoriassa taka-alalle. Jackendoffin teorian tutkimuskohteena ei ole yksittäisten kielten semantiikka vaan ihmisille yhteinen, synnynnäinen kielikyky. (Leino 1990a: 52.) Lähtökohta kielikohtaiselle tarkastelulle on siis hutera. Asetelma muuttuu vielä monimutkaisemmaksi asettaessani kaksi kieltä rinnakkaiseen kuvaukseen.

Kuitenkin, kuten Leino toteaa, mikäli Jackendoffin teoriaan ja sen kielikäsitteeseen ei sitouduta kokonaisuudessaan, se voi kuitenkin tarjota selkeän mahdollisuuden tarkastella yksittäisen kielen ilmiöitä semanttiselta kannalta. (Leino 1990a: 52–53.) Leino yms. on tarkas-

tellut suomen paikallissijoja semantiikan kannalta tämä teoria mallinaan. Aion käyttää konseptuaalista semantiikkaa samoin kuin funktiosanojen tarkastelussa.

Semanttiset kentät ovat olleet intuitiivisesti läsnä jo perinteisissä suomen kieliopeissa: Sijojen on kuvattu ilmaisevan esimerkiksi aikaa, paikkaa ja ominaisuutta. Siron (1964) kieliopein lokatiivinen, habitiivinen ja predikatiivinen suhde ovat hyvin lähellä konseptuaalisen semantiikan spatiaalista, possessiivista ja identifioivaa kenttää. Hän esittää myös distinktion muutos vs. olo, jotka vastaavat funktioita GO ja BE. (Nikanne 1990a: 66.) Syntaktinen paikallissijojen funktioiden kuvaus (esim. Siro 1964) lähtee kuitenkin liikkeelle tiukasti muodoista käsin, konseptuaalinen semantiikka kielellisistä merkityksistä käsin. Konseptuaalinen semantiikka ei operoi ensisijaisesti kielellisillä muodoilla vaan niiden ilmaisemilla merkityksillä. (Leino 1990c: 308.)

Voin siis käyttää konseptuaalista semantiikkaa analyysini lähtökohtana. Otan teorian semanttiset kentät aineiston ensimmäiseksi luokitteluperiaatteeksi. Oletuksena ovat siis universaalit merkitysrakenteet. Kuten Lauranto (1997:43), käytän teoriaa välineenä, jonka avulla yritän selvittää ongelmia, joita syntyy kielenoppijan opettellessa suomen paikallissijajärjestelmää. Olen siis poiminut teoriasta lähinnä vain analyysille olennaiset kohdat, en luo siihen tyhjentävää katsausta.

2.4.2 Konseptuaalisen semantiikan keskeisiä käsitteitä ja rakenteita

Konseptuaalinen semantiikka sopii kuvaamaan jonkin entiteetin sijaintia tai liikettä suhteessa referenssin kohteeseen (Jackendoff 1983: 161). Jackendoffin lokalistinen teoria olettaa, että myös muunlaisia kuin konkreettisia spatiaalista liikettä ilmaisevia asiantiloja voi kuvata samoin. Spatiaalinen kenttä on perustavin, muut kentät ovat sille analogisia. Kaikki asiantilat sijoittuvat näihin semanttisiin kenttiin, joiden lukumäärän Jackendoff jättää avoimeksi. Omassa analyysissään hän käyttää kuutta kenttää: spatiaalista, temporaalista, possessiivista, identifioivaa, sirkumstantiaalista ja eksistentiaalista. Seuraavat esimerkkilauseet havainnollistavat semanttisia kenttiä luettelemassani järjestyksessä: *Kamera on pöydällä. Kokous on illalla. Kirja on äidillä. Olen sairaana. Teemu on juoksemassa. Joulupukki on olemassa.* (Leino 1990a: 50.)

2.4.2.1 Konseptuaaliset kategoriat

Kaikki semanttisen rakenteen konstituentit kuuluvat johonkin universaaleista pääkategorioista, joita on rajallinen määrä ja joiden mukaan ihmiset jäsentävät maailmaansa. Kategoriat ovat synnynnäisiä, eivät opittuja. (Jackendoff 1983:56.) Sijakuvauksen kannalta näistä kategorioista tärkeimmät ovat ASIA, PAIKKA, VÄYLÄ, TILA ja TAPAHTUMA. (THING, PLACE, PATH, STATE, EVENT.) (Jackendoff 1983: 162–163.) (Pääkategoriat merkitään versaalikirjaimin. Käytän niiden suomennettuja nimiä.) Konstituentit, joista pääkategoriat koostuvat, merkitään versaalikirjaimin ja hakasulkeisiin: esimerkiksi konstituentti [TALO] kuuluu kategoriaan PAIKKA; konstituentti [TOWARD ([TALO])] kuuluu kategoriaan VÄYLÄ.) (Leino 1990a: 48, 49; Lauranto 1997: 45; Nikanne 1990a:72.)

[ASIA] vastaa yleensä substantiivia. Se on spatiaalisesti yhtenäinen ja temporaalisesti suhteellisen pysyvä.

[PAIKKA] on tyypillisimmin konstituentti, jonka muodostaa [ASIA] ja siihen liittyvä paikkafunktio (esim. talo-ssa). (Funktioita esittelen seuraavassa alaluvussa.)

[VÄYLÄ] on kahden [ASIAN] tai [PAIKAN] välinen linja. Väyläfunktioita ovat esimerkiksi TO ja FROM, jotka ilmaisevat [VÄYLÄN] alku- tai loppupään.

[TILA] ja [TAPAHTUMA] voidaan ilmaista lauseella. Tila- ja tapahtumafunktiot ovat kaksipaikkaisia: Ensimmäinen argumentti sijaitsee tai liikkuu suhteessa [PAIKKAAN] tai [VÄYLÄÄN]. (Leino 1990a: 49.)

Pääkategoriat jaetaan yksinkertaisiin ja kompleksisiin. TILA, TAPAHTUMA, VÄYLÄ ja PAIKKA ovat niitä kompleksisia ontologisia kategorioita, jotka ovat tärkeitä juuri suomen paikallissijajärjestelmän kannalta (Nikanne 1990a: 67–72, Lauranto 1997: 48). Kompleksiset pääkategoriat edellyttävät funktion ja siis myös argumentin: Lauseessa *Henrikki lähti koulusta* konstituentti *koulusta* jakaantuu funktioon FROM ja funktion argumenttiin *koulu*, jonka suhteen teema *Henrikki* siirtyy.

Kompleksisten kategorioiden määrä on suppeampi kuin yksinkertaisten. Yksinkertaisia pääkategorioita ovat mm. ASIA (substantiivit), AIKA (eilinen, kivikausi, vuosi 1999) TAPA (hitaasti, liplattaen) ja OMINAISUUS (adjektiivit). Yksinkertaiset pääkategoriat eivät edellytä funktiota, ne ovat semanttisia primitiivejä. Syntaktisten ja konseptuaalisten kategorioiden vastaavuus on siis selvästi havaittavissa. (Lauranto 1997:48, Nikanne 1990a: 70–72.)

2.4.2.2 Vastaavuussäännöt

Konseptuaalisessa semantiikassa kielellinen muoto ja merkitys eivät ole saussurelaisesti ajateltuna (kognitiivisessa kieliopissa) saman kolikon kääntöpuolia (Leino 1990c: 308). Sitä vastoin tarvitaan (generatiivisille kieliopille ominainen) vastaavuussäännöstö, jonka avulla konseptuaaliset rakenteet liitetään syntaktisiin, leksikaalisiin ja fonologisiin (Jackendoff 2002: 13–15). Jokaista syntaktista pääkonstituenttia vastaa lauseen merkityksessä konseptuaalinen konstituentti (Jackendoff 1983: 76). Esimerkiksi lauseessa *Satu meni saunaan* vastaavat *Satu* ja *sauna* konstituenttia [ASIA], *saunaan* konstituenttia [VÄYLÄ] ja lause kokonaisuudessaan konstituenttia [TAPAHTUMA] (Leino 1990a: 51). Tämän tutkielman puitteissa en puutu vastaavuussäännöstöön, koska se on vielä suomen sijajärjestelmästä luomatta. (Leino 1990c: 309.) Erittelen muutamia konseptuaalisia rakenteita (semanttisia kenttiä ja funktioita) sekä syntaktisia rakenteita (paikallissijoja), joina nämä toteutuvat.

2.4.2.3 Funktiot

Tärkein eronteko aineistoni analyysissä on tehtävä [TILAN] ja [TAPAHTUMAN] (tai *sijainnin* ja *siirtymän*) välille. Lähes kaikki ilmaukset voidaan asettaa joko tila- tai tapahtumafunktion alaisuuteen. Jotta tämä ero ilmausten välillä voitaisiin kuvata, tarvitaan kaksi funktiota: BE ja GO. Sijaintirelaatiota merkitään funktiolla BE ja siirtymärelaatiota funktiolla GO. Funktiot ilmaisevat suhdetta, johon tarvitaan kahta argumenttia: ensimmäinen argumentti on teema, toinen BE:n yhteydessä vallitseva tila ja GO:n yhteydessä siirtymän lopputila, referenssin kohde. (Nikanne 1990a: 63.) Esimerkiksi lauseessa *Maija käveli kouluun*. *Maija* on teema, *koulu* referenssin kohde.

Teema ja referenssin kohde vastaavat kognitiivisessa lingvistiikassa käytettyjä muuttujan ja kiintopisteen käsitteitä: muuttujalla tarkoitetaan ilmauksen keskeisimmäksi tulkittua osallistujaa, kiintopisteellä taas osallistujaa, johon muuttuja suhteutetaan. Esimerkiksi ilmauksessa *juna Rovaniemeltä* *juna* on muuttuja ja *Rovaniemi* kiintopiste; ablatiivin päätte ilmaisee niiden suhteen (’peräisin oleminen’). (Huomo & Ojutkangas 12.8.2004 luentomuistiinpanot.)

Funktio GO kuuluu kategoriaan [TAPAHTUMA]. Se merkitsee siirtymää, ja vaatii siis suomen kielessä tulo- tai erosijan.

Seuraavat lauseet voidaan kuvata näin:

1. Liisa meni torille. GO (Liisa, tori)
2. Liisa joutui äidille. GO (Liisa, äiti)
3. Liisa ryhtyi laulamaan. GO (Liisa, laulaa)
4. Kokous siirtyi ensi viikoksi. GO (kokous, ensi viikko)
5. Kokous muuttui tylsäksi. GO (kokous, tylsä)

(Lauranto 1997:46, Nikanne 1990a: 62.)

Lauseiden siirtymät ovat erilaisia: Ensimmäisessä lauseessa siirtymä on spatiaalinen – Liisa liikkuu tilassa; toisessa possessiivinen – Liisan hallintasuhde muuttuu; kolmannessa sirkumstantiaalinen – siirtymä tapahtuu Liisan toiminnassa; neljännessä temporaalinen – teema siirtyy aikadimensiolla, ja viidennessä identifioiva – muutos tapahtuu teeman ominaisuuksissa. Spatiaalista, possessiivista, sirkumstantiaalista, temporaalista ja identifioivaa suhdetta kutsutaan **semanttiseksi kentiksi**.

Lauseiden kuvausta voidaan siis tarkentaa lisäämällä niihin semanttinen kenttä, jossa siirtymä tapahtuu:

1. GO (Liisa, tori) (Spat. kenttä on peruskenttä, joten sitä ei tarvitse merkitä.)
2. GO_{Poss} (Liisa, äiti)
3. GO_{Circ} (Liisa, laulaa)
4. GO_{Temp} (Kokous, ensi viikko)
5. GO_{Ident} (Kokous, tylsä)

(Nikanne 1990a: 64.)

Funktio BE kuuluu kategoriaan [TILA]. Se merkitsee tilaa, joka suomen kielessä merkitään nominatiivilla tai olosijalla.

1. Liisa on torilla. BE (Liisa, tori)
2. Liisa on äidillä. BE_{Poss} (Liisa, äiti)
3. Liisa on laulamassa. BE_{Circ} (Liisa, laulaa)
4. Kokous on ensi viikolla. BE_{Temp} (kokous, ensi viikko)
5. Kokous on tylsä. BE_{Ident} (kokous, tylsä)

(Lauranto 1997:46, Nikanne 1990a: 62.)

Jackendoffin mukaan (esim. 1983: 189–190) GO:n lisäksi on toinenkin tapahtumafunktio, STAY, joka ilmaisee muutosaltista (jollain tavalla aikaan sidottua) sijaintia: *Pekka pysyi Hel-*

singissä, Ville viipy pihalla, Marjatta jäi kotiin, Laukku unohtui tuolille. Suomi vaatii näissä ilmauksissa olo- tai muutossijan riippuen verbin semantiikasta. Toisin kuin STAY-funktiolla ilmaistu [TAPAHTUMA] tai sijainti, [TILA] ei sisällä muutoksen mahdollisuutta: (BE: Pekka on Helsingissä.) (Lauranto 1997: 47, Nikanne 1990a: 80.)

Tilafunktioihin Jackendoff esittää BE:n lisäksi funktiot GOExt (esim. Tie kulkee Helsinkiin.) ja ORIENT (esim. Nuoli osoittaa Helsinkiin.). Nikanne (1997) olettaa vielä neljänkin tilafunktion, DIR, joka ilmaisee teeman alkuperää tai määränpäättä (*Kirje on minulle* tai *Kirje on minulta*). (Nikanne 1990a: 80.)

Kaikki siirtymiset eivät vie johonkin lopputilaan, siksi funktiot GO ja BE eivät riitä. Seuraaviin spatiaalisiin lauseisiin tarvitaan funktiot TO, FROM (*bounded paths*), AWAY-FROM, TOWARD ja VIA (*directions*). Näitä funktioita kutsutaan **väyläfunktioiksi**. (Jackendoff 1983: 164–165.)

1. Ville lähti koulusta.	FROM (Ville, koulu)
2. Ville meni kodin kautta.	VIA (Ville, koti)
3. Ville kulki kotia kohti. (vrt. kotiin)	TOWARD (Ville, koti)
4. Ville tuli koululta päin. (vrt. koululta)	AWAY FROM (Ville, koulu)

(Nikanne 1990a: 67.)

Paikkafunktioiden joukkoa ei voi määritellä yhtä selvästi kuin väyläfunktioiden. Spatiaalista suhdetta johonkin paikkaan nähden voi ilmaista lukemattomilla eri tavoilla: ON, UNDER, NEAR, AT, IN, NEAR, FAST... (Nikanne 1990: 70–71.) PAIKKAA ilmaisee tyypillisesti sellainen konstituentti, joka koostuu jostakin paikkafunktiosta [ON], [UNDER], [IN], [AT] ja tämän argumenttina olevasta konstituentista. (Lauranto 1997: 49)

Kun jokin konstituentti tulkitaan agentiksi eli aiheuttajaksi, on semantiikassa kyse kausatiivisuudesta. Lauseiden ilmaiseman kausatiivisuuden esittämiseksi käytetään konseptuaalisessa semantiikassa kausatiivifunktioita CAUSE ja LET. Nämä funktiot ovat kaksipaikkaisia kuten tila- ja tapahtumafunktiotkin. Ensimmäiseksi argumentiksi tulee aiheuttaja, toiseksi [TAPAHTUMA] tai [TILA], joka aiheutetaan. (Esim. *Äiti laittoi Hannun ja Kertun metsään.* *Äiti päästi Hannun ja Kertun metsään.*) (Nikanne 1990a: 82.)

2.4.2.4 Hyvämuotoisuussäännöt

Esittelen seuraavaksi hyvin yksinkertaistettuna, mitä hyvänmuotoisuussäännöt merkitsevät konseptuaalisessa semantiikassa.

Hyvämuotoinen [VÄYLÄ] muodostuu väyläfunktioista ja sen argumentista. [VÄYLÄSSÄ] on toisinaan useampia väyläfunktioita: *kaapin päälle* merkittäisiin [TO ([ON ([KAAPPI]))]). TO ja ON kertovat yhdessä, että kyseessä on [VÄYLÄ], jonka kohde on [PAIKKA]. Funktio TO hallitsee konstituenttia, mikä kertoo, että kyseessä on kohdeväylä. Joissakin [VÄYLÄSSÄ] kumpikaan funktio ei hallitse toistaan, vaan ne hallitsevat konstituenttia yhdessä. Esimerkiksi lauseessa *Hyvinkää sijaitsee 50 km Helsingistä Tampereelle*. [PAIKKAAN] sisältyy [VÄYLÄ], jossa on kaksi väyläfunktiota: FROM ja TO. Yhdessä hallitseminen on varsin yleistä, mikäli lauseessa on siirtymistä ilmaiseva verbi: ne voivat saada argumentikseen kohteen, lähteen ja reitin. (Nikanne 1990a: 74, 75, 77.)

Hyvämuotoinen [PAIKKA] muodostuu paikkafunktioista ja sille sopivasta argumentista. Myös [PAIKKAA] voi hallita yhdessä useampi paikkafunktio. Paikkafunktioiden määrälle ei voida asettaa formaalisia rajoituksia: *Istun kotona olohuoneessa tietokoneen ääressä huonolla tuolilla kirjoittamassa gradua*. (Nikanne 1990a:74, 78, 79.)

[TAPAHTUMA] vaatii funktion GO, [TILA] funktion BE. (Nikanne 1990a: 79.) Jokainen funktio vaatii referenssin kohteelta tietynlaista luonnetta. Esimerkiksi paikkafunktio IN edellyttää, että referenssin kohteelle on hahmotettavissa sisätila. ON taas vaatii referenssin kohteelta ulkopinnan. (Jackendoff 1983: 162.)

2.4.3 Semanttiset kentät ja paikallissijojen funktiot niissä

2.4.3.1 Spatiaalinen kenttä

Konseptuaalinen teoria on lokalistinen, mikä merkitsee sitä, että spatiaalista kenttää pidetään semanttisena peruskenttänä; kaikki muut kentät ovat sille analogisia (Jackendoff 1983: 209). Semanttisten kenttien ajatellaan olevan ikään kuin pseudoavaruuksia, joissa teemat voivat liikkua samalla tavoin kuin spatiaalisessa avaruudessa (Nikanne 1990a: 65). Teoria siis ryhmittelee siirtymät ja sijainnit eri semanttisiin kenttiin (Lauranto 1997: 49). Spatiaalisten suhteiden on yleisesti katsottu toimivan kaiken kognitiivisen hahmottamisen pohjana, millä sen perusluonteisuus voidaan perustella (Lauerma 1990a: 108).

Spatiaalisessa kentässä ilmaistaan konkreettisia sijainteja ja niiden muutoksia. Teemoina voivat olla [ASIAT], [TILAT] ja [TAPAHTUMAT]. Referenssin kohteina voivat toimia [ASIAT] ja [SUUNNAT]. (Lauerma 1990a: 108–109.)

Sijaintien ja suuntaisten muutosten ero kääntyy suomen paikallissijajärjestelmässä olo- ja muutossijojen distinktioksi. Olosijat ilmaisevat yleisimmin [TILOJEN] ja [TAPAHTUMIEN] staattista sijaintia, kun taas muutossijat ilmaisevat [ASIOIDEN] siirtymistä (GO), laajentumista (GOExt), suuntautumista (ORIENT) sekä alkuperää ja määränpäättä (DIR). (Lauerma 1990a: 109.)

Jackendoffin esittämien paikkafunktioiden IN, UNDER, ON, AT, TO, FROM, VIA lisäksi suomen sijajärjestelmän kuvaamisen tarvitaan funktio FAST. FAST merkitsee sijaintia toisen entiteetin pinnassa sekä läheistä kosketusta ja kiinni olemista, esimerkiksi ”Nappi on hihassa”. FAST on fennistiikan antia samoin kuin DIR. (Lauranto 1997: 50, Lauerma 1990a: 112.)

PAIKALLISSIJOJEN SPATIAALINEN KÄYTTÖ:

Spatiaalisessa kentässä on eniten funktioita, ja ne ketjuuntuvat selkeiksi merkityskokonaisuuksiksi. Spatiaalisessa kentässä myös käytetään produktiivisesti kaikkia paikallissijoja. (Lauranto 1997: 178.) Sisäpaikallissijoja voidaan pitää spatiaalisten suhteiden primaareina ilmaisukeinoina, sillä niitä käytetään spatiaalisessa kentässä huomattavasti ulkopaikallissijoja enemmän. Suomen sisä- ja ulkopaikallissijojen spatiaaliset merkitykset voidaan kuvata seuraavasti (Lauerma 1990a: 113):

	PAIKKA	LÄHDEVÄYLÄ	KOHDEVÄYLÄ
SISÄ	IN	FROM IN	TO IN
	FAST	FROM FAST	TO FAST
		VIA	
ULKO	AT	FROM	TO
	ON	FROM ON	TO ON

Taulukko 1. Spatiaalisen kentän funktiot.

Kuviosta ja seuraavasta merkitysten tiivistetystä kuvauksesta käy ilmi paikallissijojen polyseemisyys: pelkän muodon perusteella ei voi tehdä tulkintoja sijan merkityksestä. Referenssin kohteena olevan entiteetin luonne, pragmatiikka ja joskus verbin laatu kuitenkin etualais-tavat tietyn tulkinnan. Esimerkiksi IN ja FAST funktiot ovat inessiivistä erotettavissa siten, että IN-tulkinnassa referenssin kohteella on sisätila, kun taas FAST-tulkinnassa referenssin kohde ei ole tällainen: IN > Taulu on huoneessa. FAST > Taulu on ovesta. *Partiolaiset mekastivat nuotiolla* on tulkittava AT-funktioiseksi; pragmatiikka sulkee pois ON-tulkinnan. Lauseen *Arkku laskettiin maahan.* tulkinta on TO FAST, kun taas lauseessa *Arkku kaivettiin maahan.* tulkinta on verbin laadusta johtuen TO IN. (Lauerma 1990a: 113–115, 122, 128; Lauranto 1997: 51.)

OLOSIOJEN BE-käyttö:

Inessiivillä ilmaistaan kolmiulotteisen tilan sisällä olemista tai kiinteää yhteyttä: sen paikkafunktiot ovat IN ja FAST. Adessiivilla ilmaistaan lähinnä pintakontaktia: sen paikkafunktiot ovat ON ja AT. Näillä neljällä funktiolla saadaan siis kuvattua olosijojen BE-käyttö. (Lauerma 1990a: 116–127.)

TULOSIOJEN GO-käyttö:

Illatiivi ilmaisee siirtymistä referenssin kohteen sisäpuolelle (TO IN) tai pintaan (TO FAST) (Lauerma 1990a: 127). Allatiivimuodolla taas ilmaistaan spesifioimatonta siirtymää referenssin kohteen luokse, päälle tai sisälle (TO, TO ON) (Lauerma 1990a: 129).

EROSIOJEN GO-käyttö:

Tulo- ja erosijojen GO-käytöt ovat toisilleen symmetrisiä: tulosijat ilmaisevat kohdeväylää, erosijat vastaavasti lähdeväylää. Erosijojen käyttö on tulosijojen käyttöä vähäisempää, koska kohdeväylän ilmaiseminen on kielessä lähdeväylän ilmaisemista keskeisempää. (Lauerma 1990a: 131.) Elatiivi ilmaisee poistumista rajojen sisäpuolelta (FROM IN) tai irtautumista pinnasta (FROM FAST). Sillä voi ilmaista myös läpikulkuväylää, jolloin paikkafunktio on VIA (*Tyttö tuli ovesta*). (Lauerma 1990a: 132, 134.) Ablatiivimuodot ilmaisevat FROM ja FROM ON -tyyppisiä siirtymiä. Sekä elatiivilla että ablatiivilla ilmaistaan myös avointa lähdeväyläfunktiota, joka siis ei ole spesifioidun tarkkarajainen (*vasemmalta, koillisesta*); tällöin paikkafunktiona on AWAY-FROM. (Lauerma 1990a: 133.)

(Paikallissijojen spatiaalisesta käytöstä ja tulkintojen ehdoista ks. tarkemmin Lauerma 1990a: 116–144.)

2.4.3.2. Temporaalinen kenttä

Temporaalisessa kentässä ilmaistaan [ASIOIDEN], [TILOJEN] ja [TAPAHTUMIEN] ajallista sijaintia ja sen muutoksia. Referenssin kohteena voi olla vain [AIKA]. Temporaalisessa kentässä tapahtuma-ajalla on samanlainen tehtävä kuin konkreettisella lokaalisella sijainnilla spatiaalisessa kentässä, siksi näiden ilmaisutavat ovat pitkälti symmetrisiä. Vrt. *kesällä* – *Pieksämäellä*; *viime kesänä* – *ulkona*; *helmikuussa* – *metsässä*. Sekä ajan- että paikanilmauksissa on havaittavissa myös staattisen ja muuttuvan tilan distinktio: *kesästä saakka* – *Japanista saakka*; *iltaan asti* – *keskustaan asti*; *talveksi* – *peremmäksi*. Siis myös temporaalisissa ilmauksissa käytetään sekä olo- että muutossijoja produktiivisesti. Paikan- ja ajanilmauksia kutsutaan toisinaan kokoavasti spatiotemporaalisiksi ilmauksiksi niiden muotokeinojen yhtäläisyyksien vuoksi. Paikka ja aika ovat kuitenkin kategorioina erityyppisiä: paikka on staattinen ja dimensionaalinen, aika dynaamista ja yksiulotteista. Mahdollisuutemme liikkua ajassa ja paikassa ovat siis täysin erilaiset: konkreettisissa paikoissa voimme liikkua teoriassa rajattomasti, menneet tapahtumat ja tulevaisuus ovat sen sijaan nykyhetkeltä ulottumattomissa. (Lauerma 1990b: 146–148, 154.)

Suomen kielessä on aikaa ilmaisevia sanoja vain muutamia kymmeniä, siis mahdollisuuksia muodostaa temporaalisia ilmauksia on huomattavasti vähemmän kuin spatiaalisia. Ajan dynaamisuus taas aiheuttaa sen, että ajankohtaa määrittävien ilmausten lisäksi tarvitaan ajankestoa määrittäviä ilmauksia. Ajankohdan ilmaukset rinnastuvat lähes symmetrisesti paikanilmauksiin (ks. edellisen kappaleen ensimmäisen esimerkit), kestoa ilmaistaan pääasiassa muilla kvantifikaatioilmauksilla (Vrt. *Juoksin kymmenen minuuttia*. – *Juoksin tuhat metriä*.). Ajankohdan ilmaukset jaetaan kahteen ryhmään: absoluuttisiin ja deiktisiin. Absoluuttista ajankohtaa ilmaisevat mm. vuorokauden osien, viikonpäivien, kuukausien ja vuodenaikojen nimitykset. (Aineistoni keskittyy pääasiassa näihin ilmaisuihin.) Deiktisiksi ajankohdan ilmauksiksi luetaan kiteytyneet adverbit kuten *eilen*, *tänään*, *huomenna* sekä jotkin ajanjaksojen nimitykset kuten *menneisyys*, *tulevaisuus* ja *nykyisyys*. Ajankestoa ilmaisevat sanat jaetaan myös kahteen ryhmään: tarkkarajaisiin (kuten *minuutti*, *vuorokausi*, *vuosi*) ja epämääräistä ajanpituutta ilmaiseviin sanoihin (*hetki*, *tovi* jne.). (Lauerma 1990b: 148–151.)

PAIKALLISSIJOJEN TEMPORAALINEN KÄYTTÖ

Spatiaalisen ja temporaalisen sijojen käyttö eroaa ehkä merkittävämmiin siinä, että temporaaliset ilmaukset ovat kokonaisuudessaan sijavalinnassaan kiteytyneet pitemmälle kuin spatiaaliset. Lokalistisen hypoteesin mukaista onkin, että sijojen käyttö on kehittynyt juuri spatiaalisessa kentässä, kun taas sekundaarimpien kenttien kehitys ei ole edennyt samalle tasolle. (Lauerma 1990a: 156, 180–181.)

Kuten seuraavasta (Laurannon 1997: 179) taulukosta käy ilmi, temporaaliset funktiot eivät ketjuunnu kuten spatiaaliset:

inessiivi	elatiivi	illatiivi
AT (tammikuussa)	FROM (kuudesta)	TO (kuuteen)
adessiivi	ablatiivi	
AT (aamulla)	AT (neljältä)	

Taulukko 2. Temporaalisen kentän funktiot.

Temporaalisessa kentässä yleisin funktio on AT, jota ilmaistaan inessiivillä (kuukaudet), adessiivilla (spesifioimattomat ajankohdat) sekä ablatiivilla (kellonajat). FROM ja TO - funktiot ilmaisevat ajan alku- ja loppukohdan, ja niiden referenssin kohteina toimivat kaikki [AJAT]. (Lauranto 1997: 179.) Allatiivin käyttö on marginaalista (esim. *pikkutunneille*), eikä Lauranto ole sisällyttänyt sitä tähän kuvioonsa.

Sijamuotojen suhteet siis poikkeavat temporaalisessa kentässä spatiaalisesta. Yleisiä paikallissijoja, essiiviä ja translatiivia, käytetään produktiivisesti toisin kuin spatiaalisessa kentässä, jossa ne esiintyvät vain joissakin kiteytymissä (esim. *kotona*). Sisäpaikallissijoja, joita käytetään spatiaalisessa kentässä eniten, esiintyy temporaalisissa ilmauksissa huomattavan vähän. Puhtaimmin lokalistisen sijan, inessiivin, käyttö on vain marginaalista. Ulkopai- kallissijoilla on temporaalisessa kentässä vahva asema; spatiaalisessa kentässä niitä käytetään suhteessa vähemmän. Adessiivi on temporaali-ilmauksissa yleinen, ablatiivin ja etenkin allatiivin käyttö on huomattavasti vähäisempää. (Lauerma 1990b: 154, 180.)

BE-KÄYTTÖ

Olosijaiset ajanilmaukset – [TAPAHTUMIEN] ja [TILOJEN] temporaalinen sijainti - muodostetaan essiivillä, adessiivilla ja inessiivillä. Essiiviä käytetään ensinnäkin silloin, kun refe-

renssin kohteena on viikonpäivä, juhlapäivä tai vuosi: *tiistaina, jouluna, vuonna 1981*. Toiseksi essiiviä käytetään, kun ajanilmauksella on attribuutti: *ensi yönä, viime talvena*. Kolmantena tärkeimpänä ryhmänä on ilmaus, jossa referenssin kohde on yhdyssana: *maanantai-iltana, pakkastalvena*.

Essiivin ja adessiivin eroa voidaan hahmotella siten, että essiivillä ilmaistaan jotain tarkkaa, kontekstista vielä tarkentuvaa ajankohtaa, adessiivilla taas johonkin epämääräisempään hetkeen: vrt. *viime keväänä – keväällä*. Adessiivi on essiiviä yleisempi sija: sitä käytetään kaikissa muissa paitsi päiviä ja vuotta merkitsevissä lekseemeissä lukuun ottamatta em. yhdyssana- ja attribuuttitapauksia: *illalla, keväällä*. Adessiivin temporaalinen käyttö rinnastuu laaja-alaisuudessaan sen spatiaaliseen AT-käyttöön: myös konkreettisen lokaation ilmaisemisessa sen ominaispiirteenä on sijainnin väljyys.

Inessiivillä on vain vähän temporaalista BE-käyttöä. Sitä voidaan käyttää vain muutamissa lekseemeissä, joista olennaisimmat ovat kuukaudennimet: *joulukuussa*. Inessiiviä käytetään enemmän keston kuin ajankohdan ilmaisuun: *Hiihdin lenkin tunnissa*. Näitä keston ilmauksia taas ei voi kuvata lokalistisesti. (Lauerma 1990b: 156–163.)

Myös muutossijojä käytetään – vaikkakin melko harvoissa ja kiteytyneissä ilmaisuisissa – ajankohdan merkitsiminä. Yleisin tapaus on kellonaikojen ilmaiseminen: *Koulu loppuu kolmelta*. (Lauerma 1990b: 175–176.)

GO-KÄYTTÖ

Temporaalisessa kentässä muutossijat ilmaisevat ajallisen sijainnin rajakohtia. Ajankohdan siirtyminen rinnastuu muutossijojen spatiaaliseen käyttöön; lähdeväylää ilmaistaan erosijoilla, kohdeväylää tulosijoilla: *Kokous siirrettiin maanantaista ensi keskiviikoksi / ensi keskiviikkoon*. Temporaalisen GO-käytön piiriin voi laskea myös ilmaisut tyyppiä *Järjestö kutsuttiin maanantaiksi istuntoon; Tapahtuma sijoittuu alkukevääseen*. (Lauerma 1990a: 165, 167.)

Muutossijat ilmaisevat temporaalisessa kentässä yleisemmin laajentumaa (GOExt) kuin konkreettista siirtymää (GO). Erosijat ilmaisevat ajankohtaa, josta lähtien jotain tapahtuu: *vapusta (lähtien), 1950-luvulta (saakka)*. Ajanjakson loppua ilmaisevat puolestaan translatiivi, illatiivi ja allatiivi: *Menen kouluun kello kahdeksaksi. Toimintaa jatketaan ensi vuoteen. Istuimme baarissa pikkutunneille*. (Lauerma 1990a: 167–169.) (Paikallissijojen temporaalisesta käytöstä ks. tarkemmin Lauerma 1990a: 146–182.)

2.4.3.3 Possessiivinen kenttä

Possessiivinen kenttä on niin hajanainen, ettei sen teemoista ja referenssin kohteista kannata antaa samanlaista määritelmää kuin muista kentistä. Possessiiviset ilmaukset voidaan joka tapauksessa jakaa kahteen ryhmään: erottamattoman omistuksen ilmauksiksi (*Pojalla on siniset silmät. Paita on pojalle pieni.*) sekä luovutettavan omistuksen ilmauksiksi (*Pojalla on sininen paita.*) Erottamaton omistus on useimmiten osa kokonaisuutta, referenssin kohteen ominaisuus; luovutettava omistus on hallussa oloa. (Nikanne 1990b: 183–184.)

PAIKALLISSIJOJEN POSSESSIIVINEN KÄYTTÖ

Possessiivisessä kentässä ulkopaikallissijat ilmaisevat luovutettavaa omistusta ja niiden funktioiden referenssin kohteina ovat yleensä elolliset oliot (Lauranto 1997: 179). Possessiivisen ilmauksen tyypillisin rakenne on ”X:llä on Y”. Luovutettavan omistuksen ilmauksissa ATPoss saa adessiivin: *Tytöllä on nukke.*, TOPoss allatiivin: *Annoin tytölle nukan.* ja FROMPoss ablatiivin: *Tyttö sai nukan minulta.* (Nikanne 1990b: 186–187.) (Ulkopaikallissijoilla ilmaistavaa hallintasuhdetta Siro (1964: 33) kutsuu habitiiiviseksi. Habitiiivisen funktion voi rinnastaa konseptuaalisen semantiikan possessiiviseen kenttään (Leino 1990c: 304.))

Ilmaisissa, joissa käytetään samoissa funktioissa sisäpaikallissijoja, referenssin kohteina toimivat puolestaan elottomat oliot. Kaikkia paikallissijoja käytetään produktiivisesti, ja funktiot muodostavat ketjuja kuten spatiaalisessakin kentässä. (Lauranto 1997: 178–179, Nikanne 1990b: 189.) Näissä tapauksissa on kyse erottamattomasta omistuksesta. *Talossa on viisi ikkunaa. Oveen laitettiin lukko. Ikkunasta irrotettiin haka.* Erottamattoman omistuksen ilmauksissa siirtymiä elolliselta toiselle on hankala ajatella: **Pojalle tuotiin lääkäriltä uusi pää.* (Nikanne 1990b: 189.) (Ilmaukset eivät tosin ole kielenvastaisia, ja nykyinen plastiikkakirurgia tuo kontekstin, jossa ne muuttuvat pragmaattisestikin hyväksyttäviksi.)

inessiivi

AT

autossa

adessiivi

AT

Tuomolla

elatiivi

FROM

autosta

ablatiivi

FROM

Tuomolta

illatiivi

TO

autoon

allatiivi

TO

Tuomolle

Taulukko 3. Possessiivisen kentän funktiot. (Lauranto 1997: 179)

2.4.3.4 Sirkumstantiaalinen kenttä

Jackendoff (1983: 198) kuvaa sirkumstantiaalisen kentän seuraavasti: [ASIAT] esiintyvät teemana, [TAPAHTUMAT] ja [TILAT] referenssin kohteina. Teema on referenssin kohteen kokija, tilan tai tapahtuman osanottaja, ja tämä ilmaistaan spatiaalisesti *x on j:ssä*. Sirkumstantiaalisessa siirtymässä konkreettisen siirtymisen sijaan korostuu muutos teeman toiminnassa (Nikanne 1990a: 64). Englannin kielessä sirkumstantiaaliset ilmaukset ovat muodoltaan mm. *ing*-partisiippeja ja *to*-infinitiivejä; suomessa selkeästi sirkumstantiaalinen on 3. infinitiivi (*Menen nukkumaan*). Kenttään kuuluu myös nominivartaloisia ja adverbistuneita paikallissijailmauksia (*Piika on lypsyllä, Sairas nousi jalkeille*) sekä paikallissijaisia substantiiveja ja adjektiiveja (*Kävin kahvilla, Olen ahtaalla*). (Onikki 1990: 221, 222.) Tässä kohdin ilmauksen määrittely nimenomaan sirkumstantiaaliseksi tuottaa ongelmia, koska esim. *Menen lomalle* edellyttää usein myös spatiaalista siirtymää. (Lauranto 1997: 49–50, Lauerma 1990a: 108–109.) Muiden kuin 3. infinitiivin tarkastelu jää tässä kuitenkin vähäiseksi.

PAIKALLISSIJOJEN SIRKUMSTANTIAALINEN KÄYTTÖ

Sirkumstantiaalisissa ilmaisuissa primaareja sijoja ovat sisäpaikallissijat. Esimerkiksi 3. infinitiivi esiintyy vain sisäsijoissa. Ulkopaikallissijaiset sirkumstantiaaliset ilmaukset ovat enimmäkseen kiteytymänomaisia – kiteytyneisyys on sanoittaista tai merkitysryhmittäistä. Sisä- tai ulkopaikallissijan valinta ei tee samanlaista merkityseroa kuin paikkafunktioissa ilmauksissa. Sen sijaan sijanvalinta voi osoittaa semanttisen kentän eron: *Olli on metsällä* BE-Circ – *Olli on metsässä* BESpat. (Onikki 1990: 245–246.) Sirkumstantiaalisen tulkinnan voi antaa vain, mikäli sijaintisuhteeseen liittyy kulttuurissa juuri tietyn tyyppinen toiminta: *metsällä* ollaan metsästävässä. Jos yksintulkintaisuutta ei ole – *metsällä* voitaisiin suorittaa erityyppisiä toimintoja –, ilmaus saa spatiaalisen tulkinnan. Kulttuurikontekstin on siis tuettava tulkintaa: referenssin kohteelle on voitava hahmottaa [TILAN] tai [TAPAHTUMAN] sisäinen rakenne. (Onikki 1990: 253–254.)

BE-KÄYTTÖ:

3. infinitiivin inessiivillä ilmaistaan [TAPAHTUMAA] tai [TILAA], jossa teema on osanottajana. Tyypillisimmässä tapauksessa verbinä on *olla*: *Olen luistelemassa*. Myös joidenkin muiden verbien kanssa käy olosijainen määrite: *Istun miettimässä. Hän juoksee hoitamassa asi-*

oita. Tyypillisimmät olosijaiset nomini-ilmaukset esiintyvät samoin olla-verbin yhteydessä: *Pentu on pahanteossa. Olli on sienessä. Teemu on pilkillä.* (Onikki 1990: 223–226.)

GO-KÄYTTÖ:

Tulosijoilla merkitään teeman siirtymistä referenssin kohteen ilmaisemaan [TILAAN] tai [TAPAHTUMAAN]. 3.infinitiivin illatiivi on yleisin tapa ilmaista toiminnan muutosta: *Käännyin katsomaan äänen suuntaan.* Liikeverbien yhteydessä siirtymän voi tulkita myös spatiaaliseksi: *Isä lähti lämmittämään saunaan. Hänet lähetettiin kertomaan ilouutinen.* Erityinen (negatiivinen) sävynsä on mennä-verbiin liitettyllä infinitiivillä: *Ei pidä mennä sanomaan mitään. Menepä tekemään se toisin!* Sirkumstantiaaliseen kenttään luetaan kuuluvaksi myös liittofutuurin tulla-konstruktio: *Tulette näkemään mullistuksen. Työntekijät eivät tule suostumaan palkanalennukseen.* Jotkin verbit ilmaisevat mentaalista muutosta, eivät niinkään toiminnan siirtymää: *Kyllästyin kuuntelemaan. Hän on tottunut sietämään kaikenlaista.* (Onikki 1990: 231–233.)

Erosijojen käyttö on sirkumstantiaalisessa kentässä – kuten kaikissa tilanilmauksissa – vähäistä ja pitkälle konventionaalistunutta. Sirkumstantiaalinen ablatiivi on luontevin silloin, kun ilmauksen merkitykseen liittyy myös spatiaalinen siirtymä: *Palasin lomalta. Tulen luenolta.* Myös elatiivi-muotoisissa ilmauksissa spatiaalinen siirtymä liittyy sirkumstantiaaliseen, mikäli verbi merkitsee liikkumista: *Olli tuli onkimasta. Onneksi hän lähti mekastamasta.* (Onikki 1990: 240–242.)

2.4.3.5 Identifioiva kenttä

Jackendoff (1983: 194) määrittelee identifioivan kentän siten, että [ASIAT] ovat teemana ja [ASIAT] ja [ASIATYYPIT] referenssin kohteina. (ks. myös Helasvuo 1990: 200, 211, 219.) Sijoistamme ovat identifioivalla kentällä käytössä yleiset paikallissijat, grammaattiset sijat sekä joissakin tapauksissa varsinaiset paikallissijat: *Tulin kipeäksi. Olen kipeä. Olo tuntuu kipeältä. Minusta tulee opettaja.* (Helasvuo 1990: 200.) Tärkeimmiksi tapauksiksi aineistoni kannalta nousevat essiivi ja translatiivi. Myös Siron mukaan (1964: 32) nimenomaan yleisillä paikallissijoilla on predikatiivinen funktio, ja tämä predikatiivinen funktio kattaa identifioivan kentän (Leino 1990c: 302).

Suuntaisuus erottelee essiivin ja translatiivin keskeistä työnjakoa. Myös tila- ja tapahtumafunktioiden ero heijastuu näiden sijojen käytössä. GOIdent on yleisin translatiivin käyttöä

kuvaava funktio: jokin tulee joksikin. Essiivillä puolestaan ilmaistaan (muutosaltista) tilaa: jokin on jonakin. Essiivimuotoisten ilmausten funktioksi on tulkittava BEIdent tai STAYIdent. (Helasvuo 1990: 201–202, 204–206.)

2.4.3.6 Väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä paikallissijakäyttöjä

Edellä kuvattujen lisäksi on muitakin semanttisia kenttiä, mutta tässä käsitellyt kattavat suurelta osin paikallissijojen lokalistisesti kuvattavissa olevan käytön (Lauerma 1990c: 261). Konseptuaalisessa teoriassa instrumentti, keino ja tapa sekä aihe ja syy jäävät väyläkuvauksen ulkopuolelle. Niitä ei voi kuvata lokalistisesti. (Lauerma 1990c: 276; Lauranto 1997: 52.)

Instrumenttia, keinoa ja tapaa ilmaistaan adessiivilla: *Kuljen bussilla. Valloitin hänet hymyilemällä.* Näitä ilmaisuja ei ole vielä yksityiskohtaisesti teoriassa analysoitu eikä eroteltu. Funktioksi on joka tapauksessa tulkittava CAUSE. (Lauerma 1990c: 277–278.)

Aiheen ja syyn ilmaisevat elatiivimuotoiset ilmaukset muodostavat oman frekventin ryhmänsä. Tämä elatiivin käyttötapa on hyvin etäällä lokaalisesta peruskäytöstä. Lokalistisen mallin mukaan voidaan kuvata ainoastaan selvästi syytä ilmaisevat elatiivit: ne saavat funktion CAUSE. *Hän teki sen rahasta.* Aihetta ilmaiseville elatiiveille CAUSE-funktio ei käy: *Hän kertoi isästään. Kuulin tapahtuneesta. Pidän jäätelöstä. Sovimme tapaamisesta.* Identifioivassa kentässä joitakin elatiivimuotoja on kuvattu DIR-funktiolla. Jonkinlainen alkuperän merkitys voitaisiin ajatella osaan aihetta ja syytä ilmaisevista lauseista. Kommunikatiiviseen tai mentaalisis-possessiiviseen kenttään kuuluva DIR-kuvaus sopisi siis esimerkiksi lauseeseen *Hän puhui itsestään.* Koko ryhmää kattamaan DIR-funktio on kuitenkin mahdoton. Elatiivin käyttö saattaa olla pikemminkin syntaktisesti ohjailtua, joten semanttisen motivaation etsiminen ei ole järkevää. (Lauerma 1990c: 278–280; Lauranto 1997: 52–53)

Myös kognitiivinen kielioppi selittää useita paikallissijakäyttöjä lokalistisesti. Objektivismin asemesta se korostaa ihmisen kehollisuuteen perustuvaa tulkintaa: käsitämme maailman suhteessa omaan ruumiiseemme. Tämän vuoksi suuntaisuuden ilmaukset ovat kielessä niin keskeisiä. Suuntaisia ilmauksia käytetään paitsi konkreettisesta liikkeestä, myös abstraktista siirtymästä tai suuntaisuudesta. Esimerkiksi lauseissa *Lauloin mikrofoniiin. Hän tähtäsi tauluun. Vakoilin heitä pöydän alta.* suuntaisuus on kielennetty, vaikka vain todellinen tai kuviteltu ”energia” liikkuu toimijoiden välillä. Rakenteen taustalla on kielenkäyttäjän tapa hahmottaa

tilanne: äänellä, valolla, projisoidulla liikeradalla tms. on kuviteltu suunta ja lähde. (Huumo & Ojutkangas 12.8.2004 luentomuistiinpanot.)

Kognitiivisessa lingvistiikassa fiktiivisen liikkeen käsite (ärsykkeen kuvitteellinen siirtyminen) selittää myös monia sellaisia paikallissijakäyttöjä, jotka on vaikea sijoittaa väyläkuvaukseen ja sen sijaan puhua vain rektiosta tai syntaksin ohjailusta. Esimerkiksi kognitiivinen siirtymä *Kuulin asiasta Heikiltä* on kognitiivinen tai mentaalinen siirtymä ja luokiteltavissa possessiiviseen kenttään, samoin kuin *Luin uutisen lehdestä. Näin sen kasvoistasi*. Samaan luokkaan kuuluvat myös ilmaisut, joissa kokijan haltuun (omistukseen tai tietoisuuteen) siirtyy ärsyke jostakin: *Ostin tämän torilta. Löysin pöydästä naarmun. Etsin sitä joka paikasta*. Erosijoja vastaavat tulosijat ilmauksissa, joissa jokin poistuu kokijan hallusta: *Jätin takkini puistoon. Unohdin avaimet sisään. Hukkasin sormukseni johonkin*. Tilanteet ovat siis staattisia, mutta fiktiivinen siirtymä tai muutos selittää dynaamisten kielellisten elementtien käytön. Fiktiivisyyden käsite voi myös auttaa selittämään kielten välisiä eroja: sama tilanne hahmotetaan eri kielissä eri tavoin. (Huumo & Ojutkangas 12.8.2004 luentomuistiinpanot.) Analysoidessani informanttini ilmauksia käytän hyväkseni konseptuaalisen semantiikan lisäksi myös tätä kognitiivisen lingvistiikan fiktiivisen liikkeen käsitettä.

3. SUOMEN JA THAIN KONTRASTIIVISTA ANALYYSIA

3.1 Kielijärjestelmien yleisemmät erot

Maailman kielet voidaan jakaa tyyppeihin rakenteellisten ominaisuuksien perusteella morfologisen typologian avulla. Kielet, joissa ei ole prefiksejä, suffikseja tai johtimia, vaan joissa kieliopilliset suhteet ilmaistaan partikkelien, sanajärjestyksen tai intonaation avulla, ovat analyyttisiä eli isoiloivia. Synteettisissä kielissä käytetään sitä vastoin paljon päätteitä. (Latomaa 1993: 14.)

Synteettiset kielet jaetaan vielä kolmeen tyyppiin: Agglutinoivissa kielissä jokaisella morfeemilla on oma merkitystehtävänsä ja taivutuselementit liitetään sanavartaloihin mekaanisesti. Flekteeraavissa kielissä vartaloita ja taivutuselementtejä on vaikea erottaa toisistaan, polysynteettisissä kielissä kokonaiset lauseet rakentuvat epäitsenäisistä morfeemien joukoista. Tämä luokittelu on karkea; mikään kuvaus ei sovi täsmällisesti esimerkiksi suomeen tai thain kieleen. (Latomaa 1993: 15.) Pääluokat eli analyyttiset ja synteettiset kielet voidaan kuitenkin nähdä jatkumon ääripäinä. Suomi on synteettisessä päässä, thai analyyttisessä.

Kuten Sajavaara (1999: 126) toteaa, kahden erikielisen tekstin rinnakkain asettelu on usein vaikeasti perusteltavissa. Kontrastiivisessa analyysissä tulisi lingvistisen puolen lisäksi käyttää psykologiaa, sosiologiaa, sosiaalipsykologiaa, neurologiaa ja kulttuurintutkimusta. Kulttuurinen ja sosiaalinen tausta vaikuttavat oppijan kieleen varmasti myös morfologisella tasolla – millaisia havaintoja hän tekee, millaisia merkityksiä pyrkii ilmaisemaan – mutta näin syvälle en aio mennä. Tarkastelen suomen ja thain kielen eroja mekaanisesti.

Thai, Thaimaan kansalliskieli, kuuluu tai-kieliperheeseen. Tai-kielten syntaksi, fonologia ja sanasto eroavat toisistaan lähes yhtä paljon kuin romaanisten kielten. Myös kieliopilliset morfeemit, kuten prepositiot ja modusta merkitsevät partikkelit ovat tai-kielissä huomattavan erilaisia. (Stecker 1987: 749, 750.)

Tai-kielissä, kuten monissa Kaakkois-Aasian kielissä, sanat ovat yksitavuisia. Prototain tavussa on neljä osaa: alkuääne, vokaali, loppukonsonantti (yleisimmin nasaali tai lateraali) sekä tooni. Esimerkiksi proto-tain *thraamA* 'kaksi tai useampi kantaa' jakaantuu seuraavasti: alkuääne *thr*, vokaali *aa*, loppukonsonantti *m* ja tooni, jota symboloi kirjain *A*. Alkuäännejärjestelmä sisältää erilaisia konsonantteja ja konsonanttiyhtymiä. (Stecker 1987: 751–752.)

Thaissa on 20 konsonanttia, joista jokainen voi esiintyä tavun alussa: labiaalit *pr, pl, phr, phl*, alveolaarit *tr, thr* ja velaarit, *kr, kl, kw, khl, khw*. ([l] ja [r] -äänteiden ero tehdään enää kirjoitusjärjestelmässä.) Tavun lopussa voivat esiintyä vain *p t k m n ŋ w ja y*. Vokaalifoneemeja voidaan laskea yhdeksän. Nämä voivat ääntyä lyhyinä ja pitkinä sekä erimittaisina diftongeina. (Hudak 1987: 760–761.)

Jokaisella tavulla on yksi viidestä toonista: keski, matala, laskeva, korkea ja nouseva. Tonaalisesti tavut voidaan jakaa kolmeen ryhmään: Ensimmäinen tavu voi loppua pitkään vokaaliin, puolivokaaliin tai nasaaliin, jolloin jokainen viidestä toonista on mahdollinen. Toiseksi tavu voi päättyä lyhyeen vokaaliin ja klusiiliin; näissä tavuissa ei ole matalaa eikä korkeaa sävyä. Kolmanneksi tavu voi päättyä pitkään vokaaliin ja klusiiliin. Tällöin sävy on matala ja laskeva. Viiden sävyn lisäksi on kuudes, hyvin korkea sävy, joka voi olla kaikkien muiden toonien tilalla. Thain kielessä suurin paino on tavun lopussa. Kaksi- ja monitavuisissa sanoissa (laina- ja yhdyssanoissa) vokaali redusoituu. Se ei kuitenkaan ole foneemisesti yhtä lyhyt kuin lyhyt vokaali. (Hudak 1987: 761–764.)

Thain kielessä ei ole sijaa, sukua, tempusta tai lukua osoittavia taivutussuffikseja. Niiden asemesta affiksit, yhdisteleminen ja toisto ovat sanojen taivutus- ja johtamiskeinoja. Affikseihin kuuluu muutamia prefiksejä ja suffikseja. Thain kielen yhdyssanat ovat endosentrisiä rakenteita, joissa tavallisesti ensimmäinen jäsen määrää syntaktisen sanaluokan: Esimerkiksi *kaan* muodostaa abstraktin substantiivin verbeistä ja joistakin substantiiveista: *lé`n* on 'pelata', *kaanlé`n* 'pelaaminen'. Yksitavuisia sanoja yhdistelemällä saadaan semanttisesti läheisiä sanoja: esimerkiksi *isä + äiti* 'vanhemmat'; *kulkuneuvo + tuli* 'juna', *vesi + olla kova* 'jääh'.

Toistoja on kolmenlaisia: Perusmuodon toisto merkitsee vahvistusta tai monikkoa: *dii* 'hyvä', '*diidii*' oikein hyvä' *dèk* 'lapsi' *dèkdèk* 'lapset'. Toiseksi toistossa voi olla ablaut, äännekuusi, jolloin takavokaali muuttuu etuvokaaliksi tai vokaali yleensä vaihtuu: *a,chaŋ* 'vihata' ja *chiŋchaŋ* 'inhota'. Kolmanneksi toistossa voi olla tavallista korkeampi ja pitempi tooni, joka vahvistaa puhujan todella tarkoittavan sitä mitä tämä haluaa sanoa. (Hudak 1987: 766–767.)

Thain kielessä sanajärjestys on SVO. Substantiiveja on leksikossa eniten, toiseksi tulevat verbit. Kuten monissa Kaakkois-Aasian kielissä, thaissakin on monimutkainen pronominijärjestelmä: pronominin valinta riippuu mm. nimettävän iästä, sukupuolesta, sosiaalisesta asemasta sekä puhujan suhtautumisesta tätä kohtaan. Partikkeleilla voidaan lauseen lopussa ilmaista kysymistä, kohteliaisuutta ja modusta. (Hudak 1987: 768–774.)

3.2 Thain prepositiot ja postpositiot semanttisilla kentillä

Suomen paikallissijoja – inessiivi, elatiivi, illatiivi, adessiivi, ablatiivi ja allatiivi (Karlsson 1982: 116–127) – vastaa thaissa joukko prepositioita ja postpositioita. Tarkkaa käännöstä funktiosanoille on vaikea antaa, koska merkitys voi vaihdella lauseyhteydestä riippuen. Suomessa paikallissijoilla ja thaissa funktiosanoilla merkittävien ilmausten vertailuni on siis karkea. Tukena olen käyttänyt Talasmaan (1986) Suomi-thai matkaajan sanastoa: esimerkki-ilmaukset ovat joko häneltä tai informantiltani.

Thain kirjoitusjärjestelmä poikkeaa hyvin paljon latinalaisesta. Monimutkaisesta konsonanttien, vokaalien, konsonantivokaalien, kirjoittamattomien mutta äännettävien vokaalien ja vokaalijhdistelmien sikermästä on erilaisia käännöksiä. Toonisuus – merkitysten ilmaiseminen intonaatiolla – asettaa omat haasteensa. Virallinen ja vakiintunein tapa kääntää aakokset perustuu englantiin (ks. edellisen luvun esimerkit). Tässä luvussa turvaudun kuitenkin Talasmaan suomeen soveltamaan merkintätapaan.

3.2.1 Spatiaalinen kenttä

Selkeimmin prepositiot vastaavat suomen sijapäätteitä, kun on kyse jossakin tai jollakin (IN; ON, AT) olemisesta:

IN: -ssA > *nai* ('sisällä'): *nai bāan* 'talossa' (Talamaa)

nai merkitsee kuitenkin myös yleisemmin paikkaa, esimerkiksi kysymyksen lopussa.

ON: -lIA > *bon* ('päällä, yllä, ylhäällä'): *bon to* 'pöydällä' (Talamaa)

bon faa 'taivaalla' (Talamaa)

FAST-funktiota vastaa läheisesti prepositio *klài*:

to klài nàa taang 'ikkunan lähellä oleva pöytä' (Talamaa)

Suomessa on erotettava tullaanko avoimesta vai suljetusta paikasta, thaissa riittää ilmaus 'jostakin':

FROM IN / ON: -stA, -ltA > *dsaak* ('jostakin'):

tsǎn maa dsaak talaad 'Minä tulen kaupasta.'

phom maa dsaak pra theet fin lǎän 'Minä tulen Suomesta.' (Talamaa)

khun maa dsaak nai 'Mistä sinä tulet?' (informantin esimerkki)

Monesti preposition merkitys käy ilmi vain verbistä. Hyvin monikäyttöinen on esim. **thùi** (*thùi* + *nai*):

IN, AT: *tsăn juu thùi Mikkeli* 'Olen Mikkelissä.' (informantti)
 kháu juu thùi bàan 'Hän on kotona / talossa.' (informantti)
 khun juu thùi nai 'Missä sinä olet?' (informantti)

TO: *kháu dsa pai thùi bàan* 'Hän on menossa kotiin / taloon.' (Talamaa)
 dsa pai thùi nai 'Mihin sinä menet?' (informantti)

TO-funktion voi muodostaa myös käyttämällä **nai** -morfeemia postpositiona mennä-verbin (*pai*) kanssa:

khun pai nai 'Mihin sinä menet?' (informantti)
 tšau mai dai pai nai. 'En mene mihinkään.' (informantti)

TO-funktioinen on myös **týng** -prepositio 'luokse' :

pai týng 'mennä luokse, mennä jonnekin' (Talamaa)

Usein paikallisuutta ilmaisevan sanan voi jättää kokonaan pois, verbi on lauseen merkityksen kannalta tärkein:

kháu pai bàan 'Hän menee kotiin.' (Talamaa)

3.2.2 Temporaalinen kenttä

Thain kielessä ajanjako substantiivina ja ajankohdan ilmaisijana (AT) eivät poikkea toisistaan, toisin kuin suomessa, jossa ajankohta merkitään paikallissijalla.

VUODENAJAT:

Suomessa ja suomen kielessä on neljä vuodenaikaa: talvi, kevät, kesä ja syksy. Thain kielisillä vuodenaikoja on vain kolme: kuuma *ry du roon / naa roon*, viileämpi *ry duu naau / naa naau* sekä sadeaika *ry duu fón / naa fón*. (Artikkelinomaiset etuliitteet riippuvat siitä, käytetäänkö kirjakielistä vai puhekielistä muotoa, lyhyempi muodoista on puhekielinen.)

naa roon 'kuuma aika, kuumana aikana (kesä, kesällä)'

naa naau 'viileä aika, viileänä aikana (talvi, talvella)'

naa fón 'sadekausi, sade kautena (syksy, syksyllä)'

KUUKAUDET:

Kun thaissa ilmaistaan, että jotakin tapahtuu jossakin kuussa, laitetaan kuukauden nimen edelle sana 'kuukausi', *dyän*.

mi thu naa jon 'kesäkuu'; *dyän mi thu naa jon* 'kesäkuussa'

VIIKONPÄIVÄT:

Myöskään viikonpäivät eivät ajankohdan ilmaisimina kaipaa funktiosanoja.

van dsan 'maanantai, maanantaina'

van ang khaan 'tiistai, tiistaina'

VUOROKAUDEN AJAT:

Samoin toimivat vuorokauden aikoja merkitsevät sanat.

vee laa tsau / toon tsau 'aamu, aamulla'

vee laa jen / toon jen 'ilta, illalla'

vee laa khan van / toon khan van 'päivä, päivällä'

vee laa khan khyyn / toon khyyn 'yö, yöllä'

MENNYT AIKA:

Mennyttä ajankohtaa ilmaistaan omilla funktiosanoillaan.

pii koon 'viime vuonna'

dyän koon 'viime kuussa'

aa tit koon 'viime viikolla'

myä khyyn 'viime yönä' (*myä* 'ei kauan sitten')

khraau thii lääu 'viime kerralla'

(verbin kanssa **lääu** muuttaa verbin menneeseen aikamuotoon: *tsän pai talaad maa lääu* 'Kävin kaupassa.')

TULEVA, SEURAAVA AIKA:

Futuuria taas ilmaistaan omalla funktiosanallaan.

pii nää 'ensi vuonna'

dyän nää 'ensi kuussa'

aa tit nää / sap daa nää 'ensi viikolla'

Tempusta ilmaisevia sanoja ei oikeastaan voi laskea väyläkuvaukseen. Epämääräisempää nykyhetkeä ja ajankestoa ilmaistessa käytetään sen sijaan AT-funktioisena **nai**- prepositiota, joka spatiaaliosassa kentässä on IN-funktioiden:

nai velaa nii 'tähän aikaan'

nai mai tšaa 'lyhyessä ajassa'

3.2.3 Possessiivinen kenttä

Omistuskonstruktio 'minulla on', 'sinulla on' ilmaistaan verbin *mii* ('omistaa') avulla:

tšan mii nang syy 'Minulla on kirja.' (informantti)

Lähimpiä vastineita TO-funktioille (vastaanottajaa ilmaistessa) ovat *dää* ('kohti'), *kää* (verbi-en sanoa, puhua ja antaa kanssa) sekä *haa*, joka ainakin informantin esimerkkien valossa näyttää merkitsevän mentaalista siirtymää.

kháu tha váai nam tšaa dää pra 'Hän antaa teetä munkille.' (Talamaa)

hài nang syy kää phom 'Anna kirja minulle.' (Talamaa)

tšan khien tjoct mai haa khun 'Minä kirjoitan kirjeen sinulle. (informantti)

tšan thoo ra sap haa khun 'Minä soitan sinulle.' (informantti)

Verbi ilmaisee kohteen myös yksin.

tšan hai khun 'Minä annan sinulle...' (informantti)

3.2.4 Sirkumstantiaalinen kenttä

Thain kielessä kielennetään sirkumstantiaalisuus, mikäli tekeminen tapahtuu parhaillaan. Sana *kam lang* vastaa III infinitiivin inessiiviä:

kháu kam lang pai bàan 'Hän on menossa kotiin.' (Talamaa)

kháu dài kam lang pai bàan 'Hän oli menossa kotiin.' (Talamaa)

Yleensä sirkumstantiaalisuus merkitään vain ajankohtaa ilmaisevalla sanalla *diawnii* 'nyt' (Hudak 1987: 771).

3.2.5 Identifioiva kenttä

Thain kielessä sama olla-verbi *pen* kuvaa sekä [TILAA] että [TAPAHTUMAA], joksikin tulemistä. Tilan muutosta vastaavaa translatiivia tai muutosaltista essiiviä vastaavia funktiosanoja thaissa ei siis ole. Olla-verbi identifioi subjektin erittelemättä, onko kyse nykyisestä vai

tulevasta tilasta. Konteksti määrittää merkityksen tarkemmin. Esimerkiksi seuraava lause on käännettävä predikatiivilauseeksi, BEIdent:

phóm pen khon fin lään 'Minä olen suomalainen.' (Talasmaa)

Predikatiivia vaihtamalla merkitys voisi olla GOIdent:

phóm pen khruu 'Tulen olemaan opettaja', so. 'Valmistun opettajaksi' (Talasmaa)

3.2.6 Väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä ilmauksia: väline, keino

Välinettä, keinoa ja tapaa ilmaistaan thaissa kolmella prepositiolla: *dùei*, *kap* ja *doi*.

khian nang sýy dùei din sóo 'kirjoittaa kirjaa kynällä' (Talasmaa)

tśán hén kháu kap taa 'näen hänet silmilläni / löydän hänet katseellani' (Talasmaa)

dön thaang doi rot fai 'matkustaa junalla' (Talasmaa)

doi ngàai, doi reu, doi jòo 'helposti, nopeasti, lyhyesti' (Talasmaa)

4. INFORMANTIN PAIKALLISSIJOJEN OPPIMISEN JA KÄYTÖN TARKASTELUA

Luvussa 4.1 esittelen yleisluontoisesti Khonin kielen omaksumisen alkuvaiheita: Ennen kuin alan jakaa informanttini ilmauksia semanttisille kentille tai [TILA]- ja [TAPAHTUMA]-kategorioihin (mistä jaosta kenttien analyysini alkaa), tarkastelen, millaista polkua pitkin hän pääsi äidinkiелensä ilmaisutavoista lähelle kohdekielistä. Pyrin siis tuomaan esiin prosessin, jonka edetessä Khon hahmotti morfologian olemassaolon ja sijataivutuksen. Luvussa 4.2 tarkastelen lähemmin kielen kehittymistä eri semanttisilla kentillä.

Spontaanit sijapäätteiden kirjalliset tuotokset on merkitty koodein: T= tekstiviestistä, S= sähköpostiviestistä, K= kirjeestä tai kortista ja KT= kirjoitustehtävästä, jossa ei ole kuitenkaan fokusoitu sijapäätteisiin. Nauhoitetut keskustelut ja sijamuotoja kirvoittavat tehtävät on mainittu erikseen. Esimerkkien numerointi alkaa jokaisen alaluvun alusta uudelleen. Kaikki oppijan tuotokset ovat kursivilla: mikäli olen itse kääntänyt jotain englanniksi tai suomeksi, ilmaukset ovat puolilainausmerkeissä.

Jokaisen kenttä-alaluvun lopussa on taulukkoon koottuna oppimisen kulku tiivistettynä ja pääpiirteissään. Taulukoiden avulla voi hahmottaa, miten BE- ja GO-funktioiden merkitseminen kehittyi kullakin semanttisella kentällä.

4.1 Morfologisen kielentämisen alkutaipaleella

Olen jakanut informantin aivan oppimisen alun tuotokset viiteen eri kehitysvaiheeseen sen mukaan, mikä näyttää sääntöjen ja hypoteesien muodostuksessa korostuvan. Vaiheet olen nimenmennytt seuraavasti: Kiteytyneet ilmaukset, prepositioiden käyttö, päätteiden lankeaminen yhteen, sääntöjen yllileistäminen ja paikallissijojen käytön kohdekielistyminen.

4.1.1 Ei sijataivutusta

Aivan omaksumisen alkuvaiheessa Khon käytti vain kiteytyneitä ilmauksia, sanoja yleensä perusmuodossaan. Hän ei ilmaissut merkityksiä millään morfosyntaktisella keinolla: esimerkiksi verbin merkitys riitti suunnan tai sijainnin ilmaisemiseen (ks. 4.2.1 esimerkki 1). Seuraavassa vaiheessa hän alkoi käyttää kääntäen keksimiänsä prepositioita äidinkiелensä ja etenkin englannin mallin mukaan (esim. *luo* 'to', *sta* 'from', ks. 4.2.2.1 esimerkki 1).

Tämän jälkeen Khon alkoi hahmottaa, että suomen kielessä operoidaan päätteillä. Näyttääkin siltä, että informanttini siirtyi kohdekielisempiin muotoihin nimenomaan englannin tiukan prepositiojärjestelmän kautta. Mitä funktiota mikin päätte ilmaisee, oli kuitenkin uusi haaste ymmärtää ja omaksua. Alussa etenkin verbisemantiikka auttoi hahmottamaan liikkeen suunnan tai staattisuuden lauseessa.

4.1.2 Päätteet alkavat hahmottua

Kolmantena vaiheena kiteytyneiden ilmausten ja prepositioiden käytön jälkeen Khonin välikielissä päätteet alkoivat löytyä, vaikka sekoittuivatkin yhä vartaloon. Päätteiden funktiot eivät myöskään vielä eriytyneet. Seuraavat esimerkit (1–4) ovat suullisesta tehtävästä (24.2.2003), jossa Khonin tuli kulkea kaupunkikartalla.

- (1) *minä menen apteekkiin. - - minä menen pank-, pankkiin. - - minä menen kirkkoon.*

Informantti aloittaa lupaavasti. Hän käyttää illatiivia suomen sääntöjen mukaan. Malli ei ollut esillä, mutta todennäköisesti sen jälki on vielä kirkkaana muistissa: olimme juuri kerranneet *mennä* -verbiä ja sen seurana illatiivia. Seuraavissa esimerkeissä (2–4) illatiivimuoto näyttää kuitenkin jähmettyneen sanan ”perusmuodoksi”, johon informantti lisää joko inessiivin tai elatiivin päätteen.

- (2) *minä olen kirjaan-, kirjanstoon, -on, -stolla, -stoln, -ssa.*

Johdetussa sanassa illatiivi on kaksinkertainen. Ilmeisesti informantti tulkitsee *-sto* -johtimen päätteeksi, onhan *kirja* -sana yksin tuttu. Laurannon (1997: 74) mukaan oppimisen alkuvaiheessa vartalon ja päätteen ero on hämärä: foneettisen yhdenkaltaisuuden vuoksi päätteeksi saatetaan tajuta sellaisetkin sanaloput, jotka kuuluvat vartaloon. Lauranto antaa esimerkiksi sanan *vessa*, jonka loppu näyttää inessiiviltä. *Kirjastossa* on kyse johdetusta sanasta, mikä aiheuttaa vielä lisää sekaannusta. Siis ensin Khon taivuttaa kantasanan, sitten johtimen, jonka keskelle ujuttaa adessiivin päätteen. Ilmeisesti *olla* -verbi saa hänet lopulta valitsemaan inessiivin.

Tällainen muotoketju, johon liittyy oppijan itsehavainnointia ja korjailua, kertoo tuottamisprosessista enemmän kuin pelkkä yksittäinen tuotos (Lauranto 1997: 157). Informantti näyttää tukeutuvan usein verbin merkitykseen päätettä valitessaan: staattinen inessiivi kuuluu yhteen *olla* -verbin, illatiivi ja elatiivi liikettä ilmaisevien verbien kanssa. Sananmuotoketjut

kertovat myös siitä, että paikallisuuden ilmaiseminen alkaa kohdekielistyä: informantti ymmärtää päätteet osiksi sanoja, ei enää itsenäisiksi sanoiksi (Lauranto 1997: 153).

Illatiivi toimii yksin *mennä* -verbin kanssa. *Olla* -verbin informantti tietää vaativan usein inessiivin (tai adessiivin) päätettä, jonka hän lisää illatiivimuodon perään. Viimeinen lause näyttää siltä, kuin vielä inessiivin päätettä olisi yritetty venyttää illatiivin kaltaiseksi (*postinssaa*).

- (3) *minä menen kouluun. minä menen, minä olen koulunssa.*
minä menen posti, postiin. minä olen postinssaa.

Myös elatiivin päätteen Khon liittää illatiivimuotoiseen sanaan:

- (4) *minä tulen, kir-, kil-, kirkon-, -sta.*
minä tulen taloonsta.
minä tulen kouluunsta.
kukkakauppaansta.
minä tulet postinsta?

Khonilla on todennäköisesti vaikeuksia erottaa sanavartaloa kerran illatiivin muotoon saate-
tusta sanasta. Ongelma on ymmärrettävä: tässä vaiheessa informantti on omaksunut illatiivin
päätteistä vasta variantin, jossa vartalovokaalia jatketaan ja loppuun lisätään *n* (-Vn). (Poikke-
uksena *töihin*, joka on kuitenkin analysoimaton muoto.) Illatiivin päätte ei hahmotu yhtä sel-
keästi päätteeksi kuin esimerkiksi elatiivin *-sta*. Sotkeutumista vartaloon voi lisätä se, että
thain kielessä lähes kaikki sanat päättyvät nasaali-äänteeseen. Informantin on helpompi erot-
taa vartalosta päätte, joka alkaa konsonanttiyhtymällä, koska hänen on keskityttävä sen ääntä-
miseen erityisen huolellisesti äidinkielen fonologisen systeemin johdosta. (Illatiivimuotoisen
sanan jako vartaloon ja päätteeseen on usein keinotekoinen. Näin opintojen alkuvaiheessa,
kun emme olleet vielä puuttuneet vartalo vaihteluihin, se oli kuitenkin hyödyllistä tehdä.)

4.1.3 Sääntöjen yllileistäminen

Välikielystä on usein tunnistettavissa virheitä, jotka voi tulkita kohdekielen sääntöjen yllileis-
tämiseksi, ja tämä näytti korostuvan informanttini ilmauksissa hahmottamassani neljännessä
vaiheessa. Kyse ei ole siirtovaikutuksesta: oppija ei käytä äidinkieltään hypoteesien muodos-
tamiseen vaan hänellä on tietoa jostain kohdekielisestä säännöstä, jonka funktiota hän laajen-
taa. – Toisaalta ei voida todentaa, että oppija operoi nimenomaan säännöillä. Kieltä opitaan

yhtä lailla analogisten mallien avulla, ja myös analogisesti kieltä prosessoimalla voi tehdä yliyleistyksiä. Tämän vuoksi ”säännön yliyleistämisstrategia” on vain hypoteesi ja eräänlainen kuva siitä, miten tuotos näyttäytyy. Toinen tapa olisi hahmotella paradigmoja, joihin oppijan välikieliset ilmaukset asettuvat. (ks. esim. Martin 1995: 26–38.) (ks. myös luku 2.1 välikielen lainalaisuuksista.)

Yliyleistäminen kuuluu kehityskulkuun siinä vaiheessa, kun kielelliset yksiköt eivät vielä kannata itsenäisiä merkityksiä. Esimerkkinä on usein mainittu englannin säännöllisesti taipuvien verbien menneen aikamuodon *-ed* -päätteen liittäminen myös epäsäännöllisiin verbeihin. Se, ettei oppija kiinnitä huomiotaan oikeaan muotoon, voi johtua myös siitä, että mennyt aika ilmaistaan usein myös leksikaalisin keinoin (”eilen” tms.). (Ellis 1986: 25, 53, 171.) Paikallissijaisissa ilmauksissa oikea muoto taas ei ole niin tärkeä, jos verbi kertoo sijainnin tai suunnan.

Informanttini käyttämä yliyleistämisen strategia tulee hyvin ilmi esimerkeistä 5–7. Hän oppi paikallissijoista ensimmäisenä inessiivin ja ymmärtää sen merkitsevän jollain tavalla lokaalisuutta: esimerkissä 5 yhdelle päätteelle on annettu kaikkien sisäpaikallissijojen funktio. Inessiivin, elatiivin ja illatiivin päätteiden merkitykset eivät siis ole vielä eriytyneet. Säännön yliyleistämistä edesauttaa se, että myös verbi kertoo liikkeen suunnan. Kehitys näyttää menevän taaksepäin edellisten esimerkkien valossa. Edistyksestä kertoo kuitenkin se, ettei informantti enää jätä taivuttamatta sanaa, johon sijapäätte kuuluu.

(5) *hän on mikkeliissä. hän olee junassa. hän menee Helsinkissä. hän on Helsinki vantaassa. - - hän menee Thaimaassa. hän on hiekkarantassa.* (Kirjoitustehtävä sarjakuvasta 28.2.2003).

(6) *hän (yuödää) kavii on keittiössä. hän menen kauppaassa. - - hän on asuu maatilla. ('maatilalla')* (Kirjoitustehtävä sarjakuvasta 12.3.2003)

Laurannon (1997: 74) mukaan oppijan kielessä vastaopittu päätte yleistyvät usein muihinkin lähifunktioisiin rakenteisiin. Sääntöjen yliyleistämässä voi olla siis kyse siitä, että Khon hahmottaa paikanilmaukset ilmiökokonaisuutena ja merkitsee paikan morfosyntaktisella elementillä tarkemmin näiden elementtien funktioita erittelemättä.

Esimerkissä 7 näyttää olevan illatiivi prosessoitavana. Informantti käyttää vain sitä ilmaistessaan paikkaa. Lisäksi illatiivin päätteen funktio on laajentunut yli lokaalisuuden ilmaisuun: Khon hakee partitiivia, mikä puhekielessä kuulostaa usein samalta kuin illatiivi (”Lahtee, kauppa” vrt. ”mattoo”, ”ruokaa”).

(7) *minä ei menen lahtiin - - minä asun kotiin - - minä teen mattoon mama kanssa*

- - *minä opia suomen minuu omaan - - minä menen kaupaan ostaan luokaan*
(K 12.3.2003)

4.1.4 Paikallissijojen käytön kohdekielistyminen

Viidenneksi informantti on päässyt vaiheeseen, jossa hän käyttää paikallissijoja monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti: tuotos sisältää jo useita paikallissijoja lähes aina merkitystään vastaavassa tehtävässä.

- (8) *Matti tulee koti - - hän tulee minulle koti - - minä menen katsomaan Mattia joka päivä sairaalassa. - - nyt minä tietään kuinka menen mikkeliin hyvää*
(K 13.3.2003)

Kohdekielen kannalta ilmaukset eivät ole vielä täysin korrekkeja, mutta kehityksestä kertoo se, että informantti pyrkii ilmaisemaan merkitystä morfosyntaktisesti. Ensimmäisen taivuttamattoman muodon *koti* informantti tarkoittaa *minulle koti*. Laurannon (1997: 146) mukaan varsinkin alkuvaiheessa oppija ottaa usein käyttöönsä minkä tahansa suffiksin toteuttaessaan ”merkitykselle on annettava muoto” -periaatetta. Esimerkissä 8 informantti ei ole kuitenkaan turvautunut ”mihin tahansa suffiksiin”: allatiivi ja illatiivi ovat hänen kielitajussaan vielä merkityksiltään eriytymättömiä. Muoto *minulle koti* kertoo siis luovasta prosessoinnista, sääntöjen soveltamisesta. Säännön (tässä tapauksessa allatiivisäännön) yliyleistäminen on seurausta siitä, että kielenomaksumisen alkuvaiheessa oppija pyrkii löytämään muodolle ja merkitykselle yksiyksisen vastaavuussuhteen (Lauranto 1997: 150). Taustalla on mitä todennäköisimmin englannin *to* -prepositio.

4.2 Informantin ilmaukset eri semanttisilla kentillä

Olen jakanut informanttini tuotokset semanttisille kentille ja käsittelen kentiä kutakin erikseen funktioittain. Luvussa 4.2.1 tarkastelen spatiaalista, luvussa 4.2.2 temporaalista, 4.2.3 possessiivista, 4.2.4 identifioivaa, 4.2.5 sirkumstantiaalista ja luvussa 4.2.6 väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä paikallissijailmauksia – välinettä ja keinoa.

Oppijan välikieli hahmottuu esimerkkien valossa dynaamiseksi, alati vaihtelevaksi ja kehittyväksi järjestelmäksi (vrt. Lauranto 1997: 199). En ole pyrkinyt tämän vuoksi esittämään kehityksen kaarta systemaattisesti. Esimerkit ovat funktioita käsittelevissä alaluvuissa

suurelta osin aikajärjestyksessä, ja jokaisen alaluvun loppuun olen koonnut taulukkoon kehityksen pääpiirteitä.

4.2.1 Spatiaalinen kenttä

4.2.1.1 [TILA], BE - IN, FAST, ON ja AT

Tässä luvussa tarkastelen Khonin välikielen spatiaalisia ilmaisuja, joissa funktiona toimii IN, FAST, ON tai AT. Ilmaukset kuuluvat siis kategoriaan [TILA].

Ensimmäiset aineistoni esimerkit (18.10.2002 nauhoitetusta keskustelusta) poimitut lausumat kuvastavat hyvin oppimisen ensimmäistä, holofrastista, vaihetta. Informantilla on hallussaan vain suppea ilmaisuvarasto. Hänellä ei ole käsitystä sanojen taivutusparadigmoista: sanat esiintyvät taivuttamattomina – tai taivutettuina kiteytyminä – osana fraaseja. Informantti ei pyri ilmaisemaan paikallisuutta morfosyntaktisesti edes prepositioiden avulla. Paikallisuuden ilmaisuun riittää verbin merkitys. Tällaista ilmaisua tukee se, että thaisissa pre- tai postpositiot eivät ole välttämättömiä, mikäli jo verbi kertoo liikkeen suunnan.

- (1) *minä asan nyt otava.*

Englantia puhuessaan Khon käyttää prepositioita. Esimerkin 2 taivutettu muoto *töihin* on kiteytymä, välikielen ”perusmuoto”. Tarjotessani nominatiivimuotoa Khon meni hämilleen. Ei voi olettaa, että hän hahmottaisi kyseen olevan samasta sanasta, kun vartalonvaihtelu on näin monimutkainen. Etenkään, kun hän ei ole vielä edes ymmärtänyt sanojen taipuvan.

- (2) *me have work in Bangkok. (SA: sinulla on työ. työ.)*
työ... työ... not töihin?

Esimerkissä 3 on ensimmäinen vihje siitä, että informantti alkaa käyttää kohdekielistä tapaa ilmaista paikallisuutta: *Suomalinesssa* on päätteellinen muoto. Thain kielessä kansallisuus ja maan nimi ilmaistaan samalla sanalla, joten muoto on rakennettu loogisesti. Kyse ei voi olla syötöksestä napatusta ja ulkoa opitusta muodosta. Khon on käyttänyt ensin thai-englanti, sitten englanti-suomi -sanakirjaa; yksittäisten sanojen monimerkityksisyys hankaloittaa viestin ymmärtämistä.

- (3) *Minä teos luo olla selkä Suomalinesssa tammikuu. (‘I have to be back **in** Finland at January.’) (S 25.10. 2002)*

Seuraavista esimerkeistä (4–6: kuvasta kertominen 15.2.2002) käy ilmi se, kuinka inessiivin ja adessiivin ero funktioiden IN ja ON ilmaisimina hahmottuu informantille.

- (4) SA: *missä TÄMÄ kissa on?*
KHON: *mhm. laati-, -ko-? laatiko on, mhm, kissa-?*
SA: *joo*
KHON: *-sa.*
SA: *mhm*
KHON: *no. ('ei')*
SA: *kissa on*
KHON: *kissa on, oh, cat in(side)?*
SA: *joo*
KHON: *stay insi(de)?*
SA: *joo*
KHON: *mhm. kissa on laatikko-, -ssa.*

Inessiivin päätteen merkitys aukesi englannin kautta. Mihän sanaan suffiksi liitetään, on vielä jonkin aikaa (mielestäni yllättävä) ongelma. Laurannon mukaan (1997: 149) kahden olion välinen spatiaalinen suhde on universaali, samoin se, että suhde merkitään morfosyntaktisesti. Mutta jos kohdekielen tapa merkitä paikkasuhteita on hyvin erilainen kuin äidinkielessä, kieltenoppija voi hämäntyä niin, että liittää merkitsimen mihin tahansa syntaktiseen elementtiin. Kyse ei ole siis siitä, että thain kielessä paikkaa ilmaiseva prepositio liitettäisiin subjektiin: kohdekielen rakenteellinen erilaisuus vain vie alkuvaiheessa harhaan. Funktion kohdekielinen ilmaisin joka tapauksessa löytyy (vrt. Lauranto 1997: 73).

- (5) SA: *missä pullo on?*
KHON: *pöu-, -tä*
SA: *mh*
KHON: *pöu-, pulossa?*
--
KHON: *pullo on pöyts-, pöu-, -tässä.*
SA: *-- if you want to say ON*
KHON: *on*
SA: *the table*
KHON: *llä*

Sekä esimerkissä 4 että 5 suffiksit erottuvat informantilla foneettisesti omiksi sanoikseen (*sa*, *lla*). Taustalla vaikuttaa todennäköisesti thain ja englannin analyttisyys: informantin on vielä helpointa hahmottaa päätteet itsenäisinä sanoina (ks. Lauranto 1997: 152, 153). Inessiivin ja adessiivin ero ja merkitys näyttää siis selvinneen, mitä helpottivat opetusvaiheessa etenkin thain vastaavat *nai* ja *bon* sekä englannin *in* ja *on* -prepositiot.

Seuraavassa vaiheessa tämä jako näyttää kuitenkin kadonneen: Esimerkissä 6 inessiivi ja adessiivi, joiden distinktio oli juuri hahmotettu, yhdistyvät. Tässä voi olla kyse myös siitä, että informantti korjasi päätettä kesken lausumisen. Seuraavat esimerkit kuitenkin kertovat useampien päätteiden sotkeutumisesta. Taustalla voi kenties olla se thain prepositioiden ominaisuus, joka sallii niiden yhdistyä usealla tavalla lokaalisuutta ilmaisemaan. Toisaalta esimerkiksi *thii* on yksinkin hyvin monikäyttöinen: se voi ilmaista sekä inessiiviä, adessiiviä että illatiivia. Kuten luvussa 2.2 kontrastiivisen analyysin periaatteissa todetaan, oppijalle tuottavat todennäköisesti eniten vaikeuksia sellaiset ilmaukset, joille on kohdekielessä useampi funktionaalisisemanttisesti toisistaan eroava variantti kuin äidinkielessä. Suffiksien merkitykset ja funktiot eivät ole vielä tässä vaiheessa informantille selkiytyneet.

- (6) KHON: *poika kiri-*, *kir-*
SA: *kirjoittaa*
KHON: *kirjoitta*, *mhm*, *kirjoitta*.
SA: *joo*.
KHON: *on on* (‘-lla’ *kuiskaten*), *mhm pöydäslä*.

Esimerkissä 7 näyttää siltä, että Khon on oppinut adessiivin AT-funktion. Täysin kohdekielinen muoto ’meillä’ olisi todennäköisesti analysoimaton kiteytymä, mutta nyt päätte on liitetty suoraan tuttuun persoonapronominiin.

- (7) *Suodaan mella, jooko*. (T 23.2.2003)

Seuraavassa lausumassa (8) näyttää tapahtuvan samantapainen hämäännys kuin esimerkissä 4: suffiksi eksyy väärään lekseemiin. Tiedän Khonin ystävän asuvan Lahdessa, joten tulkinta voisi olla IN: ’ystävää, joka asuu/on Lahdessa’. Tätä tukee myös inessiivin valinta. Toisaalta lause merkitsee myös hyvin ilmeisesti ’Lahteen katsomaan ystävää’. Funktio voi siis olla myös TO, jolloin Khon on tosin ilmaissut paikallisuutta morfosyntaktisesti mutta erehtynyt päätteen valinnassa.

- (8) *Anteeksi mina menen katso ystavanssa on lahti hougenna* (T 21.3.2003)

Esimerkki 9 voitaisiin tulkita myös sirkumstantialiseksi. Kuvassa, josta Khon kirjoitti, henkilö oli kuitenkin myös konkreettisesti teatterisalin sisällä. Siksi funktioksi sopii myös IN. IN-tulkintaa tukee se, että myös esimerkissä 10 Khon muodostaa vain sijaintia ilmaisevan lauseen, joka on tässä vaiheessa tutuin: Kuva olisi mahdollistanut myös vaikkapa suuntaa (*kau-punkiin*) tai instrumenttia (*bussilla*) ilmaisevien muotojen tuottamisen

(9) *hän on katsooteatterissä* (KT 23.4.2003)

(10) *hän on bussissa* (KT 23.4.2003)

Esimerkki 11 on tulkittavissa FAST-funktioiseksi: Kyseessä on läheisyydessä, ei sisällä oleminen. Inessiivin ilmaisevaa sisällä olemista on korostettu oppimisen alkuvaiheessa (ehkä jopa liikaa). Mielestäni inessiivin FAST-funktion löytäminen on jopa yllättävää tässä vaiheessa. Thain kielestä löytyy vastaavanlaista merkitystä kantava prepositio *klài* (ks. luku 3.2.1). Ehkäpä se, että FAST kielennetään myös Khonin äidinkielessä, on johdattanut hänet merkitsemään sen myös suomessa. Päättteen kohdekielinen valinta voi siis olla sattumaa. Toisaalta ilmaus on niin frekventti, että todennäköisemmin Khon on oppinut sen syötöksestä.

(11) *hän on ikkunassa*. (KT 23.4.2003)

Kysymyssanan vaihtaminen IN-funktioiseksi ei ole itsestään selvää: se on todennäköisesti vaikea hahmottaa (tuntematonta) paikkaa ilmaisevaksi sanaksi. Tässä vaiheessa oppimista kaikki muut IN-funktioiset referenssin kohteet taipuvat poikkeuksetta inessiivimuotoon.

(12) *Mita sina asut nyt?* (T 29.5.2003)

(13) *Missä sinä olet nyt?* (T 22.11.2003)

(14) *Mina olen katso autoa jyvaskylässä*. (T 9.8.2003)

(15) *Onko koulussa kivaa?* (S 25.9.2003)

(16) *metssä on hiljainen ei ole autoa ääni* (KT 27.10.2003)

Esimerkissä 17 Khon on jättänyt olla-verbin kokonaan pois: sen asemesta, että verbi ilmaisisi yksin sijainnin tai suunnan, merkitsimenä on enää vain pääte.

(17) *Minun ystävän työ Mikkelissä* (T 26.11.2003)

Kotimaan nimi jää vielä taivuttamatta, samoin kieli (esim. 19: 'thaiissa ei ole kielenpiirrettä, joka on suomessa'). 'Kielijärjestelmän sisällä oleminen' voidaan ehkä tulkita IN-funktioiseksi. Se on kuitenkin niin abstrakti paikanilmaus, että jää merkitsemättä.

(18) *Thaimaa on uutta vuotta ei ole joulu!* (S 10.12.2003)

(19) *Kiitos paljon! sinun auta minulle. Nyt minä ymmärrän, koskaan **Thaimaa** ei ole!*
(S 18.1.2004)

Esimerkkien 20 ja 21 tapainen illatiivin ja inessiivin päätteiden sekoittuminen on Khonilla usein toistuva erehdys. Kyse voi olla äidinkielen vaikutuksesta: Thaikielessä spatiaalista [TILAA]: IN- tai ON -funktioista inessiiviä ja adessiivia sekä [TAPAHTUMAA]: GO-funktioista illatiivia vastaa vain yksi funktiosana *thii* (*thii + nai*) (ks. luku 3.2.1). Toisaalta Laurannon (1997: 69) mukaan muotojen sekoittuminen on luonnollinen osa oppijan kieltä; muodon ja merkityksen vastaavuus automaattistuu vähitellen (ks. Martin 1995: 22–23.) Khon on oppinut illatiivin ja inessiivin päätteiden merkityseron, mutta ilmaisimien suhde ei ole vakiintunut. Hän tietää, että morfosyntaktinen elementti on tarpeen paikan merkitsemiseksi ja valitsee sitten jonkin kohdekielisen ilmaisimen. Paikkafunktio tulee siis merkityä. (ks. Lauranto 1997: 69–72.)

(20) *Nyt mä olen **koulun** jokipäivä, mutta mä Suomea en ole pitkä aika!* (S 15.1.2004)

(21) *Nyt minä olen **kouluun!*** (T 23.3.2004)

Esimerkissä 22 IN-funktio on jälleen merkitty inessiivillä. Myös AT-funktiainen, adessiivimuotoinen *luokalla* on täysin kohdekielisessä asussa. Khonin välikielessä adessiivi on harvinaisen sija, mikä selittyy sillä, että se on suomen yleiskielessä huomattavasti sisäsijasta [TILAA] harvinaisempi. Sisäpaikallissijoja voidaankin pitää spatiaalisessa kentässä primareina ilmaisukeinoina (Lauerma 1990a: 116).

(22) *Minun **koulussa** on yksi Thaimaalainen, hän on minun ystäväni, hän ole suomea 2. **luokalla**.* (S 24.1.2004)

FAST-funktio tuli esille ensimmäisen kerran esimerkin 11 kohdalla. FAST-funktioisiksi tulkitseen myös esimerkit 23 ja 24. Mikäli 'kokeessa' ajatellaan konkreettiseksi paperin pinnaksi, FAST-tulkinta on tässä mahdollinen. Kieltämättä spatiaalisuus on tässä abstraktia. Sirkumstantiaalinen tulkinta voisi olla toinen vaihtoehto. Sijainti jää joka tapauksessa kielentämättä, toisin kuin esimerkissä 24.

(23) *Nyt opettaja kertoi minun **koe** kaikki oikein.* (S 19.2.2004)

(24) ***Kuvassa** minä hiihdän, nyt minä osaan.* (S 19.2.2004)

Esimerkissä 25 Khon on yliyleistänyt allatiivin päätteiden merkitsemään kaikkea paikallisuutta, sekä [TILAA] että [TAPAHTUMAA]. Funktioita on mahdotonta analysoida tarkasti. Edes

verbien merkitysten tai aikamuotojen perusteella ei voi varmasti sanoa, onko Khon vasta menossa lomalle vai jo viettänyt sen. Tässä tapauksessa virheitä selittää se, että Khon on viettänyt muutaman viikon Thaimaassa, ei siis suomenkielisessä ympäristössä. ”Kanava” on siis vaihtunut. Khon ilmaisee itsekin epävarmuutensa kielen ”oikeudesta”, jossa siinäkin käyttää allatiivia.

(25) *minulla on lomalle kaksi paika Viengthiinlle ja Pattajalle olin ihana paika. en tieda kirjoitan oikielle.* (S 5.7.2004 Thaimaasta)

Toinen selitys allatiivin yllleistämiseksi voi olla se, että Khon on vienyt kongruenttisäännön liian pitkälle: suomenkielisiä lauseita tarkastellessa voi näyttää siltä, että samassa lauseessa voi käyttää vain yhtä paikallissijaa. Monisuuntaiset ilmaukset ovat suhteellisen harvinaisia (*Mikkelistä Ouluun*). Tässä ei ole kuitenkaan kyse monisuuntaisuudesta vaan aikasuhteista: allatiivi viittaa tulevaisuuteen, ja tulkinta olisi siis [TAPAHTUMA]. Kuitenkin yksi verbeistä (*olin*) on imperfektissä, jolloin tulkinta kallistuu [TILAA] ja kohdekielinen sijavalinta olisi AT-funktioiden adessiivi. Tätä tulkintaa tukee myös se, että informanttini sotki tässä oppimisen vaiheessa allatiivin myös esimerkiksi partitiiviin: *Anteeksi minä en kirjoita maille, koska olen väsynyt paljon.* (T 28.9.2004) *Minä odotan sinulle* (S 28.1.2004) ja kansallisuutta ilmaisevaan -lAinen -johdokseen: *Koulussa on paljon venäjälle* (S 28.1.2004).

Laurannon (1997: 76) mukaan IN-funktio tulee merkityksi kohdekielisellä inessiivillä sitä useammin mitä pidemmälle oppimisprosessissa edetään: muodon ja merkityksen automaattistuminen ei ole mitenkään ylivoimaista. Kuten esimerkit 26 ja 27 osoittavat, Khon ilmaisee jälleen IN-funktion täysin kohdekielisesti. Esimerkki 28 on kuitenkin hämmentävä: juuri kun uskoin IN-funktioiden inessiivin automaattistuneen, Khon alkaa epäröidä: ’Jyväskylässä’ on ilmaistu kolminkertaisesti: ketjussa ensimmäinen valinta on usein toistuva illatiivin päätte IN-funktioiden. Toiseksi Khon käyttää prepositiomaisesti sisällä-sanaa, tosin sitäkin illatiivimuotoisena. Kolmas kerta toden sanoo: *kaupungissa* on kohdekielinen muoto ja varmistaa lausuman olevan IN-funktioiden [TILA]. Myöskään kongruointi ei ole edelleenkään automaattistunut, kuten esimerkki 29 osoittaa. Kysymyksen muoto ilmaisee IN-funktion: toisto näyttää turhalta.

(26) *Ma olen Thaimaassa 2 kuukautta ja takaisin Suomessa 31/07/04. Thaimaassa kovin kuuma ja saata vettä paljon -- Onko Suomessa saata vettä?* (S 5.7.2004 Thaimaasta)

(27) *Hei. mä olen kotona kello 4. Missä sinä olet?* (T 19.8.2004)

(28) *Mä olen nyt Jyväskylään. sisään kaupungissa.* (T 3.9.2004)

(29) *En tiedä missa paika voi tapatan.* (T 3.9.2004)

Viimeisen esimerkkini sijoittuu ajankohtaan, jolloin suomen (1. ja 2.) kurssien päättymisestä yli kaksi kuukautta. Khon on myös viettänyt jonkin aikaa Thaimaassa. Kielen muotojen suhteen on siis tapahtunut unohtumista, mutta viestiminen onnistuu vaivattomasti:

(30) *Hei minä olen nyt suomessā ja nyt minun tyttārni ole kanssa -- nyt hān oleē pāvivākodin ja jäänni tosi paljon --* (T 22.2.2005)

KOTONA:

Seuraavaksi tarkastelen, miten Khon hahmottaa koti-sanān taipumisen. Kyseessä on vain yksi, kiteytynyt lekseemi, mutta annan sille tässä silti tilaa: on mielenkiintoista nähdä, miten päätteen funktio hahmottuu, kun analogisesti oppiminen ei ole mahdollista. Tukena on ainoastaan *ulkona*-muoto.

Essiivimuotoon kiteytynyt AT- tai IN-funktioiden koti-sana ei vakiintunut kovin nopeasti Khonin välikieleen. Sen sijaan hān taivutti sanaa loogisesti ottaen huomioon jopa astevaihtelun. Esimerkissä 31 *udonthani* (paikan nimi) on saanut sidosvokaalin, vaikkei sijapäättettä. Pääteen puuttumiseen vaikuttaa todennäköisesti myös se, että *kodisa* on jo taivutettu muoto: sijapääteen toistaminen voi tuntua turhalta.

(31) *mina olen kodisa udonthani* (S 1.6.2003)

Esimerkin 32 tapainen illatiivin sekoittuminen essiiviin toistuu Khonin tuotoksessa usein: Illatiivin päätte ottaa IN-funktion koti-sanān yhteydessä. Fonologisesti illatiivin päätte on lähempänä essiiviä kuin samanfunktioinen inessiivi. Essiivimuotoiset paikanilmaukset ovat niin harvassa, että Khon ei ehkä ole löytänyt niiden ilmaisemia funktioita. Tässä ei siis ole kyse siitä, että [TILA] ja [TAPAHTUMA] tai GO ja BE olisivat jälleen sekoittuneet. Inessiivimuotoinen *kodisa* vain ei ole saanut vahvistusta inputista, joten Khon koettaa toista tuntemaansa, essiiviä lähellä olevaa muotoa. Esimerkissä 33 IN-funktioiden koti-sana on saanut lähes kohdekielisen muodon. Essiivi on onnistunut sanassa *ulkona*. Todennäköisesti Khon on hakenut essiivin päätettä myös koti-sanān perään. Tai sitten *ulkona* on opittu kiteytymä eikä päätte ole edelleenkään löytänyt funktiotaan.

(32) *nyt mina olen kotiin* (T 4.8.2003)

(33) *kokotan on lämmin ulkona on kylmä* (KT 27.10.2003)

(34) *Minä opiskelen pitkä aika joka päivä, joskus minä kävelen myös ulkona.*
(S 24.1.2004)

Essiivimuotoinen *kotona* löytyy informanttini tuotoksesta suhteellisen myöhään, vaikka se on kohdekielessä hyvin frekventti. Auditiiivinen (tai visuaalinenkaan) evidenssi ei ilmeisesti riitä nopeasti vakuuttamaan, mikä on oikea muoto tällaisen yksittäisen kiteytyneen ilmauksen kohdalla. Oppija tukeutuu vahvasti loogisiin sääntöihin ja karttaa poikkeuksia (vrt. *mella* 'meillä').

(35) *Minä opiskelen **kotona** koko ajan mies auttaa minua paljon myös.* (S 18.1.2004)

Vielä kun muoto näyttää olevan opittu, Khon valitsee jälleen IN-funktion koti-sanana päätteeksi inessiivin. Kohdekielen vastainen muoto *kotissa* kertoo toisaalta myös muodon ja merkityksen automaattistumisesta: kohdekielinen essiivimuoto on IN-funktion, ja ilmaistakseen tämän funktion Khon valitsee sitä tavallisimmin ilmaisevan päätteen. (ks. Lauranto 1997: 72–73.) Sekä IN että AT ovat staattisia paikkafunktioita ja ne molemmat voivat olla PAIKAN muodostimia, mikä selittää sekaantumisen (Lauranto 1997: 74). Oppija pyrkii vielä tässä vaiheessa etsimään merkitykselle ja muodolle yksiyksistä suhdetta: staattinen spatiaalisuus = inessiivi (Lauranto 1997: 75). (Valintaan vaikuttaa todennäköisesti myös syötöksestä tuttu *päiväkodissa*.) Lopulta AT-funktion essiivi kuitenkin vakiintuu.

(36) *Käykö sinä lauantai, minun koulu loppu 14.00 ja olen **kotissa** 15.40* (T 25.2.2004)

(37) *Hyvä vappua. Minä olen työssä **päiväkodinssa** mutta pesen vai ikkunoita joka päivä!* (T 30.4.2004)

(38) *Hei. mä olen **kotona** kello 4.* (T 19.8.2004)

4.2.1.2 [TAPAHTUMA], GO - TO ja FROM

Tässä luvussa tarkastelen Khonin tuottamia spatiaalisia ilmauksia, jotka kuuluvat kategoriaan [TAPAHTUMA]. Funktioina ovat kohde- ja lähdeväylät TO ja FROM.

4.2.1.2.1 TO

Kielen käytössä kohteen ilmaiseminen on lähdeväylän ilmaisemista keskeisempää (ks. esim. Lauranto 1997: 95, Lauerma 1990a: 131). Tämä näkyy myös aineistossani: kohdeväyläisiä ilmauksia on lähdeväyläisiä huomattavasti enemmän. Kohdeväylää ilmaistaan pääasiassa illatiivilla, mikä onkin useiden laskelmien mukaan frekventein paikallissijamme (esim. Räsänen 1979: 25). Tämän luvun esimerkeissä kohdekielinen muoto olisi lähes aina illatiivi. Allatiivi-muotoisia ilmauksia on vain muutama.

Esimerkistä 1 käy ilmi, että informantin sanalla ”thaimaalainen” on monta merkitystä. Kansalaisuudelle ja maan nimelle ei thaissa ole kuin yksi ilmaus, joten on loogista, että hän siirtää periaatteen suomeen. Sanan taivuttamattomuus (*thaimaalainen* po. illat. *Thaimaahan*) voidaan myös nähdä todisteena siirtovaikutuksesta (esim. Martin 1995: 208).

- (1) *minä olen thaimaalainen*
minä menen thaimaalainen. -- koti. thaimaalainen. (18.10.2002 nauhoitetusta keskustelusta)

Khon oppi merkitsemään kohdeväylän hyvinkin varhaisessa oppimisen vaiheessa, vaikka thain kielessä merkintää ei tarvita: informantin itsensä kääntämässä lauseesta (esim. 3) puuttuu suuntaa ilmaiseva funktiosana. *Pai talaad* on sananmukaisesti ’mennä kauppa’. Illatiivi on syötöksessä hyvin frekventti, mikä on varmasti helpottanut sen omaksumista.

- (2) *Minulla on ikava sinulle, milloin sina tulet. Minun kotiin.* (T 18.3.2003)
(3) *Minä menen kauppaan joka päivä (tshan pai talaad tuk van)* (S 27.3.2003)

Kuten esimerkeissä 4 ja 5 (aina aineistoni viimeisiin ilmauksiin asti) kuitenkin käy ilmi, TO-funktiivinen illatiivi ei ole automaattinen valinta. Khon on jättänyt kotimaansa nimen englanninkieliseen asuun eikä siis ole voinut taivuttaa sitä suomen mukaiseksi. Esimerkki 4 on ”sähkösanomakielttä”: informaatio kuitenkin välittyy, koska viestin lukijana tunnen kontekstin. Esimerkissä 5, jossa Khon tarkentaa lähtönsä päivämäärän, verbi kertoo liikkeen suunnan.

- (4) *mina thailand* 26.4. (T 6.4.2003)

(5) *Mina menen thailand 27.4. (T 11.4.2003)*

Lähtö kotiin on aina merkittävä tapahtuma, joten sen kertominen toistuu useina variantteina. Esimerkissä 6 illatiivin toisto (kongruiointi) ei onnistu. Khon ratkaisee ongelman liittämällä inessiivimuotoisen *Thaimaassa*-sanana eteen olla-verbin, jonka on tottunut näkemään inessiivin päätteen seurassa. Kyseessä on ikään kuin vaillinainen sivulause: 'joka on Thaimaassa'. TO-funktio siis säilyy.

(6) *minä mennen kotiin . on Thaimaassa. (K 23.4.2003)*

Nimenomaan Thaimaa-sanan taivuttaminen näyttää tuottavan vaikeuksia. Esimerkissä 7 TO-funktion 'Thaimaahan' on taivutettu elatiiviin, jolloin se näyttää FROM-funktiolta. Konteksti (Khon on Thaimaassa ja käyttää tulla-verbiä) kuitenkin selventää merkityksen. Esimerkissä 8 taas TO-funktion Thaimaa on jo taivutettu (virheellinen muoto on todennäköisesti kuultu suomalaisilta). Verbi *tulla* on sotkeutunut verbiin *tuoda*.

(7) *mina haluan sinua tulet Thaimaasta (T 29.4.2003)*

(8) *Matti tuo Thaimaaseen 27 kesäkuu (S 1.6.2003)*

Illatiivin TO-funktio on Khonille selvä, kuten esimerkit 9 ja 10 osoittavat: Viestintätilanteissa päätteen liittäminen ei kuitenkaan ole automaattistunut. Khon jättää usein merkitsemättä TO-funktion ilmeisesti koska verbi ilmaisee suunnan kommunikoinnin kannalta tarpeeksi selkeästi. (esim. 11–13)

(9) *hän menne kaupaan. (K 23.4.2003)*

(10) *hän menne pankiin (K 23.4.2003)*

(11) *Tanaan mina menen koti. (S 26.4.2003)*

(12) *minä tulen suomi pian toivo (S 1.6.2003)*

(13) *Hei hei jos ehtia sina katson kirja Yrjo Larvanto Elaman Suola mina laitan sinun pankki raha jo sina osta. (T 12.9.2003)*

Esimerkistä 14 näkyy, että paikkaa ilmaisevat muodot ja merkitykset eivät ole automaattistuneet myöskään englannissa, jonka avulla Khon aluksi suomea opiskeli: TO-funktio jää merkitsemättä tai se merkitään virheellisellä prepositiolla *in*.

(14) *Now I study with "kasetti" and next week I go work I have only 4 monht after I go in school (T 30.7.2003)*

Jos Khon merkitsee TO-funktion, päätteeksi kelpaa (kuten välikielisessä englannissa, esim. 14) myös inessiivin päätte. Yksi syy tähän voi olla se, että thain kielessä funktiosana *thii* (tai *thii + nai*) vastaa spatiaalisessa kentässä merkitykseltään sekä suomen inessiivin, adessiivin että illatiivin päätettä. Toisaalta Khon saattaa hahmottaa esimerkin 15 kaltaisen tilanteen enemmän niin, että viipyy Mikkelissä, kuin vain siirtyy sinne: tällöin olisikin loogista käyttää IN- tai STAY-funktioista inessiivin päätettä.

(15) *huomena mina menen oppie **mikkelissa** aika 17.00 illa* (T 10.9.2003)

Seuraavassa vaiheessa TO-funktion illatiivi on löytynyt. Ilmaukset ovat lähes kohdekielisiä: ongelmana on vielä kuitenkin pitkään se, että vokaalit lyhentyvät sanan lopussa. Tähän voi olla yhtenä syynä se, että thain kielessä kaksi- ja monitavuisissa sanoissa vokaali redusoi-tuu (ks. luku 3.1). Khon siis saattaa tukea äidinkieliensä fonologiaan. (Eksaktin muodon oppi-minen ei ole kuitenkaan tämän tutkimukseni kannalta olennaista, niin etten kiinnitä huomiota esimerkiksi vartalonvaihteluun.)

(16) *Huomenna minä menen **koulun Mikkeliin***. (S 25.9.2003)

(17) *Lauantaina me menemme **Lahtiin*** (S 4.2.2004)

(18) *Minä menen **thaimaahan** huomenna minä olen iloinen kun menen **kotin***. (S 5.6.2004)

(19) *nädän kun tulen **Suomen***. (K Thaimaasta kesä/heinäkuussa 2004)

(20) *Onnea **koekeseen** sinulle*. (T 30.8.2004)

TO-funktion allatiivi on myös opittu ainakin yhden lekseemin kohdalla: *asemalle* -muoto opetetaan yleensä jo varhaisessa vaiheessa. Esimerkkiä 22 pohdin jo edellisessä luvussa (esim. 25), mutta nostan sen nyt vielä tässä esiin mahdollisena osoituksena [TAPAHTUMAA] ilmaisevasta, TO-funktio -tulkinnan saavasta ilmauksesta.

(21) *hän menne **junaasemalle*** (Kirjoitustehtävästä 23.4.2003)

(22) *minulla on **lomalle** kaksi paika **Viengthiinlle** ja **Pattajalle** olin ihana paika. en tiedä kirjoitan oikielle*. (S 5.7.2004 Thaimaasta)

Päätteen omaksumisessa näyttää tulevan vielä yksi mutka ennen automaattistumista: menä-verbin kanssa TO-funktio jää jälleen muutaman kuukauden ajan merkitsemättä (esim. 23 ja 24). Khon ei ole myöskään vielä oppinut määreiden taipuvan pääsanansa mukaan. Kongruointi vaikuttaa ilmeisesti turhalta toistolta: TO-funktio on merkitty vain yhteen paikkaa merkitsevään sanaan.

- (23) *Huomenna minun ryhmä menee **jyväskylä retki**.* (S 2.9.2004)
- (24) *Minä haluan mennä takaisin **thaimaa** koska nyt tulen talvi ja hyvin kylmä.*
(S 14.11.2004)
- (25) *Mä en tiedä **mihin paikka** mä saan työ.* (T 28.9.2004)
- (26) *Minä menen joulukuussa **työharjoittelu Otava Annelle** on sama paikka kuin ennen.* (S 8.10.2004)

Aineistoni viimeiset esimerkit osoittavat, että TO-funktion merkitseminen on jo monissa konteksteissa täysin kohdekielinen.

- (27) *Matti voi viedä sinut **kotiin!*** (T 25.12.2004)
- (28) *Minä lähdän **thaimaahan** ensi torstaina. Minä haen minun pienen tyttären **suo-
meen**.* (S 8.1.2005)

KÄYDÄ:

Vielä viimeiseksi esittelen tämän funktion kohdalla yhden erikoistapauksen, joka voidaan tulkitä monifunktioiseksi: Käydä-verbi (vaikka onkin muutosverbi) vaatii aina olosijan.

- (29) *Minä kävin **neuvola**.* (S 2.9.2004)

Kyseessä on [TAPAHTUMA], joka voidaan kuvata kuten ilmaus *jääda johonkin* tapahtumafunktiolla STAY. Tämä on intuition vastaista, onhan käydä-verbin merkitys enemmän dynaaminen ja liikkeen sisältävä kuin staattinen. Sijanvalinta jää idiosynkrasiaksi, vaikka sille ratkaisua voidaankin hakea verbisemantiikasta. Toinen vaihtoehto on kuvata *käydä*-verbi semanttiselta rakenteeltaan kompleksisena: se ilmaisee useita osatapahtumia sisältävän asiain-tilan GO TO + BE + GO FROM. Tätä tukee se, että samantyyppisen *pistäytyä*-verbin kanssa sijavalinnan voi määrätä jokainen osatapahtuma: *pistäytyä junassa / junaan / junasta asemalaiturilla*. (Leino 1990c: 299.) Ilmaus on joka tapauksessa kiteytynyt kieleemme (Onikki 1990: 254).

Rakenne ”käydä kaupassa” on ehkä erehdyttänyt valitsemaan inessiivin päätteen myös mennä-verbin kanssa jo oppimisen varhaisessa vaiheessa. Toisaalta Khon kuvaa nimenomaan tilannetta, jossa hän ’on kaupassa’ ja kohtaa ujostelevan lapsen.

- (30) *Minä menen **kaupassa** on lapsi ujo minulle* (KT 27.10.2003)

4.2.1.2.2 FROM, DIR

Erosijojen käyttö on suomessa tulosijojen käyttöä huomattavasti vähäisempää: kohdeväylän ilmaiseminen on kielessä (siis ihmisten välisessä kommunikoinnissa) tärkeämpää kuin lähdeväylän ilmaiseminen (Lauerma 1990a: 131). Lähdeväylän ilmaisemiselle on kuitenkin maa-hanmuuttajien kielessä suuri tarve, mistä kertoo se, että aineistostani löytyy yllättävän monta DIR-funktioista ilmausta.

Ensimmäinen esimerkkini sijoittuu vaiheeseen, jossa Khon ei ollut vielä hahmottanut morfologian olemassaoloa. Khon ilmaisee elatiivia suomalaisella päätteellä, joka on irrotettu prepositioksi. *Thaimassa* on kiteytynyt, analysoimaton muoto: merkitys on 'Thaimaa'.

- (1) *Hei **sta Thaimassa***. ('Hello from Thailand.') (S 25.10.2002)

Seuraavat elatiivimuotoiset ilmaukset löytyvät aineistostani vasta puoli vuotta myöhemmin. Esimerkit 2 ja 3 on tulkittava DIR-funktioiseksi: ruoan alkuperä on Thaimaa.

- (2) *Sina et syot mina kokkiin ruoka **Thaimaasta*** (T 17.4.2003)
(3) *nut minulla on syo ruoka **Thaimasta** paljon hyvin* (T 29.4.2003)

Tässä vaiheessa myös elatiivin FROM-funktio on omaksuttu, kuten esimerkit 4 ja 5 osoittavat.

- (4) *Maina kirjoitan sinulle **Thaimaasta*** (S 26.4.2003)
(5) *Mina ottaa sieni **metsasta** paljon*. (T 28.8.2003)

Hankalaa koti-sanaa IN-funktioisena analysoin jo luvussa 4.2.1.1 (esim. 32–39). Tässä essiivimuotoinen variantti on löytynyt, mutta merkitys on FROM-funktioinen 'tulemme hakemaan sinua kotoa'. Tällainen yksittäinen, poikkeavasti taipuva lekseemi ei sinänsä kerro paikallissijajärjestelmän oppimisesta mitään. Ilmaus on tässä kuitenkin kekseliäällä tavalla rakennettu.

- (6) *Ok me menemme otaa sinua **kotona*** (T 12.9.2003)

Esimerkissä 7 FROM-funktio on merkitty inessiivin ja illatiivin päätteellä: 'pois Mikkelistä'. *Poissa* on todennäköisesti analysoimaton muoto, mutta illatiivin valinta (*Mikkeliin*) saattaa johtua ilmauksessa toistuvasta *koulun*-muodosta. Khon on siis ottanut käyttöön mielessä päälimmäisenä olevan päätteen.

- (7) *Minä menen koulun bussilla, sitten mä tulen **poissa Mikkeliin!** Minä odotan bussi*

numero 4 menen koulun jokipäivä! (S 15.1.2004)

FROM-funktion merkitsemisen horjunnasta kertoo myös seuraava esimerkki, mikäli sen merkitys tulkitaan niin, että Khon on matkalla 'ystävänsä luota kotiin' tai menossa ystävänsä luokse, joka asuu '40 km Mikkelistä'.

(8) *Hei hyvää ystävän, mitä sinä teet tänään? Nyt minä olen **kotiin** sytävää kaukana **mikkeliin** 40 (T 14.2.2004)*

Esimerkissä 9 toistuu jälleen ongelma, joka liittyy kongruointiin: Khon käyttää kieltä mahdollisimman taloudellisesti eikä siis merkitse päätettä kuin yhteen sanaan, joko referenssin kohteeseen tai sen määreeseen. Idiomaattista olisi sanoa, että "työ saadaan X paikasta". Tässä Khon kuitenkin hahmottaa tilanteen niin, että hän on "menossa töihin X paikkaan". Ilmaus on rakennettu välikielisestä näkökulmasta, jossa suunta hahmottuu toisella tavalla kuin kohdekielessä.

(9) *Mä en tiedä **mihin paikka** mä saan työ. (T 28.9.2004)*

Aineistoni viimeisessä esimerkissä FROM-funktio on merkitty kohdekielisesti.

(10) *Ja minä näen minun suksulaiset ja aitin ja isän minun sisko tulee myös **bangkokista** kotiin. (S 8.1.2005)*

SPATIAALINEN KENTTÄ

kieltä opittu aika (kk)	be	go
3	ei taivutusta; taivutetut kiteytymät	ei taivutusta; taivutetut kiteytymät; prepositiot
6	Funktiot aina merkitty, vaikka usein päätteet sekoittuvat. Inessiivi IN- ja AT-funktioissa, adessiivi ON- ja AT-funktioissa hahmottuvat.	Funktiot osin merkitty. Jatkuvaa horjuntaa: illatiivi, inessiivi, elatiivi tai ei päätettä TO-funktiossa; illatiivi+elatiivi tai elatiivi FROM- ja DIR-funktioissa.
9	jopa FAST-funktioiden inessiivi	Funktiot vain osin merkitty.
12 (1 v)	Funktioiden merkintä pääosin kohdekielistä.	TO-funktiossa inessiivi tai illatiivi; FROM-funktiossa elatiivi. Funktiot yhä osin merkitsemättä.
15	Horjuntaa: IN-funktio osin merkitsemättä	TO-funktioiden illatiivi vakiintunut. Illatiivi myös FROM-funktioisena.
18	Funktiot merkitty osin illatiivilla tai jätetty merkitsemättä. Pääosin kohdekieliset muodot.	TO-funktioiden ilmaukset kohdekielisiä, ainoastaan kongruenssi-ongelmallista. FROM-funktion merkintä horjuu ja haittaa viestintää.
21	IN-funktio kohdekielinen, AT horjuu (merkitty allatiivilla).	TO vakiintunut, FROM-funktioista ei aineistoa.
24 (2 v)	Pääosin kohdekieliset ilmaukset, mutta IN-funktiot merkitty myös illatiivilla, prepositioilla tai jätetty merkitsemättä. Kongruenssi tuottaa ongelmia.	TO-funktio pääosin kokonaan merkitsemättä. Kongruenssitapauksissa yksi paikka ilmaiseva sana merkitty.
27 >	Funktiot aina merkitty. Horjunta ei vaikeuta viestintää.	TO- ja FROM-funktiot merkitty kohdekielisesti.

Taulukko 4. Oppijan paikallissijakäytöt spatiaalisella kentällä.

4.2.2 Temporaalinen kenttä

Thain kielessä ajankohtaa ilmaisemaan riittää ajankohtaa merkitsevä sana, poikkeuksena epämääräistä nykyhetkeä ja ajankestoja merkitsevä *nai*; suomessa temporaalinen sijainti on aina merkittävä sijapääteellä. Ainakin osaksi äidinkielen systeemistä voi johtua se, että Khon jätti aluksi aikaa jo itsessään ilmaisevat sanat taivuttamatta (ks. luku 3.2). Ei-kohdekielisiä muotoja riittää oppimisen taipaleella myös siksi, että temporaalisen kenttämme ilmaisimet ovat hienojakoisessa työnjaossa keskenään (ks. luku 2.4.3.2).

Kuten paikan-, myös ajanilmauksissa on staattisen ja muuttuvan tilan distinktio: luvussa 4.2.2.1 erittelen Khonin staattisia, luvussa 4.2.2.2 muuttuvia ajanilmauksia. Tarkastelen aineistostani vain ajankohtaa ilmaisevia esimerkkejä, koska ajankestoja merkitään enimmäkseen muilla kielellisillä elementeillä kuin paikallissijoilla. Ainoastaan muutaman ajankeston ilmauksen nostan esiin luvussa 4.2.2.2.

4.2.2.1 [TILA], BE - AT

Temporaalisen kentän yleisin funktio on AT. Thain kielessä funktiosanoja ei tarvita vuodenaikojen, kuukausien, viikonpäivien tai vuorokauden aikojen kohdalla: niiden nimet ilmaisevat yksinään ajankohtaa (ks. luku 3.2.2). Englannissa vaaditaan prepositioita, mutta ilmeisesti äidinkielen vaikutuksesta Khon ei yrittänyt keksiä niitä tälle kentälle.

Inessiiviä käytetään suomessa lähinnä vain kuukausien nimien kohdalla. Seuraavissa esimerkeissä näkyy oppimisen eteneminen näiden lekseemien osalta. Aluksi Khon jätti kuukauden merkitsemättä (1), minkä voi tulkita paitsi kuuluvan yleiseen oppimiskulkuun, myös siirtovaikutukseksi. Sitten hän valitsi jonkun päätteen (2) ja päätyi lopulta kohdekieliseen muotoon (3, 4).

- (1) *Sitten **Tammikuu** minulla on loma 2 viikon sitten 12 mun mennä koulun!*
(S 10.12.2003)
- (2) ***Ensi kuukautta** minulla on työharjoitus alkaa 26.4. loppetaan 24.5!* (T 5.3.2004)
- (3) *Minä tulen kotiin **heinäkuussa**.* (S 5.6.2004)
- (4) *Minä menen **joulukuussa** työharjoittelu Otava Annelle --* (S 8.10.2004)

Spesifioimatonta ajankohtaa ilmaiseville sanoille on ominaista adessiivin AT-funktioiden käyttö. Vuorokauden aikojen yhteydessä tämä opitaan varhain (Lauranto 1997: 131). Seuraavista esimerkeistä käykin ilmi, että Khon oppi merkitsemään ensin juuri vuorokaudenajan. *Illalla* on puheessa usein toistuva ilmaus.

- (5) *Joo nadan ensi viiko tule illalla* (T 25.7.2003)
- (6) *huomena mina menen oppie mikkelissa aika 17.00 illa* (T 10.9.2003)
- (7) *Nyt on kovin kylmä aamulla ja pimeä.* (S 24.1.2004)
- (8) *Hei. Tervetuloa, MATTIN VOI TUON SINUN KOTIIN ILLA LLA!* (T 19.8.2004)
- (9) *minä olen kovin väsynyt illalla ja on paljon kotitehtävä* (S 8.10.2004)

Myös vuodenajat saivat pian ajankohtaa merkitsevän ilmaisimen, vaikka ne aluksi jäivätkin taivuttamatta kuten thaikielessä.

- (10) *minä haluan nahda sinua kesä jos tulen* (S 1.6.2003)
- (11) *Talvella on kylmä*
- (12) *syksyllä saataa vettä ja on märkää* (KT 27.10.2003)
- (13) *Oletko sinä nyt naimisissa? Minä en tiedä sinä kerroit että sinä menet kesällä.*
nähdään kesällä. (S 5.6.2004)

Adessiivilla ilmaistaan siis yleensä spesifioimatonta, essiivillä spesifiä ajankohtaa (*keväällä – viime keväänä*). Seuraavanlaisissa ilmauksissa kohdekielinen morfologinen ilmaisim on kuitenkin adessiivi, vaikka ajankohta onkin spesifi (ks. Lauranto 1997: 132). Khonin välikielessä on jatkuvaa horjuntaa päätteen valinnan suhteen tällaisissa tapauksissa. Thain kielessä riittää mennyttä (*koon, myä, lääu*) tai tulevaa (*nää*) aikaa ilmaiseva prepositio- tai postpositiomainen funktiosana ajankohdan kanssa (ks. luku 3.2.2). Siksi ilmaus *ensi viiko* voi tulkita äidinkielen mukaisen hypoteesin testaamiseksi. Yllättävän nopeasti Khon kuitenkin alkoi merkitä myös spesifin ajankohdan morfosyntaktisella ilmaisimella. Viestinnällisestihän se ei olisi ollut kovin tärkeä.

- (14) *Ensi viiko sinulla on työ?* (T 25.7.2003)
- (15) *Ensiviikolla minä opiskelen tietokone, minä pelkään kovasti* (S 24.1.2004)
- (16) *Tämä viiko kouluun on koen.* (T 11.2.2004)
- (17) *Viime viikon minulla oli koe.* (S 19.2.2004)
- (18) *Ensi viikolla mina katson tyoharjoittelupaikka.* (T 28.2.2004)
- (19) *Ensi viikona minulla on koe, alka työ 25.10.* (T 28.9.2004)

Oma tapauksensa on idiomaattinen raskauden ajankohtaa merkitsevä ilmaus *olla X viikolla*. Khon on kuullut tämän ja myös osannut ilmaista ymmärrettävästi. Ajankohta on vain jäänyt morfologisesti merkitsemättä.

(20) *Minä olen nyt 11 viikko ja pieni syntyy 24 Maalikuun ensi vuotta.* (S 2.9.2004)

Temporaalisessa kentässä käytetään myös yleisiä paikallissijoja produktiivisesti. Essiiviä käytetään ensisijaisesti viikon- ja juhlapäivien ja vuoden kanssa sekä silloin, kun ajanilmauksella on attribuutti ('vapaa päivänä') ja se on siis spesifioitu. Khon oppi pian merkitsemään päätteen viikonpäivien nimiin, mutta ei spesifeihin ajankohtiin (esim. 24, 26).

(21) *Mina olen työssä maanantai tiistai keskiviikko sitten loppu.* (T 28.12.2003)

(22) *Mitä sinä teet viikonloppuna?* (S 24.1.2004)

(23) *minun koulu loppuu perjantaina, kello on 14 ja olen kotona kello 15:30* (S 28.1.2004)

(24) *Mitä sinä teet vapaa päivä?* (S 4.2.2004)

(25) *Lauantaina me menemme Lahtiin,* (S 4.2.2004)

(26) *Minä olen nyt 11 viikko ja pieni syntyy 24 Maalikuun ensi vuotta.* (S 2.9.2004)

Ablatiivia, joka on spatiaalisessa ja possessiivisessa kentässä aina FROM-funktioinen, käytetään temporaalisessa kentässä myös AT-funktiossa. Yleisin tapaus on arkipuheinen kellonaikojen ilmaiseminen. – Yleiskielessä ja kirjakielissä ne ilmaistaan *kello yksi* -tyyppisellä rakenteella. (Lauranto 1997: 133.) Seuraavista esimerkeistä käy ilmi, ettei Khon vielä ole oppinut ATTemp -funktioista ablatiivia. (Osaksi syy voi olla myös siinä, että tekstiviesti kirjoitetaan mahdollisimman taloudellisesti merkkejä säästäen.)

(27) *Mina lopetan työt aina 14* (T 9.8.2003)

(28) *Minulla on työtä mutta minä pysähdytän aikaan 14 jokapäivä* (T 18.8.2003)

(29) *huomena minä menen oppi mikkelissa aika 17.00 illalla* (T 10.9.2003)

Puoli vuotta myöhemmin AT-funktioinen ablatiivi esiintyy sähköpostiviestissä (30). Toisessa viestissä Khon on palannut *kello yksi* -tyyppiseen rakenteeseen, mihin ei voi olla vaikuttamatta lukujen vaikea taivutus. Tuskin kukaan suomalainenkaan kirjoittaisi *neljätoista*. *Kahdelta* olisi luontevampi, mutta 14 on joka tapauksessa eksakti. Ylimääräinen olla-verbi esimerkiksi 31 kielii siitä, että *kello yksi* -rakenteeseen ei ole vielä vakiintunut.

(30) *Nyt on kovin kylmä aamulla ja pimeä. Koska aurinko nousee kello yhdeksältä mutta ilma on kaunis.* (S 24.1.2004)

- (31) *minun koulu loppuu perjantaina, kello on 14 ja olen kotona kello 15:30* (S 28.1.2004)

4.2.2.2 [TAPAHTUMA], GO – TO ja FROM

Ajallisen sijainnin rajakohtia ja ajankohtien siirtymistä ilmaistaan temporaalisessa kentässä muutossijoilla. Esimerkin 1 ilmaisun voisi kääntää välikiielestä kohdekieleksi 'maanantaista keskiviikkoon'. Kahden rajakohdan ilmaisemisen (FROM – TO) asemesta Khon on luetellut kaikki ajankohtaan sisältyvät päivät.

- (1) *Mina olen työ maanantai tiistai keskiviikko sitten loppu.* (T 28.12.2003)

Seuraavat ilmaisut voi mielestäni tulkita sekä AT- että TO-funktioisiksi. Lauerma (1990a:170) pitää illatiivia temporaalisen pseudoavaruuden pisteenä, johon asti [TAPAHTUMA] tai [TILA] jatkuu (*Teoksen ilmestymiseen on vielä aikaa*), siis TO-funktioisena. Tietty asiointi siis vallitsee, kunnes joku tulee.

- (2) *Kyllä mihin aikaan voin tullen* (T 18.10.2003)

- (3) *Mihin aikaan sinä tulet?* (T 25.12.2004)

Ajan loppurajaa (TO) ilmaistaisiin kohdekielisesti myös esimerkin 4 kaltaisessa ilmaisussa illatiivilla: 'tämän kuun loppuun'. Khon on oppinut joka tapauksessa lisäämään päätteän ajankohtaa merkitsevään sanaan.

- (4) *Minulla on työn tama kuukauta loppu!* (S 10.12.2003)

Erosijoilla, etenkin elatiivilla, ilmaistaan ajankohtaa, josta lähtien [TAPAHTUMA] tai [TILA] vallitsee: *Juhannuksesta päivät lyhenevät* (Lauerma 1990a: 167, 168). Seuraava ilmaus on varmasti opittu fraasina, mutta analysoimattomanakin se edustaa itseään temporaalisella kentällä. Piste temporaalisessa pseudoavaruudessa sijoittuu hetkeen 'pitkä aika sitten', josta lähtien emme ole tavanneet.

- (5) *Kiva näädä sinua pitkästä aikaa.* (KT 27.10.2003)

Ajankestoa ilmaisemaan käytetään illatiivia, mutta lähinnä vain negatiivisissa ilmauksissa (Lauerma 1990a: 173).

- (6) *Nyt mä olen koulun jokipäivä, mutta mä Suomea en ole pitkä aika!* (S 15.1.2004)

(7) *Minä en ole kirjoittanut pitkään aikaan sinulle.* (S 14.11.2004)

TEMPORAALINEN KENTTÄ

kieltä opittu aika (kk)	be	go
3	aineistossa ei esimerkkejä	aineistossa ei esimerkkejä
6	aineistossa ei esimerkkejä	aineistossa ei esimerkkejä
9	funktiot pääasiassa merkitsemättä; AT-funktioiden adessiivi 1. kerran (vuorokauden ajan merkitsimenä)	aineistossa ei esimerkkejä
12 (1 v)	AT-funktioiden adessiivi vuorokauden- ja vuodenajan merkitsimenä systemaattisesti; kellonajat merkitsemättä	illatiivi ja elatiivi kiteytyneissä ilmauksissa (esim. <i>pitkästä aika</i>)
15	kellonaika merkitty ablatiivilla; yleiset paikallissijat viikonpäiviin; kuukauden nimet merkitsemättä	Funktiot pääosin merkitsemättä. Aineiston esimerkit ”vaikeita”: <i>tämä kuukauden loppu</i> ’tämän kuukauden loppuun’; negat. ajankesto: <i>pitkä aika</i>
18	spesifi ajankohta merkitty 1. kerran: <i>ensi kuukauden, ensi viikolla</i>	aineistossa ei esimerkkejä
21	kuukauden nimet merkitty	aineistossa ei esimerkkejä
24 (2 v)	ilmaukset kohdekielisiä, ongelmia vain spesifeissä tapauksissa: <i>ensi viikolla / vuotta</i>	aineistossa ei esimerkkejä
27 >	- ” -	negat. ajankesto kohdekielinen: <i>pitkään aikaan</i>

Taulukko 5. Oppijan paikallissijakäytöt temporaalisella kentällä.

4.2.3 Possessiivinen kenttä

Konseptuaalisessa semantiikassa possessiiviset ilmaukset jaetaan kahteen ryhmään: erottamattoman ja luovutettavan omistuksen ilmauksiin (ks. luku 2.4.3.3). Tässä aineistossa minulla on kuitenkin esimerkkejä vain ulkopaikallissijoilla muodostettavista luovutettavan omistuksen ilmauksista, jotka ovat frekventtejä ja joita on tarve ilmaista jo aivan oppimisen alkuvaiheessa.

Käsittelen ensin luvussa 4.2.3.1 omistuskonstruktiota, joka opitaan ensimmäisenä: ”X:llä on Y”. Tämä rakenne ilmaisee prototyypistä omistusta, jossa omistajana on elävä olio. Se opitaan usein fraasina, eikä siksi todennäköisesti yhdisty oppijoiden mielessä spatiaalisiin eksistentiaalirakenteisiin. (Lauranto 1997: 121–122.) Luvussa 4.2.3.2 tarkastelen oppijan tapaa ilmaista vastaanottajaa. Molemmissa luvuissa aineisto keskittyy muutaman persoonapronominin taivuttamisen ympärille: ilmaisutarpeet liittyvät arkisessa kanssakäymisessä usein minuun ja sinuun: meihin.

4.2.3.1 [TILA], BE_{Poss} – Prototyypinen omistusrakenne

KONKREETTINEN POSSESSIIVISUUS:

Kahdesta ensimmäisestä esimerkistä käy ilmi, kuinka voimakkaasti Khon tukee englantiin oppimisensa alkuvaiheessa. Omistusrakenne (joka siis vaatisi adessiivia) on koottu taivuttamattomasta persoonapronominista ja verbeistä. *Olla omistaa* on sanakirjan antama käänne englannin *have* -verbille; ’omistamista’ tai ’jonkun hallussa oloa’ merkitsee vastaavasti thain *mìi*.

- (1) *Koskaan on koti mina olla omistaa luo paljon. (‘Because in home I have work too much.’)* (S 25.10.2002)
- (2) *Okay nut mina olla teos kello luo oppia kanssa sinä. (‘OK now I have time to learn with you.’)* (S 25.10.2002)

”Hänellä” (esim. 3) on ongelmallinen vartaloon lisätyn e:n vuoksi: Khon on jakanut adessiivimuodon kahdeksi sanaksi, minkä voi päätellä sanavälin lisäksi siitä, että informantti on hyvin tarkka vokaaliharmonian kanssa. Päätteiden kaksi varianttia (-ssa, -ssä jne.) kiusasivat aluksi niin kovasti, että kun annoin selityksen, se ei unohtunut. Vokaaliharmonian hahmotta-

minen voi olla merkki siitä, että informantti on hahmottamassa morfologista systeemiämme pikku hiljaa myös flekteeraavalla tasolla.

(3) ***hän nella on kaksi sika lammas lehmä.*** (Kirjoitustehtävä sarjakuvasta 12.3.2003.)

Khon on oppi pian tuottamaan protyyppisimmän BEPoss omistusrakenteen. Olla-verbi jää edelleen rakenteesta usein pois, omistaja tulee aina kuitenkin merkittyä. Laurannon (1997: 124–125) mukaan suomen omistusrakenne on morfosyntaktisesti helppo, mutta vaikeaksi sen tekee se, että omistaja on morfologisesti merkittävä. Oppimiskulku etenee todennäköisesti merkitsemättömästä omistajasta merkittyyn (Lauranto 1997: 126–127.) Tässä oppimisen vaiheessa Khon on oppinut merkitsemään omistajan morfosyntaktisesti; olla-verbi ei näytä sen sijaan kantavan yhtä vahvasti merkitystä, tai se ei ole hahmottunut kiinteäksi osaksi rakennetta. (Tunteen, kuten ikävän, ”omistamista” merkitseviä ilmaisuja tarkastelen lähemmin tässä samassa luvussa Mentaalinen possessiivisuus -otsikon alla.)

(4) ***Sinulla** paljon työtä kun lähettät minulle kirje.* (T 11.4.2003)

(5) *minä . tiedän . **sinulla on** työ . paljon.* (K 15.4.2003)

(6) *minä . iloinen . **minulla on** ystävän . hyvää minä toivoa . sinulle ymmärätä minä . kirjoittaa.* (K 15.4.2003)

(7) *Terve tulet **sinulla** ei työtä? **Minull on** työtä mutta minä pysahdytään aikaan 14 jokapaiva* (T 18.8.2003)

(8) *Nut **sinulla on** oppie paljon? **minulla** ikava sinua* (T 10.9.2003)

Välillä näyttää siltä, että omistuskonstruktion ja possessiivipronominin ero ei ole Khonille selvä. Omistajanhan voi merkitä tietyissä konteksteissa myös genetiivimuodolla. Khonin välikielen systeemistössä näyttää olevan tärkeintä vain merkitä omistaja jollain morfosyntaktisella ilmaisimella – joko genetiivillä tai adessiivilla.

(9) ***Sinun** paljon koulua? Miten **sinulla** muuten menee? **Minulla on** työtä paljon* (T 30.9.2003)

Omistuskonstruktio on jo oppimisen melko varhaisessa vaiheessa useimmiten kohdekielinen: funktion ja sen morfosyntaktisen ilmaisimen suhde näyttää vakiintuneen. Esimerkissä 12 on kuitenkin horjuntaa: ensin omistaja on jäänyt merkitsemättä (tässä tapauksessa sopiva muoto olisi myös genetiivi), sitten konstruktiosta on jäänyt olla-verbi pois.

(10) ***Minulla on** ikävä sinua. nähdään pian, jos **sinulla** vain **on** aikaa.* (S 25.9.2003)

(11) **Minulla on** muisti huono (KT 27.10.2003)

(12) **Minä työ on kiireinen minulla ei aika syö ruoka** (KT 27.10.2003)

Myöhemmin vaihtelu edelleen jatkuu. Omistaja on systemaattisesti merkitty, mutta olla-verbi jää pois. Ainakin negatiivisissa lauseissa olla-verbin poisjääminen voi johtua siitä, että sitä olisi taivutettava. (ks. myös esimerkki 7 ja 12.)

(13) *Nyt **minulla** paljon työn. **Minulla on** työn tama kuukauta loppu!*

*Sitten Tammikuu **minulla on** loma 2 viikon sitten 12 mun mennä koulun!*

*Jos **sinulla on** aika olisi hauska nähdä?*

*Jos **sinulla ei** aikaa. Ei se mitaan! **minulla en** hyvä kysyn paljon!*

(S 10.12.2003)

Viimeisissä tämän tyyppisissä esimerkeissäni muodon ja funktion suhde on jo vakiintunut. Omistusrakenne taipuu jopa menneeseen aikamuotoon (14).

(14) *Viime viikon **minulla oli** koe.* (S 19.2.2004)

(15) **Minulla on** päivällä vapaa 2 tuntia minä soitan sinulle jos **sinulla on** vapaa päivällä. (S 2.9.2004)

MENTAALINEN POSSESSIIVISUUS:

Omistusrakenne horjuu etenkin silloin, kun on kyse mentaalista tunnetilan ”omistamisesta”. ’Minulla on ikävä sinua’ -ilmauksessa omistajaa ei ole merkitty morfosyntaktisesti. Khon on todennäköisesti oppinut tämän ilmauksen aikaisemmin fraasina, eikä hahmota sitä samankaltaiseksi omistusrakenteeksi kuin protyyppisempää omistamista. *Ikävä* saattaa myös sekoittaa verbiin *ikävöidä*, jolloin lauseet olisivat englannin ja thain mallin mukaisia: *I miss you, tsan khit thyng khun*: sananmukaisesti ’minä ajatella ikävä sinä’.

Esim. Lauranto (1997: 123) lukee *minulla on nälkä* -tyyppiset lauseet possessiiviksi, vaikka omistussuhde ei olekaan prototyyppinen. Nämä tunnetilan omistamista merkitsevät ilmaukset kuitenkin vaihtelevat informantillani erityisen paljon koko ensimmäisen suomea opitun vuoden ajan.

(16) **Minulla on** ikava sinulle, milloin sina tulet. Minun kotiin. (T 18.3.2003)

(17) **Mina** ikava sinua. (T 29.5.2003)

(18) **Minulla** ikava sinua. (T 28.8.2003)

Esimerkeissä 19 ja 20 omistuskonstruktio on kohdekielinen: funktion ja sen morfosyntaktisen ilmaisimen suhde näyttää vakiintuneen myös abstraktimman omistamisen ilmaisuissa.

(19) *minulla on* ikävä lapsi joka on Thaimaassa.

(20) *kun minulla on* kuumetta luulen että olen sairas. (KT 27.10.2003)

Tunnetilan omistamista ilmaisevat myös ”minulle kuuluu hyvää” tai ”minulla on kaikki hyvin” -tyyppiset fraasit. Toisaalta ne ovat niin idiomaattisia rakenteita, etteivät ne ole loogisesti osa possessiivista kenttää. *Minulla* -muodon valitseminen on loogista: adessiivilla merkitään prototyypisesti [TILAA], mihin kategoriaan *Minulle kuuluu hyvää* -tyyppiset tunnetilan ilmaisut kuuluvat. Idiomaattista sen sijaa olisi valita allatiivi. Välikielisessä *minulle on hyvin* -ilmaisuissa nämä fraasit näyttävät sekoittuneen.

(21) *Minulle on* hyvin (T 29.4.2003)

(22) *Mitä kuuluu, kaikkea hyvin? Minulla en* hyvin. *koskaan mä en ymmärrä paljon!*
(S 15.1.2004)

(23) *Minä olen* kaikki hyvin. (S 18.1.2004)

(24) *Kiitos minulla kuuluu* hyvä. (S 4.2.2004)

Esimerkissä 25 horjunta voi johtua myös siitä, että thainkielisessä ympäristössä suomen kielten rakenteet ovat entistä etäisempiä. Khonin palattua Suomeen rakenne on jälleen kohdekielinen (26). Aineistoni viimeinen esimerkki (27) sijoittuu ajankohtaan, jolloin Khon oli juuri tullut kuukauden matkalta Thaimaasta. Rakenne on jälleen vaihtelutilassa.

(25) *Minulla on* kaikki hyvin! -- *olen* ikävä sinua (K Thaimaasta kesä/heinäkuussa 2004)

(26) *Minä olen Suomessa* -- *minulla on* ikävä sinua (T 10.8.2004)

(27) *hän ole* vaikea *olla* koska kieli hän ei ymmärtää -- nyt *minulla on* iso työn!
Olen ikävä sinun myös! (T 22.2.2005)

4.2.3.2 [TAPAHTUMA], GO - TOPoss - vastaanottaja

KONKREETTINEN SIIRTYMÄ:

Esimerkit 1 ja 2 ovat sähköpostista 25.10.2002. Suomen morfologinen systeemi ei ole auen-

nut, sen asemesta Khon käyttää englannin merkitysten koodausjärjestelmää: kääntää englantia suoraan suomeksi. Äidinkielestä on kenties saatu tukea uusille hypoteeseille. Allatiivin ilmaismiseen käytetty prepositio *luo* vastaa merkitykseltään paitsi englannin *to-* myös thain *dää-* ('*kohti*') ja *kää* sekä *haa* -prepositiota (ks. luku 3.2.3).

- (1) *Minä anteeksi **luo mina** en ole panna **luo sinä**. ('I am sorry **too**. I not put letter **to you**.)*
- (2) *Okay sinä lähettää E-mail **luo minut** mina koettaa luo oppia. ('OK you send E-mail **to me** I try to learn.)*

Myös seuraavat esimerkit (S 30.10.2002) valaisevat, kuinka paljon informantti on alkanut tukea oppimistaan Englantiin. Jopa prepositiot kääntyvät suoraan suomeksi. (Informantti on kääntänyt itse viestinsä myös englanniksi varmistaakseen, että ymmärrän, mitä hän tahtoo sanoa.) Esimerkistä 4 löytyy kuitenkin jo (todennäköisesti analysoimaton) allatiivimuoto *minulle*.

- (3) *Nut mina ei ymmärtää jotakin sinut voi helvetti **minut**. 'Now I dot understand something you can hell **me**.'*
- (4) *Sinä muistaa antaa **minulle** ennen kuin kun tulen selke **luo Thaimassa**. 'you remember you give **for me** before when I come back **to Thailand**.'*

Esimerkeissä 5 ja 6 Khon käyttää jo kohdekielisesti allatiivimuotoa. 'Meille' on taivutettu loogisesti liittämällä oikea pääte pronominin nominatiivimuotoon. Yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan vartalovaihtelu on jo tuttu.

- (5) *Mina tedan **melle** hyva thai roukaa. (T 23.2.2003)*
- (6) *Sinulla paljon tyota kun lähettät **minulle** kirje. (T 11.4.2003)*

Seuraavassa esimerkissä Khon on merkinnyt vastaanottajan paitsi allatiivinpäätteellä, myös prepositiolla. Tämä johtuu vielä jonkinlaisesta epävarmuudesta viestin perille menon suhteen, mistä myös englannin varmistuskäyttö kielii.

- (7) *Sina voit antaa taulut **luo minulle**. Can you give you picture for me (T 17.4.2003)*

Konkreettisen vastaanottajan merkitseminen tuottaa vaikeuksia vain oppimisen varhaisessa vaiheessa. Ilmaukset muuttuvat pian kohdekielisiksi. Seuraavissa esimerkeissä prosessin

suuntaisuus on selkeästi havaittavissa, ja ilmaukset ovat siis rinnastettavissa spatiaalisen kentän ilmauksiin (Lauranto 1997: 127).

(8) *mina kokki jotain hyvää **sinulle*** (T 30.7.2003)

(9) *Minä kirjoji **sinulle** kirje lisää pian.* (S 18.1.2004)

MENTAALINEN SIIRTYMÄ:

Mentaalis-kommunikatiivisen possessiivisuuden kenttää kuuluvissa ilmauksissa virheitä syntyy enemmän. Prosessin suuntaisuus ei ole yhtä helposti hahmotettavissa kuin konkreettisen olion siirtyessä, jolloin liike voidaan rinnastaa spatiaaliseen. (ks. myös Lauranto 1997: 127–128).

Esimerkissä 10 vastaanottaja on merkitty kohdekielen kannalta väärällä ilmaisimella. ”Soiton vastaanottaja” hahmottuu todennäköisesti toiminnan kohteeksi, jolloin sen akkusatiiviohjettiksi merkitseminen on loogista. Thain kielessä vaaditaan tässä kontekstissa funktiosanaa *haa*, joka merkitsee toiminnan vastaanottajan samalla tavalla kuin konkreettisesti siirtymässä (ks. luku 3.2.3), joten sekaantuminen tuskin johtuu äidinkielen järjestelmästä. Kohdekielinen muoto löytyy joka tapauksessa vasta vuoden kuluttua.

(10) *huomena mina soitaan **sinua*** (T 18.8.2003)

(11) *Minulla on päivällä vapaa 2 tuntia minä soitan **sinulle** jos sinulla on vapaa päivällä.* (S 2.9.2004)

Vastaavaa horjuntaa siinä, pitäisikö käyttää allatiivia datiiivin funktiossa vai jotain objektin sijaa, on Khonin välikielessä pitkään. Siis datiiivi- ja objektiakkusatiivi ovat välikielessä yhdistyneet ja sekoittuneet. Auttaa-verbin kanssa Khon valitsi aina allatiivin, mikä on ymmärrettävää: ”antaa apua jollekulle” voi hahmottaa paitsi konkreettiseksi toiminnaksi, myös mentaaliseksi siirtymäksi, neuvomiseksi. Allatiivin käyttö odottaa-verbin kanssa on sitä vastoin kohdekielen vastainen (esim. 14). Kenties informanttini kuitenkin välikielessään hahmottaa mentaalisen toimintansa suunnan siten, että allatiivin päätte on looginen

(12) *Minä haluan sinun apua **minulle**, koskaan minä en ymmärrä.* [sanaluokkia]
(S 15.1.2004)

(13) *Hän autaa **minulle**. Noin opiskelijan koska Suomi kieli on vaikea muuttaa kokoajan.* (S 28.1.2004)

(14) *Minä odotan **sinulle**.* (S 28.1.2004)

Nikanne (1990a: 184) esittää PossM-ilmauksiin kuuluvaksi esimerkiksi lauseet *Ville kertoi Maijalle uutta tietoa. Maija sai Villeltä satikutia. Maijalla on hyvä idea. Villellä on kylmä.* Tunteen siirtymistä hän ei siis erittele, vaikka suomeksi tunteet ”omistetaan”. Mielestäni tunteen jollekin kohdistamisen voi tulkita mentaaliseksi tai kommunikatiiviseksi possessiivisuudeksi (PossM): Myös tunteiden osoittamisessa on kyse kommunikaatiosta. Tunnetta siirrettäessä viesti lähetetään vain usein nonverbaalisesti, toisin kuin *tieto* tai *satikuti*. Esimerkkien 15 ja 16 ilmauksissa kyse ei ole konkreettisesta hallintasuhteen muutoksesta vaan asennoitumisesta jotakuta kohtaan: tunne kohdistetaan vastaanottajalle. Liike on siis kuviteltu. Näistä esimerkeistä käy ilmi, että persoonapronominin taivuttaminen onnistuu, mutta erisnimen yhteydessä possessiivisuus jää merkitsemättä.

(15) *minä vihainen **Matti** hän ei puhuu Suomea minun kaanssa.* (KT 27.10.2003)

(16) *Anne hän on ystävällinen **minulle*** (KT 27.10.2003)

Esimerkissä 17 on selkeämmin kyse mentaalista possessiivisesta siirtymästä. Referenssien kohteet tulee merkittyä:

(17) *kiitos . kaikki **sinulle** . yrität . opetta . **minulle** .* (K 15.4.2003)

Olla jonkinlainen jollekin -tyyppiset ilmaukset voi tulkita erottamattoman possessiivisuuden ilmauksiksi. Tulkinta on kuitenkin ongelmallinen: omistussuhteessahan ei välttämättä tapahdu siirtymää. (ks. Nikanne 1990a: 183–184, 194–198.) Esimerkissä 18 omistussuhteen muutos on sitä paitsi tapahtunut jo aiemmin, kyse on enää takin ominaisuudesta. *Takki on iso minulle* olisi siis hieman selkeämmin possessiivinen ilmaus. – Sopia-verbin kanssa tulosija voi olla motivoitu siksi, että liike (takin päälle laittaminen?) on mahdollinen (Leinon 1990c: 299 mukaan, Siro 1956: 84). Käydä-verbi on sopia-verbille synonyymi, mutta esimerkissä 19 liike ei ole enää mahdollinen. Myöskään esimerkin 20 ilmauksessa ei tapahdu minkäänlaista siirtymää. Kyse on ennemminkin abstraktimmasta kokemuksesta.

(18) *ostin takki vähän iso **minulle*** (KT 27.10.2003)

(19) *Käykö **sinä** lauantai, minun koulu loppu 14.00 ja olen kotissa 15.40 ei ole aika paljon ja minä olen väsynyt.* (T 25.2.2004)

(20) *Yksi asia vielä Minä en ymmärrä monkikko partittiivi ja Objektin vaihtelu on vaikea **minulle** muoto.* (S 2.9.2004)

TOIVOTUKSET:

Toivotukset voi liittää mentaalisen possessiivisuuden kenttään, mutta käsittelen niitä tässä omana kokonaisuutenaan. Esimerkit 21 ja 22 ovat vaiheesta, jossa informantti ensimmäisen kerran hylkäsi prepositiot possessiivisella kentällä. Esimerkissä 21 pääte on osattu liittää tuttuun sanaan, muoto on siis ainakin jollain tasolla analysoitu. Esimerkissä 22 Khon on päässyt analysoinnin kautta takaisin kohdekieliseen muotoon. On todennäköistä, että Khon on poiminnut ja kopioinnut vartalon *u*-vokaalin minun viestistäni. Joka tapauksessa hän nyt ymmärtää, että pääte *-lle* liitetään vastaanottajaa merkitsevään sanaan. Tarkoitukseni ei ole keskittyä vartalonvaihteluihin, mutta niissä tapahtuvat muutokset paljastavat, miten informantti sanoja prosessoii. Yhdisteleminen, päätteen liittäminen (perus)muotoon on se strategia, jonka sisäistämistä yritän jäljittää. Mikäli pääte on liitetty ”vääränlaiseen” vartaloon (siis usein suoraan nominatiivimuotoon), oppijan on täytynyt ymmärtää jo jotain morfologisesta systeemistämme – esimerkiksi muotoa *sinälle* (21) informantti ei ole voinut oppia holofraasina. (Erilaisia taivutusstrategioita on eritellyt esimerkiksi Martin 1995: 138.)

(21) Hyvä Joulu **sinälle**. Hyvä uusi vuosi **sinälle**. (S 24.12.2002)

(22) hyva uusi vuotta **sinulle** sanna (S 30.12.2003)

Jo oppimisen alkuvaiheessa Khon oppi taivuttamaan toivotusten vastaanottajan. Esimerkissä 23 pääte on oikea, vaikka muodostettu hieman virheellisesti. Esimerkit 24–29 osoittavat, että Khon käyttää toivotusrakennetta loogisesti ja luovasti. Myös vartalovaihtelu onnistuu: *teille*, *miehelle*.

(23) *hyva kesa sinuel* (S 1.6.2003)

(24) *Hyvää opiskelua sinulle !* (S 10.10.2003)

(25) *Toivon kaikia. hyvää teille*. (K Thaimaasta kesä/heinäkuussa 2004)

(26) *Hyvää uutta vuotta teille molemmille*. (S 31.12.2004)

(27) *Sinulle hyvää uutta vuotta sinullekkini ja sinun miehele myös*. (S 8.1.2005)

Ilmaus *hei hei sinulle* ei ole idiomaattinen mutta loogisesti rakennettu: ’tervehdys sinulle’.

(28) *Hei hei sinulle nähdään joku päivä. !!* (S 8.1.2005)

POSSESSIIVINEN KENTTÄ

kieltä opittu aika (kk)	be	go
3	omistusrakenne: <i>mina olla</i> (<i>omistaa</i>)	käännökset englannista: prepositio <i>luo</i> (<i>mina, sinä</i>), <i>me</i> > <i>minut</i> , analysoimaton <i>minulle</i> , toivotuksissa allat.: <i>sinälle, sinulle</i>
6	protyyppinen omistusrakenne (adess. + olla) sekä konkr. että ment. omistuksessa, olla-verbi jää joskus pois	vastaanottaja merkitty allatiivilla (+ prepostiolla): <i>melle, luominulle</i>
9	omistaja jää usein merkitsemättä <i>mina ikava / minulla on -- ruoka</i>	vastaanottaja merkitty allatiivilla: <i>sinulle</i>
12 (1v)	omistaja aina merkitty (adess.), olla-verbi jää joskus pois	vain mentaalisisessä siirtymässä horjuntaa: <i>soitaan sinua, mina vihainen Matti</i>
15	- ” -	myös mentaalisisessä siirtymässä vastaanottaja merkitty systemaattisesti allatiivilla
18	omistusrakenne myös impf., horjuntaa vain ment. omistuksessa	ilmaukset pääasiassa kohdekielisiä, ment. siirtymäkään horjuu harvoin
21	- ” -	- ” -
24 (2v)	ilmaukset kohdekielisiä	- ” -
27 >	horjuntaa ment. omistuksessa	- ” -

Taulukko 6. Oppijan paikallissijakäytöt possessiivisella kentällä.

4.2.4 Sirkumstantiaalinen kenttä

Sirkumstantiaalisia siirtymiä on tarve ilmaista jo kielen omaksumisen alkuvaiheessa, vaikka oppikirjojen tekijät (siis oppimisprogressioiden sanansaattajat) eivät tätä Laurannon (1997: 134) mukaan ole ottaneet huomioon.

Vastoin muissa luvuissa ottamaani funktionaalista linjaa lähdän tässä alaluvussa liikkeelle muodoista käsin: tarkastelen ensin 3. infinitiivimuotojen oppimista ja sitten paikallisia substantiiveja. Perustelen tätä takinkäännön sillä, että näin kehitys on helpompi saada esille: esimerkkejä on aineistossani suhteellisen vähän.

4.2.4.1 III infinitiivi

Aineistoni neljä ensimmäistä esimerkkiä osoittavat, että vaikka 3. infinitiivi on jo reseptiivisesti tuttu verbimuoto ainakin illatiivimuotoisena, syntaktinen funktio ei ole selvinnyt. Esimerkeissä 1 ja 4 Khon jättää verbin vartalomuotoonsa, esimerkissä 3 taivuttaa sen persoonamuotoon. BE-funktiossa Khon siis käyttää vielä vain verbin vartaloa. Esimerkissä 2 hän taas käyttää 3. infinitiivin illatiivia perusmuodon asemesta. 3. infinitiivin illatiivi viittaa tulevaan toimintaan, niin että osa sen (GO, TO) merkityksestä ja funktiosta on 2. esimerkin valossa auennut.

- (1) *Anteeksi mina **menen katso** ystavanssa on lahti hougenna*
- (2) *mina halvan **tapaamaan** sinulle! I WANNA TO MEET YOU TOO.* (T 21.3.2003)
- (3) *hän on katsooteatterissä* (KT 23.4.2003)
- (4) *Mina **olen katso** autoa jyvaskylässä.* (T 9.8.2003)

Verbin välikielinen perusmuoto palvelee paitsi johdoksena ('oppimista, opiskelemista') myös GOCirc-funktioisena. Sirkumstantiaalisuus jää siis yhä morfologisesti merkitsemättä.

- (5) *Nut sinulla on **oppie** paljon?* (T 10.9.2003)
- (6) *huomena mina **menen oppie** mikkelissa aika 17.00 illa* (T 10.9.2003)

Esimerkissä 7 'tulemme hakemaan -- kotoa' toiminta ei ole vain yksisuuntainen, joten sen merkitseminen on erityisen hankalaa. Kohdekielen normiston vaatimaa 3. infinitiivin päätettä ei vielä löydy, mutta on mahdollista, että *otaa* on välikielinen taivutettu muoto.

- (7) *Ok me **menemme otaa** sinua kotona* (T 12.9.2003)

Seuraavan esimerkin kohdekielisessä muodossa 'laiska tiskaamaan' tulosijan voi nähdä motivoituna, vaikka ilmaisu ei merkitse aktuaalista siirtymää. Kyse on kuitenkin suuntautumista infinitiivin ilmaisemaan tilaan: toimintapotentiaali on olemassa. Mielestäni ilmauksen voi siis tulkita sirkumstantiaaliseksi, vaikka kyse onkin kiteytyneestä ja rektion määräämästä paikallissijailmauksesta. Onikki (1990: 221–254) esittää sirkumstantiaalisia infinitiivejä vain persoonamuotoisen verbin yhteydessä. En tiedä, viekö harhaan laajentaa kenttää tämäntyyppisten ilmausten suuntaan. Sijanvalinta voi olla jo niin syntaktisesti määräytynyttä ja kiteytynyttä, ettei semanttisen motivaation etsiminen ole mielekäästä.

- (8) *Khon on laiska **tiskata** lautanen* (KT 27.10.2003)

Esimerkeistä 9 ja 11 näkyy, että Khon on oppinut ilmaisemaan sekä BE_{Circ} että GO_{Circ} -funktioita kohdekielisillä ilmaisimilla. Esimerkin 10 merkitys on suurin piirtein 'kävin näyttämässä [silmää] lääkäriissä'. Rakenne on monimutkainen, eikä Khon olekaan onnistunut rakentamaan sitä kohdekielisesti.

(9) *Minä olen katsomassa jääkiekkoa* (T 9.11.2003)

(10) *Tänään mä tulen rääkäre kasson.* (T 26.11.2003)

(11) *Hei hei nyt minä meme nukkumaan* (S 28.1.2004)

3.infinitiivi näyttää kuitenkin onnistuvan vain yksikön 1. persoonan kanssa. Monikon 1. persoonan pääte on ehkä välikielessä sekoittunut 3. infinitiivin päätteeseen (-maan > -mme). Toisaalta persoonamuotoinen verbi on myös yksikön 2. ja 3. persoonissa (ks. esimerkki 3).

(12) *Minulla on kotitehtävä joka päivä, minä teen loppuun sitten minä käyn nukkumaan. Mihin aikaan sinä käyt nuket? -- Lauantaina me menemme Lahtiin, koska minun ystäväni. Hän on auki kauppa Thairuoka me menemme katsomme.* (S 4.2.2004)

(13) *Tanaan me menemme katsomme palomies se on kiva.* (T 9.3.2004)

4.2.4.2 Paikallissijaiset substantiivit

Pelissä mukana oleminen on tulkittava sirkumstantiaaliseksi ilmaisuksi: kyse on toiminnasta, ei konkreettisesta sijainnista. Tämä ilmaisu on varmasti syötöksestä napattu fraasi.

(1) *eilen en voittanut lottossa, olen surulainen* (KT 27.10.2003)

Laurannon (1997: 137) mukaan kielenoppijat välttelevät *töissä*-muotoa, vaikka se on alusta alkaen tuttu. Ilmeisesti tuttu perusmuoto *työ* on häiritsevä. Morfologinen säännöstö, joka johtaisi idiomaattiseen muotoon, on vielä käsittämätön, tai sitten oppija ei siedä poikkeuksellista muotoa. Sirkumstantiaalinen merkitys voi puolestaan alussa vaikuttaa siihen, että ensisijaisesti paikallisuutta merkitsemään opetettu inessiivin pääte jää pois: päätteellinen muoto voi oppijan mielessä hahmottua konkreettiseksi työpaikalla olemiseksi. Esimerkki 4 on monitulkintainen. On mahdollista, että *työ* on tässä verbi 'työskennellä / tehdä töitä pitkään':

(2) *Oletko sina tyo nyt* (S 1.6.2003) (Tietokoneohjelma ei ole hyväksynyt ä:tä tai ö:tä.)

(3) *Matti on ahkera työssä* (KT 27.10.2003)

- (4) *Khon on väsynyt hän **työ** pitkä aika* (KT 27.10.2003)
(5) *Oletko **työssä**?* (T 5.3.2004)

Myös TO-funktioninen illatiivimuoto sanasta *työ* on vaikea muodostaa. Muotoketjut ovat informantilleni vaikeita, kongruointi vaikuttaa kenties turhalta toistolta. Tässä mennä-verbin yhteydessä on taivutettu konkreettinen paikkaa merkitsevä sana: *päivä kotiin*. Sen sijaan *työ* ei hahmotu referenssin kohteeksi.

- (6) *Minusta menen **työ** päivä kotiin Otavassa.* ('I think I go') *Mutta minä en tienyt*
(T 9.3.2004)

Seuraavan ilmauksen voisi tulkita eksistentiaalisesti: spatiaalista suhdetta vastaa olemassaolo (Lauerma 1990c: 262). Koska kyse on [TILASTA], eksistentiaalisuuden voisi tulkita myös sirkumstantiaalisesti, ei siis omaksi kategoriakseen (Lauerma 1990c: 264). Kyse on joka tapauksessa kiteytymänomaisesta ilmauksesta; Khon ei välttämättä hahmota inessiivin päätettä.

- (7) *Oletko sinä nyt **naimisissa**?* *Minä en tiedä sinä kerroit että sinä menet kesällä.*
(S 5.6.2004)

Esimerkki 8 on vaikea tulkita täsmällisesti. *Lomalla / lomalle* -ilmaukset ovat kuitenkin ehdottomasti sirkumstantiaalisia: ne eivät viittaa konkreettiseen paikkaan vaan toimintaan. Myös esimerkin 9 'kokeeseen' on toimintaan, ei konkreettisen paikkaan viittaava ilmaus.

- (8) *minulla on **lomalle** kaksi paika Viengthiinlle ja Pattajalle olin ihana paika. en tiedä kirjoitan oikielle.* (S 5.7.2004 Thaimaasta)
(9) *Onnea koekeeseen sinulle.* (T 30.8.2004)

Khonilla alkaa oppimisessa vaihe, jossa hän usein käyttää vain sanan vartaloa ja jättää päätteen pois. Tämä on loogista siihen nähden, että puhutussa suomessa sanan loppu monesti lähes nielaistaan, koska paino on ensimmäisellä tavulla: vartalosta on pääteltävissä kokonaismerkitys. Toisaalta Khon käyttää lyhennettyä muotoa usein nimenomaan sanasta työharjoittelu, mikä voi johtua siitä, että jossain kaavakkeessa on käytetty esim. lyhennettä *työharj.* Sanan perusmuoto ei ole siis hahmottunut, mutta kenties auditiivisen evidenssin nojalla Khon kuitenkin merkitsee ortografisesti lyhenteen perään jatkoksi joitakin äänneitä.

- (10) *Onko sinun mies nyt **töi** vai **koulu**? -- **Koulussa** on paljon vaikea.* (S 8.10.2004)
(11) *Nyt minä olen **työharjoi** Otavassa.* (S 14.11.2004)
(12) *Tänään mä olen **työharjoitej**.* (T 19.11.2004)

SIRKUMSTANTIAALINEN KENTTÄ

kieltä opittu aika (kk)	III inf.	subst.
3	aineistossa ei esimerkkejä	aineistossa ei esimerkkejä
6	BE-funktiossa vain verbin vartalo tai persoonamuotoinen verbi: <i>mina menen katso, hän on katsoo</i> . Illatiivin GO, TO -merkitys hahmottumassa: <i>halvan tapaamaan</i> (haluan tavata)	aineistossa ei esimerkkejä
9	aineistossa ei esimerkkejä	<i>työ</i> 'töissä'
12 (1 v)	sirkumstantiaalisuus merkittämättä: <i>menin oppie</i>	<i>työssä, työ</i> 'töissä', <i>lottossa</i>
15	sekä BE- että GO-funktiot merkitty kohdekielisesti: <i>olen katsomassa, meme nukkumaan</i>	aineistossa ei esimerkkejä
18	GO-funktiossa horjuntaa: 3. inf. asemesta muissa kuin (yks. 1 p.) persoonamuotoinen verbi: <i>käyt nukut, menemme katsomme</i>	<i>työ</i> 'töihin', <i>työssä</i>
21	aineistossa ei esimerkkejä	<i>naimisisa, lomalle</i>
24 (2 v)	aineistossa ei esimerkkejä	<i>onnea koekeeseen</i> Vain sanan vartalo: <i>töi, koulu / koulussa</i>
27 >	aineistossa ei esimerkkejä	Vain sanan (typistetty) vartalo: <i>työharjoi</i>

Taulukko 7. Oppijan paikallissijakäytöt sirkumstantiaalisella kentällä.

4.2.5 Identifioiva kenttä

Predikatiivista suhdetta osoitetaan suomessa lähinnä yleisillä paikallissijoilla ja grammaattisilla sijoilla. Varsinaisilla paikallissijoilla on vain vähän käyttöä. Poikkeuksena on aistiverbien kanssa käytettävä ablatiivi: *maistuu hyvältä*. (Helasvuo 1990: 200, Leino 1990b: 302). Aineistossani on tähän kenttään vain muutama esimerkki. Koska grammaattiset sijat eivät ole tutki-

muskohteenani, varsinaiset predikatiivilauseet jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Vähäisen aineiston vuoksi tämän luvun lopussa ei ole taulukkoa.

Thain kielessä ei tehdä eroa BEIdent- GOIdent-lauseiden välillä (ks. luku 3.2.5): merkitys selviää kontekstista. Ehkäpä englannin *be* ja *become* -verbit kuitenkin auttoivat tiedostamaan merkityseron kielentämismahdollisuuksista. GOIdent -funktioinen *kipeäksi* on kohdekielisesti translatiivimuotoinen jo vuoden kuluttua oppimisen aloittamisesta. Ilmausta ei ole opittu fraasina: Khon kyseli minulta vähän aiemmin, miten sanotaan esimerkiksi 'tulla iloiseksi'. Tässä hän ottanut sopivassa kontekstissa käyttöön vasta oppimansa päätteen:

- (1) *Minä toivon sinä et tule kipeäksi.* (S 4.2.2004)

Poikkeuksellinen adessiivilla ja possessiivisuffiksilla muodostettava 'olla pahoillaan' kuuluu mielestäni identifioivaan kenttään. Se on opittu kiteytymänä (esim. 2). Fraasi on kuitenkin vuoden päästä unohtunut (esim. 3). Se on saanut välikielisen muotonsa mahdollisesti englannin vaikutuksesta: *Sorry – I'm sorry*. Nominatiivimuoto on looginen siksikin, että se valitaan predikatiiviksi minä-pronominin kanssa: *Minä olen iloinen, minä olen suomalainen*. Anteeksi-sanaa ei myöskään taivuteta missään kontekstissa.

- (2) *Ei pahoillaan, kiitos paljon ei haittaa.* (10.10.2003)
- (3) *Minä olen anteeksi että minä en kirjoita paljon* (S 8.10.2004)

4.2.6 Väyläkuvauksen ulkopuolelle jääviä paikallissijakäyttöjä

INSTRUMENTTI, KEINO, TAPA:

Khon oppi hyvin pian merkitsemään instrumentin, keinon ja tavan, mihin saattoi vaikuttaa se, että ne merkitään myös thain kielessä: funktiosanat *dùei*, *kap* ja *doi* vastaavat suomen adessiivin päätettä. Ensimmäisessä esimerkissäni Khon hakee kohdekielistä muotoa, adessiivin päätettä, mutta valitseekin inessiivin.

- (1) *minä menen, (-l, la) minä me-, minä menen autos- autonsa.* (suullinen tehtävä 24.2.2003: kaupunkikartalla kulkeminen)

Äidinkiелensä fonologisen systeemistön vuoksi Khonilla on vaikeuksia erottaa toistaan [l] ja [r] -äänteitä. Siksi esimerkin 2 *pyöllä* voisi periaatteessa olla myös taivuttamaton muoto, 'pyörä'. Tulkitseen sen kuitenkin taivutetuksi: -lla -pääte on Khonille tuttu kulkuneuvon yh-

teydessä. Lisätukea tulkintani saa siitä, että Khon usein typistää sanojen loppuja, mikäli ne sisältävät toistoa: esimerkiksi 'illalla' on *illa* tai *illla*. Kun [l] ja [r] -äänteet eivät erotu toisistaan, pyörällä -sanan loppu kuulostaa kahden samanlaisen tavun toistolta.

- (2) *hän menne polkupyöllä*. (kirjoitustehtävästä 23.4.2003)

Bussilla on Khonin arkipäivään tiiviisti kuuluva ilmaus. Frekventtiytensä vuoksi se oli helppo omaksua.

- (3) *Minä menen koulun bussilla, sitten mä tulen poissa Mikkeliin!* (S 15.1.2004)
(4) *Minä mennen bussilla*. (S 24.1.2004)

Khon on valinnut tapaa ilmaisemaan ablatiivin päätteeseen, mikä on siksi mielenkiintoista, että konkreettinen '(kääntyä) oikealle' ja 'oikein' kääntyisivät esimerkiksi englantiin sama(nmuotoise)lla sanalla *right*. Thain kielessä taas prepositio *doi* merkitsee sekä instrumenttia että tapaa. Suomessa tapaa voidaan ilmaista adessiivilla: *nopealla tahdilla, ilolla* jne. Ulkopaikallissijan valintaan on siis saattanut vaikuttaa myös syötöksestä saatu malli. Hiukan kaukaa haettu malli voisi olla myös tavan ilmaisussa yleiskielessä käytetty tapaa ilmaiseva adessiivi: *pitää puhe suomen kielellä, paloitella repimällä* (Lauerma 1990c: 277–278).

- (5) *en tieda kirjoitan oikielle*. (S 5.7.2004 Thaimaasta)

AIHE, SYY:

Esimerkkien 6–12 ilmaukset tulkitsisin syyn ilmauksiksi. Ilmaukset ovat kaukana varsinaisesta lokalistisesta kuvauksesta, mutta niille voidaan antaa funktioksi CAUSE (Lauerma 1990c: 279). Kohdekielessä referenssin kohteet saisivat elatiivin päätteeseen, mikä on Khonilta onnistunutkin esimerkeissä 6, 7 ja 11. Useimmiten syy jää kuitenkin merkitsemättä. Esimerkissä 10 näkyy allatiivin päätteeseen merkitysten ylläleistäminen.

- (6) *Kiitos kirjesta!* (T 11.4.2003)
(7) *Mina haluan kiitos sinulle kaikkista paljon !!!* (S 26.4.2003)
(8) *Kiitos sinun uusi osoite*. (T 28.8.2003)
(9) *Kiitos maili miten ruotsi meni*. (T 26.11.2003)
(10) *Kiitos kaikille*, 'kaikesta' (S 28.1.2004)
(11) *Kiitos kirjeestä* (T 30.8.2004)
(12) *kiitos paljon thairuoka* (T 31.12.2004)

Pitää- ja *tykätä-*verbien kanssa käytetty elatiivi on enää väkinäisesti tulkittavissa aiheen tai syy- ilmaisimeksi. Lauranto (1997: 142–143) kuitenkin tarkastelee näitäkin ilmauksia aihe- ja syy- kategorioihin marginaalisesti kuuluvina, vaikka puhuu myös rektiosta. Joka tapauksessa CAUSE-funktio ei ole mahdollinen (Lauerma 1990c: 279). Esimerkissä 13 referenssin kohde jää merkitsemättä. Esimerkki 14 on joko kiteytymänä opittu (mihin onnistunut kongruenssi viittaisi) tai sitten Khon on todella oppinut rektiosäännön substantiivien kohdalla.

(13) *Minä pidän paljon työ.* (S 10.10.2003)

(14) *Minä pidän paljon valkoisesta lumesta!* (S 24.1.2004)

Rektiosäännön hahmottamiseen ja oppimiseen viittaa se, että nyt Khon ihmettelee, mikseivät substantiiveiksi johdetut verbit (joiksi hän ei sanoja hahmota) näytäkään taipuvan kuten muut paikallissijaiset sanat: vartalossa tapahtuu paljon muitakin muutoksia, kuin vain päätteiden lisääminen. *Opiskelusta* ja *lukemisesta* ovat kiteytyminä opittuja muotoja. Khon hahmottaa verbien perusmuodot ja hämmentyy, kun ei keksi, millä säännöstöllä päästään elatiivimuotoiseen substantiiviin.

(15) *Minä pidän opiskelusta, lukemisesta. kysymys miksi kysy mistä sinä pidät? tai vastaan sama lukemisesta!*

(Basic=lukea (when I want say I like something how I can know to change) koska ei sama Missä? Mihin? OK minä odotan sinä tulet. minulla on kysymys paljon.

Minä toivon sinä et pelkää tulet näet minulle. (S 28.1.2004)

Esimerkissä 16 elatiivi ilmaisee varsinaista aihetta, mutta CAUSE-funktiota sille ei voi antaa (Lauerma 1990c: 279). Mielenkiintoista tässä viestissä on se, että Khon kommentoi omaa osaamistaan. Itse asiassa hän tietää varsin paljon sanamuodoista, mutta sijamuotojen vaikeat nimet ovat oppitunnilla hämmäntäneet hänet uskomaan, ettei hän osaa taivuttaa sanoja tai lisätä niihin päätteitä.

(16) *Mutta minä en tiedä paljoa sanamuodoista, minä en osaa muuttaa muotoa.*

(luettelo sijamuodoista: nominatiivi jne.) Mitä tarkoittaa sanat? (S 19.2.2004)

VÄYLÄKUVAUKSEN ULKOPUOLELLE JÄÄVIÄ PAIKALLISSIJAKÄYTTÖJÄ

kieltä opittu aika (kk)	instrumentti, tapa	aihe, syy
3	aineistossa ei esimerkkejä	aineistossa ei esimerkkejä
6	kohdekielinen merkitsin, adessiivi: <i>pyöllä</i>	CAUSE-funktio merkitty kohdekielisesti elatiivilla: <i>kiitos kirjesta, kaikkista</i>
9	aineistossa ei esimerkkejä	aineistossa ei esimerkkejä
12 (1 v)	aineistossa ei esimerkkejä	funktiot merkitsemättä: <i>kiitos sinun uusi osoite, pidän paljon työ</i>
15	instrumentti merkitty aina kohdekielisesti	Horjuntaa: <i>kiitos maili / kaikille 'kaikesta'</i> . Pitää-verbin kanssa aina elatiivi.
18	aineistossa ei esimerkkejä	Tietää-verbi + elatiivi
21	aineistossa ei esimerkkejä	aineistossa ei esimerkkejä
24 (2 v)	aineistossa ei esimerkkejä	<i>kiitos kirjeestä</i>
27 >	aineistossa ei esimerkkejä	<i>kiitos paljon thairuoka</i>

Taulukko 8. Oppijan paikallissijakäytöt väyläkuvauksen ulkopuolella.

4.3 Miten kentillä kehityttiin?

Oppimisen alussa informantti turvautui kaikilla kentillä verbeihin liikkeen suuntaa tai subjektin olinpaikkaa ilmaistessaan. Referenssin kohde jäi merkitsemättä. Tähän liittyy paitsi se välikielen lainalaisuus, että omaksumisen alkuvaiheessa sanat jätetään taivuttamatta, myös se thaille ominainen piirre, että juuri verbi kantaa lauseen päämerkityksen.

Khon alkoi merkitä referenssin kohteita morfosyntaktisesti noin kolme kuukautta suomea opittuaan. Aluksi hän turvautui thain ja englannin prepositiojärjestelmään. Mikäli jokin merkitys kielennetään aikaisemmin opituissa kielissä, sen merkitseminen näyttää olevan helpompaa myös kohdekielessä. Esimerkiksi vastaanottaja tuli merkittyä melko varhain (ensimmäisen 3 kk:n jakson aikana, jo ennen spatiaalisen kentän ilmaisuja): suomen allatiivia tukivat sekä englannin *to* että etenkin thain *dää*, *kää* ja *haa*. Aikaa merkitsevä sana taas jäi pitkään merkitsemättä (vasta vuoden kuluttua): thaisa temporaalisella kentällä ei ole AT-merkityksistä funktiosanaa.

Aluksi informanttini ei ollut aina varma, mihin sanaan päätte liitetään. Voisin tulkita virheet lipsahduksiksi: informantilla oli yksinkertaisesti liian monta asiaa – sanojen haku ja merkitykset, sanajärjestys, päätteen valinta ja liittäminen – prosessoitavana samanaikaisesti.

Pääte tuli kuitenkin suhteellisen pian liitettyä oikein referenssin kohteeseen. Kielitaidon karttuessa lauserakenteet kuitenkin monimutkaistuivat niin, että niihin alkoi ilmestyä erilaisia määreitä. Referenssin kohde tuli nyt merkittyä, mutta sen määre jäi aineistoni loppuun saakka usein vaille päätettä, jonka kongruointisääntö olisi vaatinut. Toiston välttäminen saattaa joutua myös thain kielestä, jossa sillä on erityinen semanttinen funktionsa: tavun toistaminen muuttaa ilmauksen merkitystä (ks. luku 3.1). Suomessa toisto saattaa vaikuttaa oppijan silmin semanttisesti tyhjältä ja siis turhalta.

Kompastuskivenä oppimisen alkuvaiheessa oli myös eri päätteiden kasaantuminen yhteen sanaan. Useimmiten oli kyse siitä, että oppija etsi ja prosessoi oikeaa muotoa. Illatiivimuotoisen sanan tulkitsemista perusmuodoksi voi kenties selittää thain fonologisen systeemin avulla (ks. 4.1.2 esim. 3). Varsin pian Khon valitsi vain yhden päätteen merkitsemään [TILAA] tai [TAPAHTUMAA], mutta muodon ja merkityksen automaattistuminen ja funktioiden tarkentuminen vei kaikilla kentillä pitkän aikaa: esimerkiksi spatiaalisella kentällä informantini käytti IN-funktioista inessiiviä TO-merkityksessä vielä vuoden oppimisen jälkeen. Kahden vuoden jälkeen TO jäi vielä monesti kokonaan merkitsemättä.

Konseptuaalisen semantiikan lokalistista hypoteesia tukee se, että informantini kehittyi selvästi eniten spatiaalisella kentällä. Konkreettisen paikallisuuden ilmauksia on aineistossani eniten, muut kentät tulevat perässä. Possessiivinen kenttä, jossa paikallissijat ketjuuntuvat kuten spatiaalisessa, ja joka on siis selkeästi sille analoginen, kehittyi myös suhteellisen nopeasti: informantini alkoi jo oppimisen varhaisessa vaiheessa merkitä omistajan ja vastaanottajan kohdekielisesti.

Temporaalisen kentän ilmaukset ovat suomessa lekseemikohtaisesti kiteytyneet, ja pääasiallinen funktio on AT. Spatiaalisen kentän kanssa analogisia muoto- ja merkitysketjuja ei siis voi käyttää oppimisen apuna. Informanttini oppi ensimmäisenä ilmaisutarpeisiinsa sopivat (ja frekventit) paikallissijakäytöt, kuten adessiivin vuorokauden ja vuodenaikojen yhteydessä: *illalla, kesällä*, tai essiivin viikonpäivien yhteydessä: *perjantaina*. Kuten jo mainitsin, nämä muodot ilmestyivät välikieleen kuitenkin suhteellisen myöhään.

Sirkumstantiaalinen kenttä jäi edelleen aineistoni viimeisissäkin esimerkeissä horjuvaksi. Tähän vaikutti varmasti verbien taivutuksen kompleksisuus. Oli siis oletettavaakin, että tämä kenttä jää muista jälkeen, vaikka sirkumstantiaalisuus osin kielenetään myös thaissa. Sen sijaan väyläkuvauksen ulkopuolelle jäävistä funktioista väline ja instrumentti tuli pian merkittyä. Oppimista helpotti paitsi ilmausten frekventtiys (*bussilla*), myös englannin *by* ja thain *dùei, kap* ja *doi*.

Kaikilla kentillä informantti oppi kielentämään ensin staattisen tilan BE, sitten siirty-

män GO. Staattista merkitystä voidaan pitää lähde- tai kohdeväyläisyyttä tunnusmerkittömämpänä, tähän viittaa ainakin oppikirjoissa tehdyt ratkaisut: ne esittelevät paikallissijoista usein ensin paikan (inessiivi ja adessiivi), sitten lähdeväylän (elatiivi ja ablatiivi) ja vasta viimeisenä kohdeväylän (illatiivi ja allatiivi) (Lauranto 1997: 154). Staattinen tila ei ole kuitenkaan välttämättä primaarimpi oppijan ilmaisutarpeisiin nähden: kielessä TO-funktio on IN, ON ja AT -funktioita frekventimpi (ks. sijamuotojen yleisyydestä esim. Martin 1995: 75, Lauranto 1997: 95). Staattisen tilan kielentäminen on kuitenkin siirtymää helpompaa: inessiivin automaattistuminen tapahtui huomattavasti illatiivia varhaisemmassa vaiheessa. Lisäksi siirtymä on helppo ilmaista vain verbillä, joka jo itsessään kantaa suunnan merkityksen (*tulla, mennä*).

Informantin paikallissijojen oppimisjärjestystä voi hahmotella myös pelkästään muotoja tarkastelemalla. Ensimmäisenä tuotoksesta löytyy inessiivi, seuraavaksi allatiivi. Näiden jälkeen tuotokseen ilmestyvät adessiivi, illatiivi ja elatiivi. Kommunikoinnin kannalta tärkeimmiksi nousivat juuri nämä sijat: ablatiivia ei esiintynyt kertaakaan. Mielenkiintoiseksi oppimiskulun tekee Immosen (1999) esittämä järjestys: adessiivi > inessiivi > ablatiivi > elatiivi > genetiivi > partitiivi > allatiivi > illatiivi. Luettelo sijapäätteiden oppimisjärjestyksestä ei kuitenkaan kerro kaikkea niillä ilmaistavista funktioista – onko esimerkiksi adessiivilla opittu ilmaisemaan paikkaa, aikaa vai omistamista. Siksi olenkin tässä työssäni lähtenyt liikkeelle funktioista ja tarkastellut sitten, millä kielellisillä keinoilla informanttini niitä ilmaisee. Ja koska kyseessä on tapaustutkimus, ei johtopäätöksiä yleisemmästä oppimisjärjestyksestä voi tehdä.

5. LOPUKSI

Tässä tutkimuksessani olen tarkastellut, kuinka analyyttistä kieltä puhuva oppii käyttämään suffikseja. Esittelin välikielen kehitystä vain suppealta alueelta. Poimin esimerkit vain sillä perusteella, että ne sopivat konseptuaalisen semantiikan väyläkuvaukseen. Tällainen tarkastelutapa ei tee oikeutta koko välikielelle; se ei kerro, missä kaikessa muussa oppija on edistynyt. Tutkimusta voisi laajentaa myös väyläkuvauksen ulkopuolelle, jolloin oppijan kieli näyttäytyisi moniulotteisempana ja rikkaampana. Tällöin myös lähde- ja kohdekielen järjestelmiä olisi tarkasteltava laajemmin. Pro gradu -tutkielman kokoisessa työssä ei olisi kuitenkaan järkevää enää laajentaa kysymyksiä.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, miten thain kielen merkityksen muodostaminen eroaa suomenkielisestä. Tarkoitukseni oli tutustua oppijan äidinkieleen niin, että voisin auttaa häntä hahmottamaan äidinkielen ja kohdekielen rakenteellisia eroja. Motiivini oli siis pedagoginen, ei puhtaasti lingvistinen. Nyt kuitenkin huomaan, että thain kieleen tulisi tutustua syvällisemmin, jotta kontrastiivisesta analyysistä tulisi mielekkäämpi. Vaikka äidinkielen vaikutusta ei näin sen varmemmin todennettaisikaan, olisi mielenkiintoista syventyä aivan uudenlaisen kielen rakenteeseen ja peilata sitä kautta lähinnä englannin avulla rakennettua konseptuaalista semantiikkaa. En toki väitä, etteikö Jackendoff olisi tuntenut muitakin kieliä, mutta oletettavaa on, ettei hänen teorioissaan ainakaan korostu kaakkois-aasialainen tapa katella maailmaa. Kontrastiivisella analyysillä voisi siis koetella teoriaa.

Yksilön oppimispolkua enemmän minua alkoikin kiehtoa universaali käsiterakenne. Voiko sitä koskaan todentaa? Millä tasolla se mielissämme vaikuttaa? – Näin metafyyssisiin kysymyksiin ei toki ole mahdollista tämän mittaisessa tutkimuksessa perehtyä. Siksi olen tyytynyt tarkastelemaan mikroskoopilla yhden kielenoppijan etenemistä. Tulkintani hänen ilmaustensa merkityksistä ja tekijöistä, jotka vaikuttivat oppimiseen, ovat subjektiivisia, mutta huolella monien arvailujen joukosta valittuja. Ehkäpä tutkimukseni siis antaa jonkinlaista näköalaa siihen, miten thainkielinen suomen kieltä käsittelee. Vastaukset toiseen tutkimuskysymykseeni – miten informanttini välikielessään käyttää äidinkielen, suomen ja muiden opittujen kielten merkityksen muodostamistapoja – auttaa hahmottamaan, miten avata suomen kielen systeemejä thainkieliselle oppijalle ja miten *ymmärtää* edistymistä. Opetustyön arjessa pedagogeilla tuskin liikenee aikaa tutustua oppijan kieleen näin tarkasti. Toivon siis, että tästä tutkimuksestani olisi opetukselle se anti, minkä kiire usein vie: oppimisen polku suurennuslasilla tarkasteltuna, pienten ilmiöiden kautta kaaren hahmottaminen.

Ennen kaikkea toivon, että tämä tutkimukseni auttaa myös toisia thaimaalaisia naisia

ja heidän opettajiaan. Näköala toiseen kieleen ja kulttuuriin voi parhaimmillaan lisätä uskoa ainakin universaaliin ihmisyyteen: tarpeeseen kommunikoida, jakaa yhteisiä merkityksiä.

LÄHTEET

- Chomsky, N. 1986a. Knowledge of language: its nature, origin and use. New York : Praeger.
- Ellis, R. 1985. 1991. Understanding Second Language Acquisition. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. 1994. The Study of Second Language Acquisition. Oxford: Oxford University Press.
- Gass, S. M. & Selinker, L. 1994. Second Language Acquisition. An Introductory Course. Hillsdale (NJ): Erlbaum.
- Halliday, M.A.K. 1985. An Introduction to Functional Grammar. London: Arnold.
- Helasvuo, M.-L. 1990. Identifioiva kenttä. *Kieli 5*, 200–219. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Høeg, P. 1996. Lumen taju. suom. Talvio-Jaatinen, P. Helsinki: Tammi.
- Hudak, T. J. 1987. Thai. *The World's Major Languages*. Edit. Bernard Comrie. 757–775. London: Croom Helm.
- Huumo T. & Ojutkangas K. 12.8.2004. Luentomuistiinpanot: Kognitiivinen lingvistiikka.
- Immonen, H. 1999. Valinnan vaikeus ja kaaoksen sietokyky: tavallisimpien sijamuotojen esiintyminen ja käyttö perustason suomen oppijoiden puheessa. Suomen kielen pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Jackendoff, R. 1983. *Semantics and Cognition*. Cambridge, Mass.
- Jackendoff, R. 1992. *Languages of mind*. Cambridge, MA: MIT press.
- Karlsson, F. 1982. Suomen peruskielioppi. SKS. Pieksämäki.
- Kellerman, E. 1986. Crosslinguistic Influence in Second Language Acquisition: An Introduction. Teoksessa Kellerman E. & Smith M. S. (eds.), *Crosslinguistic Influence in Second Language Acquisition*, 1–9. New York: Pergamon.
- Kieli 5* = Leino, Pentti, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne & Tiina Onikki 1990. Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lakoff, G. & Johnson, M. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago, Ill. : The University of Chicago Press.
- Langacker, R.W. 1987a. *Foundations of cognitive grammar*. Vol. 1 : Theoretical prerequisites Stanford, CA : Stanford University Press.
- Latomaa, S. 1993. Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta? Teoksessa Aalto E. & Suni M. (toim.) *Kohdekielenä suomi – näkökulmia opetukseen*, 9–31. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita n:o 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Larsen-Freeman D. & Long M. H. 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London: Longman.
- Lauerma, Petri 1990a. Avoimia kuvausongelmia. *Kieli* 5, 261–281 Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lauerma, Petri 1990b. Spatiaalinen kenttä. *Kieli* 5, 108–145 Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lauerma, Petri 1990c. Temporaalinen kenttä. *Kieli* 5, 146–182. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lauranto, Y. 1997. Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön. Espanjankielisten suomen oppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. *Kakkoskieli*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Leino, Pentti 1990a: Sijojen asema kielenkuvauksessa. *Kieli* 5, 12–58. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Leino, Pentti 1990c: Strukturaalinen syntaksi ja konseptuaalinen semantiikka. *Kieli* 5, 282–318. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Maranini, D. 2000. *Nuova grammatica finlandese / Sotilas ilman menneisyyttä*. suom. Taavitsainen-Petäjä L. Helsinki: Helmi.
- Martin, M. 1995. *The Map and the Rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nikanne, U. 1990a. Konseptuaalisen semantiikan teoriasta. *Kieli* 5, 59–107. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Nikanne, U. 1990b. Possessiivinen kenttä. *Kieli* 5, 183–199. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Nikanne, U. 1991. Käsiterakenteen ja kielen tutkimuksesta. *Virittäjä* 1995, 141–154.
- Nikkari, M-L. 1994. Albanian kieli suomen kielen opiskelijoiden lähdekielenä. Teoksessa Aalto E. & Suni M. (toim.), *Suuntaa suomen opetukseen – tuntumaa tutkimukseen*, 81–92. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita n:o 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Numminen-Jalava, M. 1994. *Suomi toisena kielenä: Persoonan ilmaiseminen thaimaalaisen spontaanioppijan välikielissä*. Pro gradu -tutkielma. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos. Turun yliopisto.
- Nuolijärvi, P. 1999. Suomen äidinkielet. *Virittäjä* 3/1999, 402–410.
- Onikki, Tiina 1990: Sirkumstantiaalinen kenttä. *Kieli* 5, 221–260. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Paso, M. 1993. Amhara ja thai vaihtuvat suomeksi. Taivutussuffiksien ilmaantuminen kahden

- adoptiolapsen kieleen. Oulun yliopisto. Suomen ja saamen kielen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Penttilä, A. 1963. Suomen kielioppi. Porvoo: WSOY
- Räsänen, Seppo 1979. Huomioita suomen sijojen frekvensseistä. *Sananjalka* 21, 17–33.
- Sajavaara, K. 1999. Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. Teoksessa Sajavaara K. & Piirainen-Marsh A. (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä*, 103–128. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Selinker, L. 1969. Language Transfer. *General Linguistics* 9/1969, 67–92.
- Siro, P. 1956. Die finnischen Lokalkasus als Bestimmungen des Verbums : Untersuchungen zur finnischen Syntax. Turku : Turun yliopisto.
- Siro, P. 1964. Suomen kielen lauseoppi. Helsinki.
- Stecker, D. 1987. Tai Languages. *The World's Major Languages*. Edit.Comrie B. 749–755. London: Croom Helm.
- Talasmaa, J. 1986. Suomi-thai matkaajan sanasto. Helsinki: Oy Ubon Ltd.
- Toivainen, J. 1977. Lausekielioppi = Finnish syntax: a descriptive grammar with some new approaches and solutions. Oulu : Oulun yliopisto.
- Wardhaug, R. 1970. The Contrastive Analysis Hypothesis. *TESOL Quaterly* 4/1970, 123–130.

ELEKTRONISET LÄHTEET:

www.migrationistitute.fi